Şantier
Mircea Eliade

Coperta TEODOR POPA
Roman indirect
Ediția a II-a

Cuvânt înainte şi îngrijirea ediției Mircea Handoca
Editura Rum-Irina
Bucureşti 1991

În 1935, cmd o *apărut pentru prima oară* Santien, *Mircea Eliade de-abia împlinise 28 de ani şi era deja un scriitor celebru. Notorietatea şi-o căpătase în primul rînd prin* Maitreyi *(1933), dar şi prin celelalte romane* ■ Isabel şi apele Diavolului *(1930),* Lumina ce se stinge *(1934)* Întoarcerea din rai *(1934),* Huliganii *(1935).*
O *parte a eseisticii răspîndită în periodicele epocii fusese strinsă în volumele* Solilocvii *(1932) şi* Oceanografie *(1934).*
Cartea de față reprezintă o parte a jurnalului intim al autorului din perioada indiană (1928—1931) cu unele paranteze şi aauvuu,,/«■«— - •o?..
Romanele anterioare valorificam... . ., , plări, experiențe „copiate" din jurnal sau trhn-Qpț^{e}*> ™*^{ffl}*-Qistic. In mod firesc ele nu au mai joşi .reluate în'* dtfKr. Şantier.
. ,
Autenticitatea *este trăsătura de bază a acestor pagim. Notațiile, sentimentele, gîndurile cărții au o puternică putere de convingere, fiind scrise cu o anumită fervoare, la cea mai înaltă tensiune.*
Scriitorul îşi .mbintitule'ază opera „roman indirect", ple-dind in prefață pro domo. *In ultimă instanță nu există subiecte* tabu *pentru această specie ;*
„Nu înțeleg de ce ar fi „roman" o carte în care se descrie o boală, o meserie oarecare sau o cocotă şi n-ar fi *tot atît de roman* o *carte în care s-ar descrie lupta unui om viu cu propriile sale ginduri, sau viața unui om între cărți şi vise.' Descrierea fazelor unui cancer nu e întru nimic justificată — din punctul de vedere al „realității"* $_{sa}l_{e}$ *_ decîi descrierea fazelor unei cunoaşteri oarecare*
Î.S.B.N 973-950-12-3-0
(de pildă învățarea unei limbi străine sau a agriculturii sau a matematicilor). ,
De ce „analiza sufletească" a unei cocote ar fi mai interesantă clecit transcrierea justă a dramei lăuntrice a unui matematician sau metafizician ? Orice se întîmplă în viați poate constitui un roman. Şi în viață nu se întîmplă nu mai amoniri, căsătorii sau adultere; se întîmplă şi ratări, enluziasme, filosofii, morți sufleteşti, aventuri fantastice Orice e viu se poate transforma în epic. Orice a fost trăit sau ar putea fi trăit"'.
Exista, desigur în Şantier *cîteva fir.e epice reaUzate „îi sine" ce-ar piitea constitui ele însele punctul de plecar. al unor nuvele (înecarea lui Ernest şi primirea veştii d<-către familia Hellenei, penibila întîmplare din strada spă lătorilor, bătutul cu perne şi spargerea ochelarilor etc.i Ne întîmpină şi cîteva personaje schițate' doar, sau prezen tale în evoluția lor, pe parcursul celor trei ani de „obser vație".*
m Printre „eiHii" acestei cărți se află anonimi, cu care tî-nărul a venit întimplător în contact (portughezul Lobo,
_j-„..... f. [in cu/e *onciiu*
.....,. Dasgupta), Siella Kramrish.
Cea mai mare parte a cărții este însă introspecție. *Nimeni nu va putea scrie vreodată despre*

viața Iu Mircect Eliade neglijînd imensul material documentar oferit de Şantier.
Numeroase reflecții ne dan prilejul să aflăm cîie ceva din biografia spirituală a autorului nu numai din perioada indiană, ci cu larg caracter generalizator :
„In mine se zbat, de cînd mă ştiu, două mari şi seducătoare nostalgii: aş vrea să fiu în fiecare ceas altul, să mă scald în fiecare zi în alte ape, să nu repet niciodată __ nimic, să nu-mi amintesc nimic, să nu continui nimic". In tot ceea ce face pune pasiune şi sînt perspective că va putea găsi în filosofia indiană lucruri esențiale, neobservate de alții pînă atunci. Doreşte din tot sufletul să devină un indianist:
„Mă descopăr dintr-o dată un pasionat filolog. Aflarea unei rădăcini sanskrite e o nouă voluptate, descifrarea,unui text e aproape un ritual. îl săvîrşesc pe îndelete, savurină întreg ceremonialul, fără să sar nici o etapă. Chiar daca ştiu cuvîntul, îl caut încă o dată în dicționar, îl declin în gînd, îi cercetez toate legile fonetice la care e supus. Un cuvînt, o țigară. Este aproape o euforie adîncirea aceasta în amănuntul nesemnificativ, pasiunea aceasta pentru lucruri extremele mici, inutil de dificile..Idealul meu, acum, este să ştiu tot despre coalescența vocalelor în limbile ariene".
Termenii folosiți în redarea acestei „furii" a studiului sînt semnificativi: voluptate, savurare, euforie.
Perseverența şi tenacitatea erau secretul senzaționalelor succese obținute cu ajutorul unor biete, cărți: gramatica şi dicționarul.
Şantier *„comunică" istoricului literar date concrete privitoare la zămislirea unor opere beletristice sau eseistice : geneza primului său roman* Isabe] şi apele Diavolului, *începutul redactării* întoarcerii din rai — *numită inițial* Victorii *precum şi definitivarea.* Tratatului despre asceta, *ce va fi introdus ~— fără titlu — în prima sa carte ;* Soli-locvii.
In ceasurile triste citea din Bhagadgita, *iar în cele neutre poeziile lui Shelley. Lectura era variată, alături de „clasicul" Goethe ajlîndu'-se modernul Huxley, Din literatura indiană preferințele se îndreptau, spre Kalidassa şi Acin-thya, — un scriitor modem influențat de Joyce şi Rabin-dranath Tagore.:*
Perioada studiului intens şi a grandioaselor proiecte este întreruptă din cînd în cînd de frivolitatea petrecerilor la barurile China Town *şi* Globe Theater *şi de viață sentimentală a tînărului doctorand.*
Nimeni n-a observat încă similitudinea dintre Şantier *şi* Memorii. *Perioada petrecută în India este descrisă aproape identic în cele două opere, cu nxici deosebiri stilistice.*
Eliade însuşi mărturiseşte, de altfel, că pentru lucrarea sa autobiografică i-au fost de mare folos volumele Şantier *şi* India,
Cititorul atent observă în Şantier *cîteva „pete albe" în cronologia şederii în India (lipseşte anul 1930 în întregime şi primele două luni ale lui 1931). Este epoca mutării în casa profesorului Dasgupta, episodul dragostei cu Mai-treyi şi cele şase luni petrecute într-o clădire din Hima-laya.*
Cei dornici de cunoaşterea *totală a faptelor ar trebui să citească* India *şi* Memoriile *(Autobiografia).*
Dacă în Şantier *asistăm la un praznic funerar şi ascultăm muzica bengaleză, volumul* India *adaugă alte cîteva observații etnografice. Eroul nostru se îmbracă în* dhoti, *un soi de cămaşă lungă, albă, la fel cu localnicii. Se contopeşte organic, simte că face parte din familie, atunci cînd stă la masă, aşezat pe jos, cu picioarele încrucişate, cu o frunză de arbore în loc de farfurie.*
Exact in dimineața zilei de 2 ianuarie 1930 părăseşte pensiunea D-nei Perris şi se mută în locuința lui Dasgupta, iransportîndu-şi mobilierul: patul, biblioteca şi masa de lucru. Hotărîrea fusese luată cu cîteva zile mai înainte, E propriu-zis un obicei al Indiei tradiționale ca ucenicul să *locuiască alături de învățătorul său.*
Mamei îi scria la 21 decembrie 1929, mîndru de reputația lui Dasgupta, socotit în Bengal a

doua glorie națională, după Tagore : „Voi avea astfel enormul privilegiu de a asimila cit mai mult din înțelepciunea şi moralitatea indiană. (Cunosc de pe acum perfecta armonie, înțelegerea şi senina familiaritate din casa lui Dasgupta. [Aceasta se află in] Kalighat, cartierul cel mi plăcut al Calcuttei, aproape numai parcuri de palmieri. Cînd plec de la el, pe seară şi mă întorc în odaia mea din Ripon Street, aş crede că trec din India în Europa, atît e de mare deosebirea. Locuind cu el, pe Ungă avantajul financiar şi ştiințific, mă voi bucura şi de o altă viață mai liniştită, fără agitarea inutilă a *oraşelor occidentale, respirînd o atmosferă îmbibată de spiritual şi artă"... (scrisoare* inedită, *aflată în arhiva noastră). într-adevăr, entuziasmul e justificat, cel puțin piuă la ÎS septembrie, cînd are loc cearta cu profesorul Dasgupta, care aflînd despre legăturile fiicei sale, Maitreyi, cu Eli-ude, ii cere oaspetelui său să părăsească imediat locuința.*

După un intermezzo de citeva zile în Ripon Street 82, Eliqde se îndrepta spre Delhi, iar de aici la Hardwar, la cîțiva kilometri de Rishikesh, dar pe celălalt mal al Gangelui, la Swaga Ashram. Cele şase luni de sihăstrie sînt cunoscute din volumaşul într-o mănăstire din Himalaya *(1932). îmbrăcat* în splendida robă portocalie, *făcîndu-şi rituala baie de dimineață în Gange, se mulțumea cu o hrană frugală : orez, legume fierte, lapte, rareori turte de orez cu miere.*

îşi consacra tim,pul meditației, exercițiilor yoga şi lecturilor din textele sanscrite. Are şansa de a-l avea drept guru *pe Swami Shivananda, necunoscut pe atunci, autor, după aceea, a circa trei sute de volume. Medic de formație, occidentală, părăsise confortul şi familia, venind în Himalaia. Acesta l-a călăuzit în practicile respirației, meditației şi contemplației. Swami Shivananda se minunează de rapiditatea cu care proaspătul său discipol asimila rudimentele practicei yoga. îşi regăseşte seninătatea şi ritmul de viață de altădată. Nu doarme decît trei-patru ore pe noapte, fără să resimtă oboseala. La slaba lumină a unei lămpi cu gaz continuă lucrul la teză, scrie articole pentru „Cuvîntul", iar noaptea redactează noul său roman* Lumina ce se stinge. *Tot acum definitivează studiul* Cunoştințele botanice în vechea Indie *pe care-l trimite la Cluj lui Valeriu Bologa, alături de cîteva rînduri explicative. Pentru a. avea o imagine de ansamblu a cadrului în care a trăit mai bine de jumătate de an în Himalaya, e suficient să desprindem un scurt pasaj din* Memorii : *„Gangele curgea repede printre stînci şi jungla se întindea pînă • •aproape de mal, pădure deasă plină de maimuțe, de şerpi şi de păuni, de pisici sălbatice. Toamna tîrziu, cînd vor* seca *izvoarele în munți, şacalii vor veni pînă în marginea sihăstriei şi, din coliba mea, le voi auzi urletele" (p. 265). La începutul lui martie 1931 va pleca tot atît de brusc ■ca şi atunci cind venise. îşL reia locul la vechea gazdă din Calcutta, care aproape nu-l mai recunoaşte: ars de soare ■cu o micuță barbă roşcată.*

De aici încolo faptele *sînt relatate amănunțit în* Şan-
iier.
îr
9 h t l

In afară de însemnătatea documentară, această operă de certă valoare literară exemplifică in mod concret teoretizările despre autenticitate ale autorului ei.

La peste jumătate de veac de la apariție, rămîne actuala caracterizarea lui Octav Şuluțiu dintr-o cronicii literară : „E in Şantier o *prospețime, o degajare, o simpliluv şi o atitudine francă, precum şi o redare directă, nefalxi-ficală a vieții şi a gîndirii, cari transformă acest „jurnai intim" într-o carte de valoare, care va rămine fără-doa: şi poate" („Familia" iunie 1935, nr. 3, p. 89).* . .

. WRCEA HAMXX'A

CAIETUL I

Ianuarie — Iunie 1929

Mă deşteaptă servitorul, din acel fericit vis care dura de cîteva ceasuri... Mă visăm împreună

cu_ R,, amanți.
Visul de astă noapte. A durat mult timp. R. se căsătorise, iar eu am asistat la slujba din biserică, şi i-anv felicitat, pe ea şi pe mire... Am visat, apoi, că eram prieteni. După cununie, i-am întovărăşit acasă. Sărăcie, mizerie cumplită, cu năHr-ț; ks+-~= --■• - .,,,-.i--r,ț,,«ş
Luîndu-mi baia de dimineață, meditam zîmbind asupra unor eventuale semnificații.
Sînt numai de şase zile instalat aici. Şi aş vrea să plec mai departe, spre Benares de pildă ; gîndul că mă voi înscrie la JLJniverjitate mă sufocă. Voi urma iar cursuri, mă voi lăsa iar în voia lecturilor, voi cumpăra iar cărți. Azi mi-am închiriat un birou şi -o lampă de lucru. Trebuie să mărturisesc că a fost trist. îmi spun că am de dus la capăt o muncă grea, etcaetera — dar dorul de vagabondaj mă face trist, mă umileşte. Poate mîine voi fi împăcat, şi voi începe să rod gramatică sanskrită şi dicționarul lui Bhide. pe care le-am cumpărat împreună cu D. Am să scriu altădată despre toate acestea. Acum stau "Tn" odaia mea şi privesc nostalgic un cer care a început I să mă obosească.
[Am spus că nu voi transcrie decît acele însemnări ■care privesc oamenii sau anumite stări de suflet. Nu cred
17
eă pot avea vreun interes notațiile erudite, sau confesiunile unui descoperitor de texte. Şi cu toate acestea, ce tumultuos lirism, ce înăbuşite pasiuni — munca unui itinăr într-o bibliotecă. începusem să lucrez în biblioteca lui D., cu adevărat faimoasă. Cîteva zile/^jurnalul" nu "înscrie decît entuziasme erudite. Recitesc paginile acelea cu oarecare nostalgie. Nimic despre conversațiile cu D., nimic despre oamenii întîlniți în casa lui. O singură dată vorbesc despre mine : „Sînt fericit cînd pot lucra şi sînt nefericit cînd mă doboară oboseala, noaptea. Acest jurnal mă interesează puțin, acum. Nu-1 mai recitesc. E atît de lucru..." într-adevăr...]
Un fotograf din Bombay — citind probabil nota din
The Statesman", care mă anunță drept un student roman
venit aici să studieze filosofia indiană cu D. — îmi cere
- - ^ - .-,--.. A...S î,, ,,,, «fin ce magazin ilustrat.
E amuzant şi puțin ridicol.
[Şi cu toate acestea, m-am grăbit să mă fotografiez. D., ca să-mi economisească o rupie, a adus în casa lui un fotograf amator, un nepot mi se pare. I-a fost foarte greu, din cauza ochelarilor. A trebuia să mi-i scot, în cele din urmă, şi tot a ieşit prost fotografia. Am trimis o copie pe adresa din Bombay, dar n-a apărut nimic. Cineva a suferit mai .mult ca mine : d-na P., singura care a păstrat numărul din „The Statesman". Era teribil de responsabilă, de fiecare dintre pensionarii ei. Iar venirea mea în Ripon Street a fost, cum se va vedea, un eveniment însemnat din mai multe privințe.]
Am pierdut azi trei ceasuri jucîndu-mă cu copiii gazdei. Cel mai mip, .Tnhn are şase sau şapte ani ; cel mai mare, Willv sau Bill. douăzeci şi unul. Dar nu ei mă interesează, ci_Iris. şi Helen, adolescente frumoase, între 13 şi 16 ani. Mină de observații.
Am primit cea dintîi scrisoare de la R. M-a tulburat, m-a zdruncinat. Toate eforturile mele se pierdeau. Mi-a fost iar dor de R. ; suferă, e umilită şi bolnavă. Eu am
18
ucis-o. Anumite propoziții din scrisoarea ei mă înspăimântă. E dispusă să facă orice ca să plece. Ce ?... Nota aceasta, scrisă în bibliotecă la D... (căci pe adresa lui primisem scrisoarea), o transcriu acum noaptea. Citesc pe Hafiz. Sînt tulburat, nefericit, şi totuşi mă desfată viața aceasta a mea, brutală. Tot ce s-a întîmplat de astă vară pînă acum...
Cea dintîi înfrîngem Am avut vertigii în biblioteca lui D., azi după amiază, şi a trebuit să mă întorc acasă. Dormisem puțin şi tulburat.
"Voi însemna de-acum stări de suflet trecătoare, incoerente, fragmentare.
N [într-adevăr, ce frumos ar fi fost să mă fi ținut d.e cuvînt. în aceeaşi casă cu mine locuia o lume întreagă : între alții, doi francezi veniți de la Saigon cu automobilul, plecați într-un raid

pînă la Paris, unde au "şl- ajuns,. • nu ştiu după cîte luni. Aceşti băieți tineri, pe nume Aba-die şi Vairat, se opriseră în Calcutta numai pentruTreT 2ftte~— ca sâ-şi pună la punct maşina — dar au rămas o lun'ă încheiată. Nu ştiu cum au ajuns în casa d-nei P. Le-a plăcut atît de mult, în orice caz, încît amînau din zi în zi plecarea. Pînâ ce li s-au sfîrşit banii — căci -erau şi ei coloniali, şi iubeau petrecerile cu whisky, cu fete' şi plimbări nesfîrşite în taxi. A trebuit atunci să aştepte bani din Saigon. între timp, s-au "împrumutat pe unde au putut, ca să poată „petrece"... Amîndoi erau născuți şi crescuți în Indochina, dar făcuseră războiul în Franța. Vairat fusese chiar rănit, într'Ain chip foarte ciudat, avînd fruntea strivită oblic pînă în creştet. Abadie; ^ era proprietar de terenuri, iar Vairat gazetar. Un gazetar destul de mediocru, de altfel ; mi-a dat să citesc cîteva impresii din jungla Anamului, de-a dreptul penibile ; iar un interviu cu Gandhi — pe care îl văzuse cu cîteva zile înainte de Anul Nou — dovedea că nu ştie să stea: de vorbă nici cu cei mai pitoreşti bărbați...

19

Amîndoi francezii făci>au curte lui Helen, care deşi era numai o şcolăriță, crescuse repede şi ostil, ca toate anglo-indiencele. O luau pe rînd la plimbare, în maşinuța ■cu care veniseră din Saigon. Şi pe rînd îmi mărturiseau că au avut-o, în cutare sau cutare parc al oraşului. Cînd îi spuneam lui Vairat ce-mi mărturisise Abadie, nu ştia cum să se veselească mai bine. „E cel mai mare mincinos din Indochina', îmi spunea. „Şi a început să se în-graşe ; cum vrei să-1 placă o silfidă ca Helen?" Vairat întrebuința întotdeauna expresii şi cuvinte care, probabil, impresionau la Saigon. D-lui P. îi spunea „padrone", cu un accent care nu poate fi în nici un chip evocat ; d-nei P. îi spunea „Hera", mie îmi spunea „Romeo", cum spunea de altfel oricărui tînăr cu care se împrietenea. Cita foarte des din „Le vase brise" şi „L'Albatros". Intr-o seară a venit să-mi ceară o carte franțuzească, şi cum nu aveam d.ecît „A la trace de Dieu" de Jacques Riviere, dăruită mie înainte de plecare de către Ionel Jianu, i-am dat-o. *A* doua zi mi-a mărturisit cu entuziasm că a descoperit pe marginile cărții adnotări extrem de interesante, scrise într-o excelentă limbă franceză. I-am spus că sînt ale unui prieten şi mi-a cerut voie să le transcrie. Sînt sigur *ca* le-a publicat în vreo revistă din Saigon, sub semnătura]ui...

Despre Abadie avea, confidențial, păreri proaste. „E un incult. Nu citeşte nimic, şi nu ştie nici ce înseamnă egiptologie." Totuşi, plecase cu el spre Paris, în acest raid despre care vorbeau ziarele şi care, oricît ar fi exagerat ei amîndoi, a fost destul de primejdios. Nu i-am crezut niciodată că au ucis un elefant sălbatic de-a dreptul din automobil, nici că au fost muşcați de cobra, scă-pînd teferi prin frecături cu amoniac — dar au trecut prin nenumărate riscuri. Şi cu toate acestea erau numai nişte camarazi, bîrfindu-se unul pe altul în toate prilejurile. Cînd Vairat ■— întrebat fiind asupra rănii sale ciudate — explica cum căzuse cu aeroplanul, şi cum ohiar în acel moment un obuz explodînd lingă el, îi luase o felie de țeastă — Abadie clipea din ochi şi adăuga : „Fără aeroplan !"... După versiunea lui, Vairat nu fusese niciodată într-un aeroplan de luptă. Rana i sa datora unei schije, dar mai ales nepriceperii medicului

20

care o operase. „Era un veterinar", explica Abadie, „altminteri n-ar fi reparat o frunte ca pe o şa !"

Fruntea era totuşi una din mîndriile lui Vairat. Era fericit să vadă un om prezentîndu-se cu mîna întinsă şi cu ochii căscați pe strivitura aceea hidoasă. Una din farsele care îl amuzau peste măsură de mult era să se dea drept japonez. Cum era- puțin galben şi cu ochii răsuciți spre tîmple, lucrul nu era greu. Pleca împreună cu Abadie în Karaya, cartierul cocotelor franceze, şi intrafuj într-o casă vorbind amîndoi englezeşte. „Eu sînt japonez şi prietenul meu e anamit", spunea Vairat în englezeşte.

Susținea o conversație cît mai absurdă, apoi izbucnea deodată, cu un accent pe care îl voia cît mai trivial parisian : „Noi sîntem Vairat şi Abadie !" Fetele îi înjurau, dar fără să exclame, fără să sară de pe scaune. „Nu ştiți cine e Vairat şi Abadie ?", întreba el, oarecum jignit. „Dar voi nu citiți ziarele, nu priviți fotografiile ? !", exclama de-a dreptul furios Vairat, şi pleca fără

să-şi aleagă vreo fată. Intrau în a doua casă şi gluma începea de la capăt. „I am japanese..." spunea zîmbind Vairat. pronun-ţînd sonor pe „z"...
Cînd am venit eu in Ripon Street, d-na P. mi-a spus : „în casa mea veţi fi mai confortabil decît în orice mare hotel. Am şi doi pensionari din Saigon..." D-na P. mi i-a prezentat chiar în acea seară, deşi eram extenuat după cele 40 de ceasuri de drum. Aşa de mîndră era de ei, încît accepta să-i sărute pe 'Hellen şi să o ia la plimbare cu maşina.]
Ieri am avut o zi ciudată. M-am deşteptat obosit (lucrasem pînă noaptea tîrziu) *şi* mi-am început lecţia de gramatică. Aceasta a durat pînă la 11. Am mîncat în grabă, apoi am alergat la Universitate, unde am avut trei Ore consecutive de filosofic La trei am început să citesc puţin (plecasem cu vreo cîteva cărţi în servietă), iar la patru a trebuit să ascult o conferinţă a lui D. . asupra „Naturii percepţiei". (Conferinţă la societatea de filosofie a studenţilor din Precidency College). N-am înţeles nimic. N-am putut fi atent nici cinci minute, cu toate eforturile mele.
21
Cînd m-am întors acasă, vedeam lucrurile cu ochi schimbaţi. Am găsit cartea lui Ranade, trimisă de autor, de la Poona. Am scris cîteva scrisori, aproape inconştient. Am mîncat. Am scris iarăşi. Dar eram străin. Şi totuşi nu aveam încă -acel lapsus care mă loveşte la răstimpuri, şi care mă deprimă formidabil. Am adormit greu. Pasămite, oboseala a crescut în somn, şi de-abia atunci a început „lapsusul". Cînd mă deşteptam, nu prea înţelegeam e se întîmplă cu mine. Auzeam zgomote. Ţînţarii ţiuiau, oontru urechile mele în febră, groaznic. Un şoarece care aiţcăia — ca de obicei — mi-a dat palpitaţii. Visam vise iudate, neurotice, din care nu-mi amintesc decît. scene ără legătură. Una din ele : M. "V., pe care îl recunosc dinlr-o dată în spatele meu, încearcă să mă strîngă în braţe, la început zîmbitor, apoi cu o expresie grotescă, cu figura umflată, descompusă. „De ce-ai scris *„Faptul magic* ? .'" îmi ţipă el în ' urechi. [Scrisesem, sub acest titlu, un studiu pe care l-am trimis în ţară din Colombo, şi care nu s-a publicat niciodată).
în zori, nu mai puteam dormi. Ţînţarii intraseră sub polog. încercam să-mi înfrîng „inconştienţa". Mi-aduc a-minte cum îmi spuneam : Nu am nimic, nu s-a întîmplat nimic-cu mine ; nu trebuie să mă gîndesc...
Vizită la Belur, la mînăstirea lui Swanii Vivekananda.
[Am descris de atîtea ori acest *asliram,* încît suprim cu voluptate pagina elegiacă din jurnal. Să amintesc, totuşi, prezenţa acelei bătrîne americance, Miss Macleod, care avea prin 1929 vreo 65 de ani, şi care' cunoscuse bine pe Vivekananda şi pe Sister Nivedita. De Miss Macleod aflasem printr-o întîmplare amuzantă. Scrisesem unui erudit din Almora, în Himalaya, fără ca să ştiu că acesta murise de mult. Scrisoarea mea, în franţuzeşte, ajunsese nu ştiu prin ce miracol la Belur, unde se afla şi Miss Matieod, una din susţinătoarele financiare ale „bisericii" lui Vivekananda. Miss Macleod trăia sase luni in America şi şase luni în Bengal, locuind chiar în *Belurmath.* I s-a adus ei scrisoarea mea neînţeleasă şi ea m-a invitat să o vizitez. Nu-mi amintesc, acum, mai nimic din lunga
:22
I

4
conversaţie pe care am purtat-o chiar în foişorul ei, pe-malul Gangelui, de unde fluviul se vedea larg şi obosit. Bătrîna Miss repeta cu o stranie voluptate cuvintele : M> Maşter, My Brother, The Soul, The Heart of India etc. Nu ştiu de ce, „spiritualitatea" ei mi se părea extrem de dubioasă.
Tot atunci am. întîlnit un tînăr licenţiat Jn filosofic, pe nume Banerjee, specialist în Vedanta, băiat cu inteligenţă riguroasă, cu lecturi bine digerate. Mi-a lăsat o excelentă impresie. Am mers amindoi pe drumul dinapoi a ?nat/i-ului, am mers pînă ce s-a întunecat de tot — şi el îmi vorbea cu aceeaşi limpede modestie. îmi spuneam atunci : „cine ştie dacă întîlnirea cu acest

tînăr nu va însemna o nouă etapă în viața mea ?" Ne-am făgăduit unui altuia că vom fi prieteni, că vom învăța împreună, că, el mai ales, mă va ajuta în studiile mele. Dintre tinerii pe care îi cunoscusem pînă atunci, fără îndoială că .era, dacă nu cel mai înzestrat, în orice caz cel cu cart-, mă înțelegeam mai bine. Nu ştiu ce s-a întîmplat cu ei, căci n-a venit la întîlnirea fixată. îi notasem adresa, dar din lene sau din timiditate, am ezitat cîteva luni să-I caut la el acasă. Cînd m-am dus, plecase de curînd la părinți, în satul lui natal. Nu l-am mai văzut niciodată.*]*

L Mă descopăr dintr-o dată un pasionat filolog. Aflarea junei rădăcini sanskrite e o nouă voluptate, descifrarea 'unui text e aproape un ritual. îl săvîrşesc pe îndelete,, savurînd întreg ceremonialul, fără să sar nici o etapă. Chiar dacă ştiu cuvîntul, îl caut încă o dată în dicționar, îl declin in ghid, îi cercetez toate legile fonetice la care e supus. Un cuvînt, o țigară. Este^ aproape o euforie adîn-cirea aceasta în amănuntul nesemnificativ, pasiunea a-ceasta pentru lucruri extrem de mici, inutil de dificile Idealul meu, acum, este să ştiu tot despre coalescența vocalelor în limbile ariene.

(Ar fi inutil să reproduc asemenea pagini, care îşi au şi ele o valoare, ca tot ce e viu şi omenesc, dar' care nu cred că ar putea interesa prea mulți cititori. Şi totuşi, cită pasiune nu s-a cheltuit acolo, alături de o gramatic."..

ji un dicționar. Cîtă tinerețe consumată cu cartea întîia din *HifopadeSa)* Cu cîtă febră însemnam cele mai mărunte operații filologice, ca şi cum fiecare dintre ele ar fi fost o decisivă „experiență"... Ar trebui să am mai mult umor decît îmi poate îngădui acum viața ca să reproduc cîteva din asemesea colosale imnuri închinate filologiei.)

Lecție la Universitate. D. s-a întrecut astăzi pe sine. Vorbea despre logica lui Candrakîrti comparată cu cea Kantiană. A fost admirabil. Dar din cînd în cînd se întrerupea ca să rîgîie. sau ca să-şi ridice discret'o fesă şi să se abandoneze unei voluptăți de imperfectă dar .sinceră digestie. (A trebuit să ascult multe lecții ca să înțeleg în justa lor funcțiune toate aceste gesturi, care mă dezolau.)

Observ că ceilalți studenți, chiar studenta vedantină, nu acordă nici o însemnătate acestor întreruperi. îşi reglementează, numai, respirația ; respiră cu gura închisă,-pe nări, foarte lent, cu foarte multă economie. Cu aceste lucruri trebuie să mă învăț. Şi sînt dator să iubesc aceşti oameni, cu toate straniile lor indecențe.

Un_i£ajian, prieten cu Vairat, pe nume Marconi, m-a Invitat să scriu, în zece zile, un scenariu de film cu subiect şi mediu indian. Acest MarconTa venit acum vreo <'iţivâ~~ara~la Bombay, nu ştiu cu ce treabă, dar a rămas în India, şi a ajuns — iarăşi nu ştiu prin ce miracol — regizor la o societate indiană de filme. Este un tînăr înalt, brun şi foarte italian. La el acasă era electrician ; electrician „de lux". Ce-o fi vrînd să spună ? Mă miră, la început, cunoştința lui de limbă engleză-; poate vorbi foarte fluent, dar e incapabil să citească un singur rînd scris în englezeşte. De aceea cum mă întîlneşte mă întreabă ce s-a mai întîmplat prin lume, „ce mai spun ziarele". O duce destul de mediocru, cu filmele lui. Vairat mă asigură că e un om extraordinar, care ştie tot despre bordeiele de aici. îmi povesteşte lucruri de mare gazetar ;

fete de cinci ani perfecte curtezane etc. As putea scrie «un reportaj întreg.

Propunerea lui, cu scenariul, mă cucereşte. îmi spune multe lucruri despre viața din atelierele cinematografice de aici, şi toate astea mă farmecă. Mă gîndesc că multe din fluviile mele fantastice, care mă alimentează zilnic, care mă împovărează cîteodată pînă la nevroză, ar putea să se „realizeze" în film. Niciodată n-aş cuteza să scriu asemenea lucruri. Şi, cu toate acestea, le simt foarte mult „ale mele".

Gîndindu-mă la „subiect", mă plimbam prin grădină şi mă simțeam fericit. Sînt singur, sînt liber, sînt disponibil. Cine ştie ce voi ajunge ? Dacă m-aş lăsa de erudiție si m-aş face de pildă autor de scenarii ? Eram fericit că mă pot schimba oricînd, numai să mă tenteze schimbarea.

.,.Da, domnii mei, am dreptul să-mi scriu romanele vieții mele ; pentru că trăiesc —- din toate

punctele de vedere — o existență prodigioasă.
(Ce rău îmi pare că nu izbutesc cu nici un chip să-mi aduc aminte ziua aceasta de 27 Ianuarie 1929, cînd făceam asemenea mărturisiri... Cît privește „romanele vieții mele", e vorba de *Romanul adolescentului miop* şi *Gau-deamus,* amîndouă strict autobiografice, scrise cu mult ii mp înainte şi nepublicate.).....
Sînt furios că nu respir prin" toți porii «India,, că nu-mi dau seama în fiece moment că mă aflu în oraşul visat. Prea sînt pasiv : prea lucrez mult în biblioteci, sau la mine în odaie. Iar cînd rătăcesc prin oraş —- visez, în Joc. să fiu prezent, Mă voi observa mai mult şi mă voi sili să sorb, să mă tăvălesc, să mă îmbăt de viziuni asiatice, de sunete, de mirosuri.fKu yreau să treacă viața de îîngă mine, înțelege că nu'vreaut^Dacă aş putea pleca tcurn...
* aC=*
\ -25
1 îl
Azi dimineață au plecat, spre Paris, cu maşina, prietenii mei Vairat si Abadie. Am avut iarăşi melancolia despărțirii şi nostalgia plecărilor.
Peste citeva zile îi voi uita, şi mă vor uita. Toate irev. Iată care e imensa mea suferință.tj5e_j^£_jnj_x^IU.îL.luc.î >;-rrtercel pîîțîn pină emet ne dezgustăm noi de ele,, pi)!.-ce sîntem noi gata să plecăm ?--^j
Este o obsesie intimă şi nemărturisită : senzația ci totul e pasager. Totul — din lumea pe care o accept acum. Cînd va veni ceasul celălalt ?
Ieri am avut 6 zi ciudată, de descompunere lentă şi lucidă, de negare a tuturor pozițiilor mele etice şi metafizice, de realizare sinceră a paradoxului, a iluziei suprem scop. Dimineața n-am putut lucra nimic. Alaltăieri," de asemenea, am lucrat puțin şi neregulat. Am citit în biblioteca lui D, articole din „Enciclopedia" lui Ha.s-ting, îndeosebi asupra cultului şarpelui în India. După breakfast am jucat tenis, pînă la unu, cînd a venit, amicul meu persan, cu patefonul. (Acesta era un armean din Fersia, dar se dădea drept persan. îl chema Sarkiz. Era un tînăr spătos"pînă la enervare, negru la față, arogant şi fermecător — care ar fi făcut să sufere cumplit pe orice bărbat, dacă s-ar fi întîmplat să fie ce față şi iubita lui. Băiatul acesta,, totuşi, era atît de prosi încît ajungea cîteodată timid. Cît timp îşi echilibra prostia, era irezistibil. Se întîmpla, insă, că de cîte ori incorc; să forțeze vrep fată —--prostia ii întuneca instinctivi. Făcea gafe după gafe —• şi pierdea totul. Mai era pe deasupra şi foarte sărac. în afară de patefon, nu avea nimic. Sau, cum îi plăcea lui să spună, „mai avea o mamă bătrînă-'. Se afla veşnic în căutare de lucru. în fond, ei a un leneş si găsea mereu alte pretexte prin care să refuze postul care i se oferea. îşi pierdea timpul dueîndu-se prin casele prietene cu patefonul, unde ştia că i se va servi o ceaşcă cu ceai, aşteptînd întoarcerea băieților de la lucru şi a fetelor de la şcoală. Dacă fetele erau acasă,,
26
panea^o placă şi [le] invita la dans. Despre Sarkiz a spus i'nlr-o zi d-na P. : „e atît de sărac încît te apucă durerea de cap gîndidu-te la el".)
Eram mulți invitați, băieți şi fete. Am ascultat cel puțin o sută de plăci, şi am fumat cincizeci de țigări în patru ceasuri. Mă lichefiam. Nu aveam nici o criză sentimentală. Nu eram nici trist. Dar pierdeam punctele de contact cu realitatea *mea.* Lumea şi viața mi se arătau altfel ca pînă atunci, opuse înțelegerii şi simțiirii mele. îmi spuneam : „Dacă totul e aventură pentru cel ce nu vieţuieşte Absolutul, trebuie să îmbrățişeze aventura cu toată sinceritatea, cu toată plenitudinea, fără reticențe si adaptări. Trebuie să fumeze opium, să trăiască în adulter, să nu se preocupe decît de plăceri şi de un cît mai variat passe-temps." Simțeam o poftă nebună să las cărțile şi să fumez opium. Dar nu din pricina cărților. M-aş fi întors, apoi, la ele. Ceea ce pierdeam eu nu erau funcțiunile mele spirituale — ci semnificația lor.
Seara am fost iarăşi la cinema. Am înțeles că iluzia filmului e singura care îmi oferă scăparea din curgere-a dureroasă a timpului, ieşirea din mediocritate, din cotidian. Iluzie, iluzie...

Vreau să îmbrățișez altă viață. în scenarii îmi pot descărca toate fanteziile, toate jocurile şi poftele sufletului nesatisfăcute de filosofie, literatură sau mistică.
Noaptea, în pat, m-am zbătut un ceas. Simțeam cu o formidabilă sensibilitate, luciditate, atenție, claritate. — cum timpul aleargă în jurul meu, cum fiecare clipă îngroapă pe celelalte, cum tot ce ne Incintă sau ne. tulbură mi e decît sciipăt efemer. Criza durează şi acum, cînd vriu. Timpul, timpul —• mă obsedează pînă la neurastenie. De ce nu pot găsi puncte stabile, absolute, eterne? Cînd capăt conştiința timpului care curge fără ca vreo ■putere să-1 poată opri — mă cutremur. Mi se pare că ori înnebunesc — ori trebuie să fac, urgent, o *japtă* mare. Aş vrea să notez disoluția aceasta completă şi neaşteptată a sufletului cu care venisem. Aş vrea să-i scriu istoria. Mi-e teamă, însă, să nu ating prea repede o stare vînd toate poveştile şi paginile scrise mi se vor părea prostii sau copilării.
Noaptea.

27

Calm relativ. Lucrez cu un volum de Stcherbatzky.
După amiază, în drum spre biblioteca lui D.,* eram atît de tulburat încît îmi spuneam că numai o viață de mînăstire m-ar linişti. Aş fi vrut să trăiesc cu cei simpli, să mă umilesc, să mă rog, să plîng chiar, să mă chinui... La D. n-am găsit nici scrisori din țară, nici banii de la Maharajah. Lupt să nu mă copleşească disperarea.
în bibliotecă nu pot lucra serios. Citesc la întîmplare, răsfoiesc reviste. Mă întorc la 4 acasă. încep să scriu, în franțuzeşte, un scenariu fantastic pentru Marconi. Spre seară mă liniştesc. Nu fumez. Citesc calm şi lucid. Voi ajunge cîndva la Leningrad şi voi lucra cu profesorul Stcherbatzky.
Lucrez anevoie, dar iucrez. Anecdotă : am rămas fără nici un ban. De la D. nu mai pot cere. Am luat deja treizeci de rupii în contul bursei Maharajahului. Trebuia să primesc bursa încă de acum cinci zile. M-am întors acasă pe jos, trei kilometri. Mai am o singură anna (3 lei)
Hep, hep, ura !...
(Urmează o destul de lungă perioadă de lucru, drn care jurnalul nu reține decît victoriile repurtate asupra oboselii, asupra sărăciei. Aş fi vrut să transcriu fragmente în legătură cu unele scrisori primite din țară, cu primele ziare şi reviste româneşti citite. Dar toate acestea sînt încă prea aproape de mine. Iar prietenii mei au rămas aceiaşi. Observ încă o dată că numai un „jurnal" sens în străinătate poate fi publicat fără jenă, cu toate ororile si naivitățile lui.)
Sus, la etaj, s-a făcut o nuntă. Ascultam foarte liniştit, din odaia'mea, marşul nupțial. îmi amintesc cît de devastat eram acum vreo opt luni, la Roma, cînd l-am auzit pe neaşteptate. Biată R... .

I

(Aş vrea acum să-mi amintesc mai mult despre a-■ceastă nuntă. Ştiu numai că la etaj locuia proprietarul casei, un anglo-indian negru, afabil şi destul de bogat. Omul avea un băiețaş şi o fată, pe nume Cynthia. Fata asta era enorm de grasă, cînta la pian şi învățase franțuzeşte la călugărițe. De aici i s-au tras toate nenorocirile. Cu cît se- îngraşă mai mult, şi cu cît învăța mai bine franțuzeşte — cu atît se depărta „de lume". începuse să se jeneze de trupul ei, şi prefera să tapeze la pian decît să fie invitată la dans. După doi ani a mărturisit părinților că vrea să se călugărească. A urmat un scandal teribil. Probabil că -în cele din urmă a învins tot Cynthia. Căci într-o scrisoare primită mult timp după aceea, am aflat incidental că Cynthia se călugărise şi plecase în Indochina... Şi cu toate astea, ce frumos cîn-tase la pian, în seara "aceea, marşul nupțial. Ce emoționată era, ce solemnă şi cu cîtă gingăşie îngîna melodia, ca pentru ea singură. Mi-o aduc încă foarte bine aminte. Umbla îmbrăcată în alb, deşi avea o carnație extrem de întunecată. Se ducea şi se întorcea de la şcoală cu bicicleta. Cum ajungea în fața verandei, tr-intea bicicleta şi micul geamantan de carton care la Calcutta serveşte drept ghiozdan, striga ascuțit „boy !" şi alerga greu pe scară. O auzeam apoi cum se ceartă cu frate-său ; care să intre întîi la baie. Avea o serie de lecturi, din care evident nu putuse învăța nimic.

Juca fotbal aproape cu frenezie. Odată se rănise la mînă şi am întîlnit-o ureînd obosită cele cîteva trepte ale verandei. Am încercat să-i spun un cuvînt de încurajare. Mi-a răspuns, foarte grav, foarte trist : „Oh, dacă ar fi numai asta !...") '
Discuție lungă cu D., după ce ieşim de la curs. îmi spune : „D-ta, care vii atît de tînăr în Asia, .ai şanse să ghiceşti lucruri esențiale, care au scăpat europenilor pînă astăzi. Europenii născuți în Asia, sînt de cele mai multe ori brute, ignoranți sau frivoli : căci nu se poate obține o e-ducalie europeană aici la noi. Iar europenii maturi care vin după ce s-au format, sînt ori sentimentali, ori eruditi. Nici unii, nici alții, nu au cum să se apropie de sufletul asiatic.
29
.Nouă nu ne trebuie omeni care să ne iubească pentru poezia lui Kalidasa sau pentru democrație. Ne trebuiesc oameni care să ne cunoască, întîi, şi apoi să ne iubească. De aceea nu te pripi cu dragostea d-talqjDacă ai să izbuteşti să ne cunoşti, cu virsta pe care o ai, yei fi un miracol."
M-am întors acasă abătut. Acum cînd_ scriu, masa i plină de cărți. Nu e deloc uşor să reconstruieşti
Car parcă nu se opreşte totul aici, la sahskrită şi !a
filosofic Cît de mult aş vrea să ajung un indianist, să
fiu cel mai bun elev al lui D., şi totuşi, în acelaşi timp,
. mă întreb dacă nu e zadarnic tot ce fac eu, toată munca
mea...
Aseară am asistat la o sărbătoare brahmană, în casa prietenului Ghocal. Fratele lui, împlinind."cincisprezece ani, a fost „inițiat", a „luat firul sacru", cum se spune.
[Suprim lunga descriere ce urmează. Dacă aş publica toate observațiile de moravuri şi notele etnografice pe care le-am adunat, cartea aceasta ar lua proporții neba -rmite. Şi apoi, mă silesc s-o fac cît mai puțin pitorească, mai puțin „indiană". Vreau să-i las numai oamenii, numai întîmplările şi stările sufleteşti.].
Ce este curios în această petrecere, este faptul că oamenii se amuză excelent fără vin. Observ că, în ceea ce mă priveşte, pot mînca destul de decent cu degetele. Toți- sunt foarte veseli, fac glume stupide de care rîd grozav. Chiar acest Ghocal, colegul meu de la filosofic. Cu acest prilej aflu că a început să învețe greceşte şi latineşte. Fratele lui, junele „inițiat", este foarte frumos, foarte dezgheţat. Are bustul gol, ca să se poată vedea „cordonul sacru", şi îmi dau seama că amănuntul acesta îl face fericit.
Nu, nu, e inutilă' toată munca mea, toată voința mea e zadarnică. Nu voi ajunge niciodată un savant. Pentru
că sînt un iremediabil aventurier, şi părăsesc o ştiință îndată ce simt că o posed virtual — pentru o altă ştiință, străină.TJCa să ajung un bun indianist, ar trebui să renunț la patima -mea de hoinăreală,- la multilateralitate, la gîndire (care dizolvă interesul pentru amănunte ; ori, în istorie, trebuie să iubeşti amănuntul, să te predai lui), la personalitate şi la libertate. Prea mult.."^-
Deocamdată, lucrez. Am acum în față gramatica, deşi pîndul meu ar vrea să se rotească în juruT unui vast proiect : „Cărți reprezentative din viața Asiei".
Cunosc pe dr. Stella Kramrish, profesoară de istoria artelor, aici ia. Universitate. Am luat ceaiul împreună, in biroul lui D. Ce încîntat'a fost D. cînd i-am cerut voie să aprind o țigară. La început, îi ofeream eu, chiar la Universitate. Mi s-a spus, de către colegii mei indieni, că un student nu poate fuma în fața profesorului său. De atunci, îi cer voie regulat. Observ că asta îi face o deosebită bucurie cînd se află vreun „alb" de față.
D-ra Kramrish este autoarea cîtorva lucrări de istoria artelor. Bolnăvicios de inteligentă. Foarte puțin feminină. Şi cu toate acestea, prima dată cînd i se prezintă cineva ,îl priveşte cîteva secunde ca şi cum ar fi gata să i se dea.
Mă întreb cum- mi-aş mai putea păstra eu „personalitatea" aici, printre oameni care habar n-

au cine sînt, ce gîndesc, ce-am scris. Oameni cu care nu pot discuta, față de care sînt liber să susțin contrariul. în afară de D. şi d-ra Kramrish, nu am cu cine discuta. Vorbesc destul de mult, dar cu oameni față de care nu sînt constrîns să fiu eu însumi. Nici o stringență, de nicăieri. ţO „personalitate" se păstrează prin afirmarea si reafirmarea aceloraşi opinii, în medii similare, în îm- prejurări similare.^ Aici nu există nici un om care să ştie ce-am spus ieri. E o primejdioasă invitație la contradicție.

30

31

In sfîrşit, primesc cele patruzeci de lire sterline Aveam exact patru *annas* în buzunar, cînd m-am dus la bancă. Banii au venit atît de "tîrziu încît aproape că nu mă mai bucură.

[Cu banii aşteptați prea mult nu ştii niciodată <•»■ să faci. M-am simțit deodată atît de bogat, încît nu ştiam ce să cumpăr mai întîi, deşi aveam nevoie de foarte multe lucruri, Aveam nevoie, în primul rînd, de haine. Venisem cu nişte haine bleu-marine, care mă sufocau. Se uita lumea la mine pe stradă cînd mă vedea îmbrăcat de iarnă într-un oraş tropical. Multă vreme nici n-am ştiut cum trebuie să mă port; nu ştiam, de pildă, că un. „alb" nu poate umbla pe stradă cu pantofi albi, nu poate merge în riksha etc. Am învățat toate acestea cu timpul, de la d-na P. şi de la un toYarăş^_PXovizoriu de cameră, Lobo. Acesta era un portughez din Goa, venit să se specializeze în telegrafia fără fir. De fapt, era portughe?. numai cu numele, căci semăna leit cu un indian, era catolic fanatic cum numai un convertit proaspăt poate fi, şi avea toate poftele intacte. Mînca atît de mult încH gazda se luase la gînduri ; cînd pregătea vreo prăjitură nu o aducea niciodată întreagă la masă ; asta, ca sa putem mînca şi noi după plecarea lui Lobo. Era şi foarti zgîrcit, sărind din tramvai cînd găsea pe controlor, plătind chiria cu o adevărată tactică. Omul acesta plin de defecte (căci era şi murdar, hoț, laş, mincinos) avea o singura calitate : îşi iubea cu fanatism nevasta şi soacra. Cum se scula dimineața, întreba dacă a primit vreo scrisoare do-la Goa. Dacă nu primea nimic două dimineți, devenea nervos, făcea febră, răsufla greu şi începea să plîrigă. Toți din casă eram jenați să vedem un colos negru şi gras ca Lobo plîngînd stupid în fotoliu, rugîndu-se într-o portugheză colonială, făcîndu-ne confidențe. De altfel, felul său de a face confidențe era odios şi dezgustştor. Cit: timp erau cu noi Abadie şi Vairat, ne poveste"3 mai in fiecare seară farmecele neveste-sii, o desena goală, co~ munieîndu-ne fel de fel de amănunte erotice. Francezii îl credeau prost şi-1 copleşeau cu întrebările, lucru cart:

32

ii flata — dar nu-1 păcălea. Căci, după ce rămîneam singuri, Lobo îmi şoptea la ureche : „Stricații ăştia nu înțeleg de ce vorbesc eu despre Lolyya. Cînd vezi că bărbații îți poftesc nevasta, să le spui întotdeauna cit e de fierbinte între picioarele ei ; asta face bine, face foarte bine sufletului..."

De la Lobo am învățat cum să mă îmbrac ieftin, de. unde să-mi cumpăr haine şi cum să fac economii. Cîteo-dată îl duceam la cinematograf şi-i plăteam o înghețată în antract. îl cîştigasem cu totul. Odată m-a invitat în oraş : „Hai să ne distrăm !", mi-a spus şi s-a privit multă vreme în oglindă/ Ara crezut că mă va duce undeva, îa vreun film sau la vreun bar. M-a dus însă la catedrală,. Era concert de orgă"; intrarea gratuită.

Inte el şi d-na P. stăruia cea mai înverşunată ură. Cînd a plecat, d-na P. a pus pe bucătar şi pe ceilalți servitori să se aşeze pe rînd în verandă, tocmai in momentul cînd Lobo îşi lua rămas bun de la noi. Cînd i-a văzut, a îngălbenit şi a început să se scuze că nu are -schimbat pentru bacşiş. Un servitor, dăscălit mai diaamt© de d-na P., s-a oferit să alerge la prăvălie să schimbe, Lobo s-a scuzat iarăşi, că nu are destui bani pentru drum, căci şi-a trimis leafa acasă, prin oficiul poştal % in cele din urmă, şi-a adus aminte că i-au rămas mărci, cumpărate în vederea vastei corespondențe cu Goa şi le-a împărțit servitorilor. Apoi a coborît scările, emoționat, şi a binecuvîntat din curte întreaga locuință, descoperit, cu ochii aproape închişi, cu mîna dreaptă lipită da frunte.î

Să notez acum, atît de tîrziu, dezgustul care m-a cuprins după cîteva nopți de chefuri. „Orașul chinezesc'[5] mă primea în fiecare seară, la opt. Ce Dumnezeu făceam pînă dimineața, nu prea știu bine. Mi-e silă grozavă da mine, mi-e 'silă de timpul risipit. Am început^să__le cunosc mai bine, pe cele două fete mari ale gâzdei_și pa prietena lor Cathcrine.

33

Striu tot mai rar în caietul acesta. Înțeleg că e mai bine să petrec, serile pe terasă, fumînd și privind cerul. Zilele se-fac tot mai calde.

Vin repede acasă ; plin de gîndurile care m-au năpă-
rdiî In ceasul pe care l-am avut liber la Universitate. Mă plimbam prin curte, încercam să mă împrietenesc cu colegii mei de curs. Cît de greu să mă fac înțeles fiecărui în parte ! Mă trezesc vorbindu-le ca un străin, căutînd să le dau dreptate la tot ce spun, crezînd. că astfel mă apropii de sufletul lor. Să fie ăsta un obstacol' datorit structurii lor asiatice ? Sau așa se întâmplă ou toți oamenii — să nu-i înțelegi niciodată, să nu fii înțeles niciodată de ei ?■

.-sa—^-Eram puțin trist. Dar, gîndindu-mă serios, îmi dau seama că e foarte greu — și ineficace —• să mă înțeleg cu fiecare om în parte. Lucrul esențial e să mă înțeleg cu lumea toată, cu toți oamenii la un loc.

mele obscure," cu atîția demoni în carne, cu

Să nu uit seara aceasta, după o zi de muncă atroce.Simt cum nu mai am nimic în creier, simt acolo un ghem de catifea, umed cald. E mai mult decît oboseală ; e scîrba de idei, sentimentul pustiului, al imeijnutilității universale. Tragică incinerare, *j**

34

Am început să mă gîndesc la o călătorie în mările de Sud. Cu harta în față și eu un prospect Cook, ce călătorie frumoasă am făcut... înțeleg că dorul de ducă își are o explicație simplă. Iat-o :

Săptămîna aceasta am primit trei scrisori de la R. E atît de stranie așteptarea aceasta fără sens. R. nu înțelege că și-a făcut datoria — ca și mine —. și că trebuie să dispară. Așteaptă, speră. De ce ? N-am iubit-o mult, n-am renunțat la ea, nu m-am desprins de țară și de dragoste, ca să-mi împlinesc viața mea ? îmi scrie că oricine ar fi făcut la fel în locul meu, adică ar fi plecat. Eu sînt convins că *nimeni* n-ar fi fost atît de nebun —- dacă ar ■ fi iubit cum am pătimit eu — ca să renunțe la fericire pentru o aventură care îi suprimă *pentru 'totdeauna* feri-
cirea.

^Lecție magistrală a lui D., vorbind despre Patanjali. Și deodată, în mijlocul lecției, cineva de la cancelarie intră în clasă, se apropie de el' și îi șoptește ceva la ureche, foarte emoționat. D. ne face semn că sîntem liberi. Ieșim cu toții în curte, neînțelegînd nimic. Eu mă prefăceam consternat, dar mărturisesc că îmi părea bine ; pe de-o parte că scăpăm "de oră, pe de altă parte pentru că bănuiam vreun atentat făcut de unul din studenți. Fuseseră arestați cinci, de la Presidency College, cîteva zile mai înainte. Mă închipuiam complicele lor și asta îmi da fiori, mă flata.

într-o jumătate de ceas aflăm. Colega noastră Kamala Chatterjee s-a îmbolnăvit ieri pe neașteptate, la cursul lui Bacchi, de Istorie. A luat un taxi chiar din fața Universității, dar șoferul a văzut-o aproape leșinată și în loc s-o ducă acasă, în Baw-Bazar, s-a îndreptat spre Howrah. A violat-o în plin cîmp și a lăsat-o acolo.Fata s-a trezit seara, a înțeles ce s-a întîmplat ■— și, mai ales, ce o așteaptă. A scris b carte poștală părinților și, de pe

35

podul cel mare din Howrah, și-a dat drumul în Gange. Au găsit-o abia azi dimineață.

Faptul acesta mă revoltă, mă deprimă ; apoi, îmi dau seama că sufăr mai ales de gelozie, că imi plăceau și mie sinii Kamalei, așa cum se zăreau rotunzi și neștirbiți, prin *sari.* Intru puțin în clasa goală și-i revăd locul. Ședea acolo, întotdeauna rușinată de privirea mea, de prezența unui alb care silea pe profesor sâ-și țină lecțiile în englezește. O văd mai ales cum scrie, cum își ia note fără să ridice ochii din caiet, cum zîmbește măgulită de cîte ori unul din noi nu știe

să traducă. Dar mai ales o văd goală, cu o precizie exasperantă, goală şi stăpînită de braţele şoferului. Încerc zadarnic să-mi fie ruşine".
Prietenia mea cu Hellen şi Iris ; cîte etape, fireşti şi nefireşti cîteodată. Catherine e confidenta tuturor. Acum, mai ales, cînd Michael fi dă tîrcoale, cînd o aşteaptă nopţile, după 12, ca să vorbească pe fereastră, ea în pijama, el băiat isteţ...
Ritmul vieţii anglo-indiene pe care o duc, aproape că ruşinează. Am făcut socoteala cheltuielilor : 10 000 şi încă 5 000 şi încă 10 000. Ei şi? Cind trăiesc şi îmi fao de cap — nu am ce scrie în carnetul ăsta plin de stupidităţi.

Este amuzantă încurcătura sentimentală a meu pentru Hellen. Astăzi m-a rugat .să i-o prezint; şi cum m-a rugat... Pînă acum, o vedea numai prin fe-retastră, cînd fetele se jucau în grădină. Am vorbit cu Heller* şi am încercat s-o conving să-i facem o farsă pandit-ului, **dar** ei îi repugnă orice contact cu *„natives",* chiar în glumă. Aşa că trebuie să asist cum eruditul meu profesor suferă fără nici o nădejde.
(Pandit-ul era un brahman din nordul Bengalului, care îşi lăsase ortodoxia odată cu nevasta, în satul lui natal, şi venise la Calcutta să-şi cîştige viaţa dînd lecţii de gramatică sanskrită pe unde apuca. D. mi-1 tocmise profesor, cu patru lecţii pe săptămînă, pentru zece rupii lunar. Era fericit că mă are de elev, căci intra într-o casă eupropeană, fuma ţigări bune şi putea vedea de aproape fetele. La început nu bănuiam nimic. îşi făcea lecţiile serios, pedant, stînd chircit pe scaun şi refuzînd ceaiul sau ţigările înainte de terminarea orei. Era slab, negru, cu dinţii roşi de *betel* şi vorbea o engleză oribilă. D-na P. îmi făcuse o adevărată favoare admiţînd să-1 primesa la mine în odaie. Cînd îl vedea, trecând prin hol, răspundea sec la salutul lui mieros, şi nu-i vorbea decît în hindusthani. *Pandit-ul* se îndrăgostise pe rînd de toata fetele anglo-indiene pe care le întîlnea în casă şi prin curte. Dar aceea care îi „intoxicase inima <-â zumzetul unui stup de albine înnebunite de primăvară" -*- cum traducea el într-o foarte aproximativă engleză o celebră expresie a poeziei lirice sanskrite — era Hellen. Mult mai tîrziu am înţeles farmecul unei adolescente asupra oricărui indian. Hellen avea pe atunci 15 ani. Cînd venea de la şcoală, părea o fată pe care ai fi putut-o trage da coade fără ca cineva să poată protesta. Numai după ce-şi lepăda uniforma şi se îmbrăca într-o rochie de casă, sub-, ţire şi scurtă — o descopereai fecioară crescută, împlinită. Era brună ca o creolă, şi suferea mult pentru această frumuseţe telurică, avînd şi ea, ca toate anglo-indienele, superstiţia pielii albe, „englezeşti". îşi cheltuia economiile pe creme şi pudre, încercînd zadarnic,să semene cu o europeană. Era frumoasă şi rece ; şi mai tîrziu, cînd s-a lăsat de şcoală şi a intrat în serviciile lui Mazda, se străduia să-şi ascundă această răceală, dîndu-şi aere orgiastice, care n-o prindeau decît cînd era puţin beată. în vremea cînd *pandit-ul* se îndrăgostise de ea, era încă foarte onestă, foarte fecioară. Se săruta cîteodată cu băieţii, dar îmi mărturisea că nu simte nimic. Cind era între prietene, însă, minţea grozav. Catherine a fost. destul. de indiscretă ca să-mi spună cum Hellen a venit într-o -zi, foarte misterioasă, şi i-a şoptit : „Cathy, azi m-a să-
66
3T
rutat Y. pe ureche, şi era să leşin". Catherine, sincera ca de obicei, i-a răspuns : „Te-o fi sărutat în altă . parte ᵥHelen, dar ai uitat tu..." Apoi, către mine, serios : „Asemenea fete ajung întotdeauna cocote..." /
Observ tot mai încurcat amorul *pandit-ului* meu pentru Hellen. îi scrie versuri sanskrite, pe care le traduce apoi în proză englezească. îi desenează flori, păsări şi palate — fiecare palat avînd un lac în faţă şi doi paznici bărboşi, cu turbane complicate, la poartă. Discutam adesea, după sfîrşitul lecţiilor, nenorocirea ce i-a căzut pe cap. Fără să ştie, bietul meu profesor îmi desluşeşte taina contrastelor care caracterizează India.
înţeleg că nuimai în India, unde sînt atît de multe, de intolerante şi definitive legături (familia, strămoşii, căsătoria) — se putea dezvolta spiritul şi setea violentă de „liberare" *(mukti).*

Numai aici, unde societatea şi comunitatea sînt suverane — se putea aprecia solitudinea. Pentru că senzualitatea e luxuriantă, de aceea asceza e violentă şi inumană. De altfel, numai în India, unde căsătoria copiilor e aproape obligatorie — e obligatoriu ascetismul în ultima etapă a vieţii *(vînaprîsthana, san-*
- nyîsî).
Nu ştiu dacă *pandiţ-ul* meu se gîndeşte la acest ascetism de pe acum. Deocamdată, parcă e apucat de friguri. Suferă nu numai sentimental, dar şi de-a dreptul- în carne. Dacă ar şti că are vreo .şansă, s-ar repezi odată asupra Hellenei şi ar viola-o. „E fructul copt. După un an va fi femeie, va avea prea multe întunecimi pe trup..."
Asist la sacrificiile funerare făcute pentru detaşarea şi liniştirea sufletului mamei profesorului meu. Pentru cea dintîia oară de la moarte — întîmplată acum 14 zile — D. îşi rade faţa ; dar îşi rade şi capul. Seamănă şi mai ' mult, acum, ou o broască. E îmbrăcat într-o *dhoti* obişnuită, ca un ţăran. M-a silit şi pe mine să îmbrac una, dar de mătase. Umblu în picioarele goale prin casă, şi

asta mă ajută să visez, să mă închipui ce vreau eu şi cum vreau eu. Cîteodată mă refugiez în bibliotecă, unde pot rămîne singur, de unde privesc pe ferestrele zăbrelite cu o dorinţă nebună de a nu mai evada niiciodată. Mă farmecă mai ales fetele şi femeile, pe care încep să le văd mai de-aproape, să le cunosc. D. îmi explică întreaga ceremonie, îmi traduce versurile vedice prea grele pentru mine, îmi comentează amănuntele. Nu e loc aici să]e rezum. Nici impresiile nu le mai pot transmite. / Totuşi, trebuie să povestesc un fapt care m-a emo-; ţionat şi care nu va fi lipsit de consecinţe pentru creş-I ţerea__şufletului_ meu. (Cu toate acestea, n-a avut nici o consecinţă. Ca atîţea întîmplări şi întîlniri excepţionale, de altfel.) Am cunoscut pe profesorul xle engleză de la Presidency College,; un indiar* tînăr, cu părul tuns scurt dar~cu~un~ fel de coc la ceafă, purtînd pe < frunte cele tFei linii trase cu cenuşă roşie, semnul sectei mistice sineretiste căreia îi aparţinea (Mi-e imposibil, acum, să rechem în minte figura acelui profesor. Sînt sigur, însă, că n-am notat exact semnele de pe frunte. Probabil că nu erau trei linii simple, ci trei linii orizontale, avînd în mijlocul lor, desenat vertical şi schematic, un ochi,, ochiul suprafiresc al lui Shiva.) Vorbeşte perfect si neafectat englezeşte. E entuziasmat de prezenţa mea aici, „în inima religiilor", cum spune el. îmi face o scurtă confesiune : pînă acum 4—5 ani îşi uitase India, trăind şi gîndind europeneşte, englezeşte. Socotea că tot ce e bun vine din Anglia. Şi, deodată, reacţiunea. Se întoarce — el, civilizatul şi omul modern — la vechile obiceiuri hinduse ; necredincios, ajunge devotat, ortodox, dar nu de o ortodoxie brahmanică, ci mistică. Totul se datoreşte maestrului său, un om prodigios, cu o cultură supraumană, pierdut — sau regăsit — în iubirea lui Dumnezeu.__Prin el află că toate şcolile _filoşofice_:i.n.diene au acelaşi "scop : găsirea lui Dumnezeu.^Două lucruri îi călăuzesc acum "viaţa : realizarea sa personală prin devoţiune şi voinţă, pentru că viaţa spirituală cere efort, cunoaştere. „Ca să funcţioneze un aparat electric, trebuie să ştii să îmbini sîrmele, să faci bine legătura. Iată de ce trebuie un maestru spiritual. El a realizat cele ce sînt scrise ; e! ştie .să întîmpine căderile, să explice experienţele." Din ne-

fericire;' patru ani după convertirea sa, maestrul „a părăsit trupul[4]*. îl călăuzeşte şi acum, ştie aceasta foarte bine, daF altfel era prezenţa lui încarnată... Al doilea lucru : numai după realizarea spirituală, India se va putea realiza politiceşte. Reîntoarcerea la tradiţie, la adevărurile păstrate supra-istoric, salvează în aceiaşi timp sufletul şi patria.
Vorbea rar, pătrunzător. Credea şi vedea. Văzuse aureola' în jurul capului maestrului, în timp ce predica ; o văzuse chiar el, „sceptic şi alimentat de ştiinţa europeană"...
Ceea ce m-a impresionat este perfecta conformitate intre gînd şi faptă. Rezum o serie de amănunte asupra vieţii lui : locuieşte în afară de oraş, într-o casă vecină aceleia a maestrului.

îşi urmează „calea" cu un efort dur, de fiecare zi, voind să ajungă un om extraordinar, iar nu un simplu savant. Nu mănîncă şi nu bea deoft bucatele pregătite de el sau de soţia lui în perfectă curăţenie trupească şi sufletească. Puritatea trupului e un mijloc, dar singur e insuficient ; hrana trebuie aleasă eu grija,.aşa încît să nu provoace senzualitate, nici mînie. iRIeditaţie şi contemplaţie ; voinţa, mijloc de ajungere a [lui Dumnezeu, iar nu obstacol. Soţia lui îl înţelege perfect, are aceeaşi „chemare". Ar pleca amîndoi într-o mî-năstire din Himalaya unde — datorită purităţii locului şi înălţimilor spirituale ale yoginilor — şi-ar completa „realizarea" ; dar au doi copii mici pe care nu-i pot abandona...
Ii spun că întîlnirea e fericită si pentru mine, pentru că văd un om realizînd un itinerariu complet. Aceasta îmi dă nădejde ; pentru că, vâzmdu-1, ştiu că oamenii pot ajunge ceea ce vor.
-— Trebuie să ajungă ! îmi spune el, cu un glas de tribun, lipsit totuşi de emfază, de orice gest sugestiv, f _JRejjet, întîlnirea aceasta mi-a răscolit sufletul. Vie-ţuiam, de cîteva săpfamîni, diletant. îmi sfîrşeam munca zilnică cu victorie, dar sufletul nu mi se lumina, nu creştea. Nu-1 alimentam cu nici o meditaţie riguroasă, cu nici o substanţă spirituală. Eforturile voinţei mele se mărgineau să-mi termin cinstit — cu toată căldura de afară şi toată oboseala mea — ceasupile de gramatică sanskrită.
40
/ Dar acum vreau să mă ocup mai mult de sufletul ' meu. De cîte ori se întîmplă ceva mare, care mă dezmorţeşte şi mă întoarce din nou în mine, îmi recunosc sufletul ; deşi am o vagă impresie că mi-e străin sau îi sint străin. Am multe de făcut. Deocamdată, trebuie să .încep purificarea trupească. Senzualitatea m-a ros mult în această lună, cînd am avut prea mulţi bani şi am ieşit prea mult nopţile. Nu mai pot continua aşa. Mă umileşte stăpînirea cărnii. în acest ceas, în urma discuţiilor şi a ^iadurilor pure, a nostalgiei după bine şi Dumnezeu —■ spiritul meu e mai clar, mai vioi, mai adecvat probleme-I»r care mă preocupă. Am nevoiei din nou, de ascetism. Altminteri, de ce am venit aici ? {Singurătate, meditaţie, studiu — puteam găsi, în aceleaşi condiţii, oriunde în Europa. Dar .aici există o anumită atmosferă de renunţare, de efort către împlinire intimă, de control asupra conştiinţei, de iubire — care îmi e prielnică. Nu teo-zofism, nici practici brahmane, nici rituale ; nimic bar-îbar, nimic creat de istorie. Ci o extraordinară credinţă în realitatea adevărurilor, în puterea omului de a ie cunoaşte şi a le trăi printr-o realizare lăuntrică, prin puritate şi reculegere mai ales. Credinţa aceasta e şi a mea. Credinţa că, în pofida tuturor demonilor şi a voluptăţilor, există un pod drept pe care pot merge; ori^.: tind, din orice regiune infernală în care m-aş găsi.
Ascult cum plouă, şi mă simt deodată altul, gîndesa altfel, aproape îmi schimb respiraţia. Am impresia că iau contact mai direct cu „lumea", că faptul acesta — natural, colosal — al ploii, mă lipeşte de pămînt, mă împinge în viaţă. Cînd nu se întîmplă nimic în jurul meu — cînd e acelaşi soare, aceeaşi zi de toate zilele — pot fugi din viaţă, pot rămîne singur. Ploaia mă .scoate din smine, mă înfige în pămînt. Ontologie...
De multe orifsimţ_-că_mă__sufoc în casă. JDar nu din cauza aerului, a mediului fizic — ci£din cauza gîndurilop iji emoţiilor mele, care mă apasă şi mă confundă *cu minei*
41
însumi. Simt atunci imperios nevoia de a ieşi afara, în parc, între porni, mai ales între pomi. Cu atît mai curios mi se pare lucrul asta cu cît *nu.* acord naturii nici o conştiinţă. Niciodată n-aş putea învăţa de la „natură" cx> trebuie să gîndesc, ce sînt dator să lac.
Ziua întîi de Paşti. De trei ani fac Pastele departe de ai mei. Dar niciodată n-am fost atît de departe şi de singur. Nu simt deloc singurătateajM-am obişnuit să lucrez ziua întreagă si să gîndesc. Nu în faţa caietului acesta, firepte, unde scriu numai întâmplări hazlii şi aproape fără semnificaţie ; pe care trebuie .să le scriu, totuşi, ta să stau de vorbă cu cineva, frivol, intim, în limba mea. Primesc scrisori. Printre ele cîţiva corespondenţi noi : Stcherbatzky de la Leningrad (bun prieten cu D., pe care î-a întîlnit şi aici, şi la Paris), Rudolf Oţto. Sfîrşesc ziua

răspunzi nd fiecăruia.
Seara, la D., praznic funerar. Grădina luminată, terasa' plină de invitați. Ascult muzică bengaleză, care la început nu-mi place ; acele melodii monotone, nesfîrşite, alimentul sentimental şi estetic al femeilor. Şeful, un indian gras» cu plete unse, cîntă închizînd ochii, acompaniat de o orgă mică, aproape cit o armonică.
Mănînc alături de cîțiva din profesorii mei de la Universitate. Mănînc în farfurii de pămînt ars, cu degetele, serviți de fetele şi nepoatele gazdei. De notat indiferența pînă la absență a femeilor indiene față de necunoscuți, de străini. Numai dragostea acoperă această prăpastie ; acest vid izolator prin care nu poți străbate decît mistic. Cunosc pe Benoy Kumar Sharkar, celebru profesor de economie politică, avînd renume mondial, publicîndu-şi cărțile la Leipzig, Londra, New York şi Shangai.
(Totuşi, deşi publicase peste treizeci de volume şi cî-teva mii de studii, în toate revistele lumii, nu descoperise nimic nou, nu lăsase nicăieri impresia că fără el ştiința ar fi rămas un pas în urmă.) E tînăr, vorbeşte admirabil nemțeşte şi franțuzeşte, şi citeşte italieneşte ; lucrul' acesta e socotit un miracol aici. Soția lui e vieneză Â cunoscut-o într-o excursie în Egipt. Au un copil care
42
vorbeşte bengali şi e fericit că poate mînca cu degetele. Profesorul e un mare erudit, dar nicidecum gînditor. I-am pus cîteva întrebări la care răspundea prin perifraze...
întorcîndu-mă noaptea tîrziu, singur, de la cinematograf — zăresc în grădină, lîngă ferestra Catherinei, două trupuri strînse, unul într-altul, hipnotizate, încleştate. N-am vrut să faz zgomot ca să nu le atrag atenția. Am înțeles repede că erau Catherine şi Michael, care se „iubesc" de mult, adică se plimbă singuri în parc, se sărută cînd şi unde pot şi dansează cîteodată pe întuneric (cu patefonul în hol) ca să — poată admira în voie lumina de lună. Dar trupurile lor împietrite unul într-altul m-au emoționat. Nu era nici senzualitate, nici măcar dorință. îi vedeam cum se strîng, cum se pipăie lent, ritmic, parcă sorbindu-se unul pe altul, aşa verticali cum erau. Ramă-• sesem în umbră, aproape fără sa răsuflu. înțelegeam toată drama lor, tot chinul lor de tineri trăiți la tropice, cu carnea crescută glorios, cu simțuri înalte. înțelegeam mai ales bîlbîielile Hellenei, roşul acela aprins din obraz, cînd m-a apucat de mină şi mi-a spus, acum cîteva zile : „în casa aceasta se petrece ceva groaznic, în casa noastră se petrece ceva..."
O văd încă pe Hellen, cu pieptul ei mic săltat, cu ochii puțin tulburi. Poate o fi zărit pe cei doi îndrăgostiți îmbrățişați în grădină, sau pe terasă. Bieții, au inventat o tehnică întreagă ca să treacă unul în altul fără nici un risc, fără nici o eventuală primejdie. îmi amintesc acum şi tremu-rul isteric al Catherinei, surprinsă singură în dosul uşii camerei lor ; şi apariția jenată a lui Michael, după cîteva minute, prin fundul holului,, ca şi cum ar fi venit întîm-plător din grădină...
Stau în umbră, şi mă întreb (adică, poate m-am întrebat mai tîrziu) dacă nu asist cumva la o taină, la o în-tîmplare supra-fireascărCreierul meu însetat de mister, de corespondențe oculte,^ de_şenşuri cosmice —■ e ^
Trupurile acestea verticale, care realizează totuşi atîta voluptate, atîta osmoză suprasexuală, mă fac să trerrțur-
43
îmi trec prin jninte o sumă de „sensuri", şi dacă n-aş fi atît de obosit, le-aş examina cu pasiune aici.
Deodată, Catherine începe să tremure mai violent. Si aud, destul de tare : „Dar vreau sexul tău, Michael". A spus cuvîntul brutal, cuvîntul de toate zilele. Şi Michael şoptea : „Şi eu, Cathy, vreau sexul tău !" Tot cuvînt de toate zilele. în clipa aceea m-am simțit şi eu tulburat.. Poate tot atît de tulburat ca şi nevinovata Hellen. începuse să miroasă a femeie în toată curtea. Păcat. .

(Catherine era fiică de pastor])venită din Anglia de cîțiva ani numai. Pastorul divorțase, şi ea cu două surori veniseră la Calcutta să-şi cîştige viața onorabil. Şi-o cîş-tigau într-adevăr. Munceau ziua întreagă, şi de-abia aveau-bani să-şi plătească pensiunea la d-na P. Au fost pe rînci dansatoare, modiste şi vînzătoare de-magazin. Nădejdea lor, nemărturisită, era să găsească soți bogați, dintre an-glo-indienii doritori să facă partide cu englezoaice pur-sînge, fete cu pielea albă şi pronunție *cockney,* fete care să aibă rude de aproape în Anglia, ca să poată ține corespondență săptămînal şi să se poată lăuda prin vecini că primesc scrisori „de-acasă". Pe vremea aceea, Catherine era foarte frumoasă ; englezoaică cu părul negru, incultă şi puțin rău crescută, cu o gură mare, sălbatic des-' picată şi încă mai sălbatic purpurie. Băieții care o vedeau întîi nu se puteau opri să nu-'i spună : „Pe fata asta a învățat-o să sărute Prințul de Wales". Avea obiceiuri băiețeşti ; cînd era dansatoare, repeta aproape goală şi nu se jena nici cînd intrau străinr. D^na P. avea obiceiul să spună : „Cathy, Cathy, tu eştî fată de marinar, nu de. pastor !" Seara, cînd se întorcea de la serviciu, Catherine se dezbrăca în hol, ca să poală sta sub ventilator, căci ele erau fete sărace şi ventilatorul nu funcționa în camera lor decît noaptea ; aşa se tocmiseră cu d-na P. Dezbrăcarea Catherinei era ceasul de panică al d-nei P. Sta în uşa principală, şi cînd sosea vreunul din noi îi spunea : „Intrați prin curte, vă rog !" Odată nu era nimeni de pază, şi am pătruns în hol tocmai cînd Catherine rămăsese în chiloți. M-am făcut că nu văd, pînă s-a învelit ea cu un ştergar. „Ce-are să-zică lumea, Cathy, cînd te-o vedea despuiată ?" i-am spus eu,,

44

■cu un ton protector. „Lumea are frați şi surori", mi-a răspuns ea, rîzînd. „Umblă atunci complet goală, căci ■ xnai frumos decît cu chiloți", am adăugat eu. A stat .i s-a gîndit o clipă. „Goală nu, mi-a răspuns, căci aş fi i a Eva, şi Eva n-avea frați...")

Lungă şi uluitoare petrecere în casa d-rei Stella Kram-s-_isch, în_Park Street. Are o casă bogată, cu. o bibliotecă "Impresionantă, cu multe tablouri japoneze şi tibetane. Vizita aceasta îmi dă o poftă nebună să cunosc mai de-•aproape arta asiatică. îmi făgăduieşte să mă inițieze în comorile de la Muzeu.,

Vine şi D., îmbrăcat 'de astă dată europeneşte (costum care nu-1 prinde deloc, îi dă un aer de lăutar) care-mi prezintă pe fiică-sa, M. Sînt cinci luni de cînd viu aproape de trei ori pe stăptămînă în biblioteca lui din Bhowani-pore, şi încă nu am cunoscut-o. Nu-mi face nici o impresie, căci sînt fermecat de Dr. Stella Kramrisch. O asemenea femeie cred că-poate cere orice unui tînăr ; chiar ratarea, chiar sinuciderea. Mă întreb dacă eu sînt îndrăgostit. Nu sînt. Simt însă o admirație supusă față de creierul ei, de feminitatea ei uluitoare ;. o admirație care mă paralizează, o paralizie care mă îneîntă.

(Dr. Stella Kramrisch era — şi este încă şi astăzi, căci trăieşte tot aşa cum am cunoscut-o — era într-adevăr o femeie rară. Una despre care nu puteai spune niciodată ■că o înțelegi, după cum nu puteai spune nici că nu o înțelegi. Era erudită şi naivă, inteligentă şi încăpățînată, dar era, înainte de toate, un tip nou de femeie. O femeie, poate, aşa cum o vor crea veacurile viitoare. Scriu toate acestea cu oarecare jenă, căci Dr. Stella Kramrisch nu aiumai că trăieşte, dar este o personalitate bine cunoscută în lumea istoricilor artei asiatice, şi cum am indiscreția să-i păstrez aici numele, sînt silit să nu spun nimic mai mult decît aceste vagi laude, pe care covîrşitoarea ei personalitate le depăşeşte).

45.

Intîlniri aproape zilnice cu Stella Kramrisch. Studiez nebuneşte ca să o pot înțelege. yjzjta_la.Muzeu,_a fpsț .6 revelație. Mă întreb dacă are un amant. De ce ? Aşa...

Am început astă seară un roman, in care voi folosi o seamă de experiențe personale. Romanul se va numi „Typhon". (După cîteva capitole, romanul s-a numit „Jsa-bel şi ApeJe__DjayjiLului", compus în reprize scurte şiTFT-rmnair-pâțruluni în urmă.) îl scriu ca să

mă pot întoarce iarăşi la studiile mele. E prea cald, e prea multă sexualitate în jurul meu ca să-mi pot face lecţiile ca lumea. Universitatea şi-a luat vacanţă, dar am enorm de lucru, şi de-abia prididesc cu *pandit-u\,* care îmi vorbeşte în-tr-una de Hellen şi-mi arată desene cu păsări în zbor şi poezii sanskrite.

(Bietul om, a scăpat repede de chinul de a veni aproape zilnic în casa zînei sale. Două săptămîni în urmă, cînd eu plecam în Himalaya extenuat, de căldură, a găsit, un angajament într-o şcoală de district, în Bengal. Era chemat ca instructor de gramatică sanskxită. Mi^a dat o fotografie mare, cu dedicaţie măgulitoare, şi mi-a scris apoi vreme îndelungată scrisori patetice, euprinzînd de fiecare dată şi scrisori-omagii pentru Hellen, corectate în prealabil de „profesorul de engleză" al scoalei, cum numea el pe un foarte aplicat *bachellor of avts* bengalez. Mă implora să-i arăt scrisorile acestea lui Hellen, cerşindu-i un răspuns, oricare ar fi fost. Dar cum aş fi putut sâ-i arăt, unei fete nesimţitoare şi lipsite de orice imaginaţie ca Hellen — peste toate celelalte, una care ura orice „negru", chiar frumos ca un zeu, iar nu respingător şi păros, cum era meşterul meu făuritor de versuri sanskrite — cum aş fi putut îndrăzni să-i arăt ei scrisori caligrafiate cu diverse oerneli, avînd desene la colţuri, desene complicate ca o mitologie întreagă, reprezentînd zeiţe în rochii europene şi zei cu cască tropicală, toate aceste compromisuri făcute numai şi numai pentru a îndulci mîndria unei fete a Albionului ? Cum aş fi îndrăznit, apoi, să-i arăt conţinutul scrisorilor care, oricît ar fi fost ele de „corectate", exprimau totuşi foarte clar şi deci foarte bru-

tal intenţiile *pandit-ului* ? Profesorul meu vorbea de lacuri în care aşteaptă să se scalde alături de Hellen. vorbea de „deliciile nopţilor intoxicate ca un stup de albine, etc", de şoldurile ei „mai frumoase ca ale unui elefant în mers", figură care nu-i aparţinea, fireşte, ci era luată din Kalidasa. Aşa că am fost nevoit să distrug fiecare nouă scrisoare primită, căci Hellen nu ar fi acceptat nici o glumă, nici o farsă în legătură cu un ,-,indian". Numai Catherine a citit cîteva din ele, şi regreta sincer că „Hellen n-are humour", căci altminteri s-ar fi amuzat un an întreg pe spinarea îndrăgostitului. Catherine, care venise numai de eîţiva ani din Anglia, încă nu-şi asimilase superstiţiile anglo-indienilor ; nu ajunsese să urască pe indieni, să-i disprețuiască şi să-i socotească pariah, de la Tagore pînă la ultimul cerşetor).

Ceea oe mă exasperează în visele mele lucide, în fantasticul meu cotidian — este faptul că n-au nimic *morbid* în ele, că sînt sănătoase, organice. Nu pot nădăjdui o vindecare, o purgare. Dacă ar fi oboseala, sau viciul, sau chiar o anumită nebunie, atît de lesne de tratat... Dar e un fantastic ca pîinea caldă, ca mirosul pămîntului după pioaie, ca sînul unei mame.

Scriu cu furie la roman. Au început căldurile cele mari. Nu mi-am închipuit niciodată că se poate umbla şi gîndi sub asemenea arşiță. Alaltăieri, la Fâridpur, era să-mi găsesc moartea într-un ciclon. (Exageram. Dar oricum, întâmplarea a fost plină de peripeţii. Cf. „India", p, 30 —36). Dl. P. mi se descoperă deodată un om cu extraordinare calităţi bărbăteşti, cu inițiativă promptă, cu voinţă feroce. (Exageram şi de astă dată. Dl. P. se purtase într-adevăr la Fâridpur ca un om pe care nu-1 mai uispăimîntă nici jungla nici ciclonul.. Dar. era departe de eroul pe care îl imaginasem eu. Pe^ d-1 î*T-îl cunoscusem cel din urmă şi cel mai puţin, pentru ^:ă îl obosea engle-

zeasca mea imperfectă ; în prima lună nu ştiu dacă am. vorbit întrutotul o jumătate de ceas împreună. Era un orrs aproape bătrîn, dar atît de rezistent încît nici munca, mr: necazurile nu-1 zguduiseră. Am înţeles mai tîrziu că bărbatul acesta frumos suferise viaţa întreagă o tragedie de cea mai barbară speţă. Sportsman desăvîrşit, iubitor de whisky şi taifas, s-a însurat într-o bună zi într-un oraş. din Nord, unde fusese]a vînătoare. întîmplarea a fost,, probabil, atît de neaşteptată, de neversomilă, încît min-[1] tea lui refuză s-o înţeleagă. S-a trezit însurat, cu copii», cu soacră — dar după cîte am putut ghici din spusesle lui,, trezirea aceasta s-a petrecut cîţiva ani în urmă, cînd nimic nu mai putea fi reparat. A cerut atunci transmutarea în Tibet, şi a rămas acolo cinci ani. în cinci ani s-a întors de vreo trei ori în Calcutta, dar de fiecare dată a

făcut cîte un copil. Cînd s-a întors definitiv, avea şase copii. De atunci s-a resemnat. Nu avea nici un fel de bucurie familiară, nici o vocaţie casnică. îşi respecta însă datoriile ca un adevărat englez. La ziua întîi ale lunii aducea îea?y> întreagă d-nei P., şi în schimbul celor 400 de rupii primea săptămînal o sticlă mare de whisky şi douăzeci de ţigări „Scissors" pe zi. Fiind un fel de inginer feroviar pleca în fiecare dimineaţă cu trenul şi se întorcea seara -de multe ori lipsea însă cîte trei—patru zile. Aveam -o. tainică bănuială că d-1 P. aştepta cu bucurie absenţele' acestea. îşi lua atunci puşca, o sticlă întreagă de whisky şi cinci-şase pachete cu ţigări. Se întorcea ars de soare$_t$. transpirat şi aproape totdeauna bine dispus. îndată după. ce-şi lua duşul, se ducea pe verandă, scotea ochelarii şi începea să citească un roman poliţist sau un roman de. aventuri pentru copii. Nu vorbea decît extrem de rar cu nevastă-sa. Cu copiii nici atît. Numai cu cei mari, Willv şi Lorie, pleca uneori nopţile în oraş, ca să bea un pahar de whisky la bar. Odată m-a luat şi pe mine, şi încintat că are trei tineri lîngă el dispuşi să-1 asculte, ne-a povestit noaptea întreagă aventurile sale extraordinare din Tibet, Sikkim şi Kashmir. Ştia cîteva limbi orientale şi era cunoscut ca vînător, *shikari,* în trei ţinuturi. îmi aduc aminte că în noaptea aceea mă uitam la el ca la un nou Colonel Lawrence, într-atît de multe şi curioase lucruri. făptuise. Puţin mai tîrziu am regăsit în descrierea Tibe-

tului a lui Bell şi în alte cărţi care mi-au căzut în mînă o sumă din aceste aventuri. începusem atunW să-1 sîcîi cu o rară voluptate. Servise el însuşi sub Bell, dar pretindea că tot ce scria Bell erau invenţii, auzite de la el. N-am aflat niciodată limita născocirilor d-lui P. Mă intriga nevoia lui de a minţi, de a inventa basme dintr-o mie şi una de nopţi, deşi- avusese o viaţă destul de aventuroasă, desi stătuse cinci ani în Tibet. Doi ani în urmă am întîînit, la Benares, pe tovarăşul său de exil în Tibet. Era utvbâ-trîior care regreta şi acum acele fericite timpuri : „Stăm toată ziua în casă, beam ceaiuri şi jucam cărţi. Şi era c zăpadă afară ! Aveam cu noi. vreo două putori, cu cam ne culcam pe rînd. Ah, ce viaţă !...")

Şi pentru ştiinţă, şi pentru filosofie, particularul < ori contradictoriu, ori inutil. Ştiinţa e generală şi *r.:* sară ; aşa spune la carte. Totuşi, omul este — oricît s-ar strădui el — „particular". Viaţa, drama, mîntuirea lui» toate acestea există numai întrucît se referă la el, la accidentul pe care îl -reprezintă-. Şi viaţa şi mîntuirea lui *sunt numai ale lui.* Se poate spune, deci, fără urmă de-paradox, că atît ştiinţa cît-şi filosof ia sînt inumane ; adică, sînt inutile. Depărtează pe om de la problema sa (dacă>-un asemenea lucru se mai poate numi problemă). îl depărtează, mai ales, de la realizarea sa. îi dă iluzia unei realizări plenare pentru că poate rezolvi lucrurile pe plan general şi necesar. Dar, pentru D-zeu, care lucru este general şi necesar pe acest părnînt ?

Mă întrerup din lucru, ca să însemn aici ce fioroasă şi ce dulce este, în acelaşi timp, pentru mine, munca scrisului. Fumez ţigară după ţigară, beau necontenit apă de la gheaţă şi ceai rece, ferestrele sînt oblonite ca să nu pătrundă arşiţa, ventilatorul aleargă (ah, vîjîitul acela fratern şi năucitor, pe care l-am visat apoi ani de-a rîn-

du!, care a pătruns în inima visurilor mele şi de care 3-au legat atitea amintiri penibile, pe care altminteri poate le-aş fi uitat...), lampa.de la biroul meu arde ca în toiul nopţii. Nu are nimeni voie să intre. După cîteva ceasuri de scris obţin acea oboseală care-ţi permite să spui totul, să spui şi ce ţi s-a întîmplat şi ce ai fi vrut să ţi se întîmple, ce ai ascuns chiar în visele tale. Simt cum nu mai sînt stăpîn pe condei, pe gînd, pe şirul de litere care se cheamă cum vor, se împreună cum vor. înţeleg de ce sînt dteodată- paralizat în orice muncă, de ce sînt atunci silit să „fac literatură", de ce pe vremuri mă apucam chiar în preajrr\a examenelor de scris romane, rămase neterminate. Sînt incapabil de orice altceva. Romanul acesta mă odihneşte extenîndu-mă, dîndu-mi o febră de care gramatica sanskrită mă apăra cu grijă. Şi mă voi răzbuna, astfel, şi pe dr. Stella Kramrisch...

E timpul să mă lămuresc. De ce mă schimb cu o umilitoare facilitate? Astăzi, sfîrşind *Si le grain ne meurt-..,* m-am simţit dilatat şi macerat de aceeaşi fervoare pe care .am indurat-o

citind *Les nourriticres terrestres,* acum cinci ani. „Idealul" meu de acum o săptămînă (ştiinţa, orientalismul) ca şi cel de ieri („stilul" existenţei, stilul asiatic) —- mi se pare depărtat, străin, rece, împrumutat. Să fie o influenţă asupra lecturii ? Nu-mi vine a crede. Germenii sînt totdeauna în mine. Orice experienţă sau ardoare nouă, cit ar părea ea de spontană, de întîmplătoare — o regăsesc undeva în dorinţele, în visurile, în viciile mele nerealizate. Astăzi vreau să cultiv, iarăşi, extremele. Vreau rătăciri, băi de lumină, efuziuni, ritm vegetal, contradicţie, fantastic, viciu. Nimic din Gide ; acesta e o epavă a adevăratului demonism pe care îl simt în mine muljt mai violent, mai sincer, mai eruptiv şi, totuşi, *mai logic sits-ţinut de concepte, de raţionamente.*

Aş suferi cumplit dacă n-aş putea fi niciodată un om -ȷ de ştiinţă. Cred că n-am iubit nimic pe lume cu mai multă /(fervoare decît această ştiinţă care astăzi îmi apare atît de indiferentă.

.50

Am observat lucrul acesta : că sînt unele zile în care nu mi se întîmplă nimic interesant, nu gîndesc nimic „nou" — şi tocmai atunci de-abia aştept să deschid jurnalul şi să scriu. Iar cînd înlîlnesc cu adevărat oameni excepţionali, sau port vreo discuţie interesantă pe care aş fi dator s-o însemn aici — numai în silă şi pripit iau tocul în mină.

Astăzi, de pildă, n-am făcut nimic altceva decît muncă de purgatoriu ; gramatică şi lexic, toată.ziua, pînă la dezgust. Şi totuşi, de cîte ori n-am dat tîrcoale caietului acesta, de cîte ori n-am fost ispitit să-1 deschid şi să scriu. Dar ce să scriu, despre «cine ? N-am gîndit, n-am simţit,, n-am trăit, chiar, nimic. De unde atunci nerăbdarea acea-Sita, emoţia aceasta de a surprinde ceva, de a pătrunde -la suflet şi a oglindi ceva aici ? Şi totuşi, nu mă pot despărţi. Mi se pare că mi-am pierdut '" " """ ' ^-^-′ nu sînt în stare să scot din ziua „tie viaţă". Spaima pe care o

de toate zilele. Graba de a mă aduna, în fiecare seară,″: faţa caietului acesta şi a-mi asigura nemurirea, trecerea mea în conştiinţa altora...

:i ? Şi totuşi, nu mă pot des-pierdut timpul în zadar dacăVjj jiua întreagă măcar o pagină \ am să nu mă consuhîe viaţa- J

\

O scenă interesantă astăzi. Cei doi fraţi, Willy şi cu Lorrie, trăiesc de multă vreme certaţi, aşteptînd prilejul' să se răfuiască. Aflu întîmplător de la Iris — care e naivă şi-mi spune tot — că rădăcinile certei, sînt mult mai vechi decît dispariţia acelui baston de hockey al lui Lorrie, motivul aparent al rupturei lor. Şi anume, .Willy i-ar fi spus într-o bună zi următoarele cuvinte grave : „Tinere, am impresia că tu faci curte fetei lui Craig ca să te culci cu maică-sa !tt

Adevărul este că Lorrie aşteaptă să împlinească 21 de ani ca să se poată logodi cu, Miss Craig, dar nu este mai puţin adevărat că petrece după-amie-iile la d-na Craig chiar cînd fata lipseşte de-acasă. D-na 1'. a fost consternată, şi a rupt relaţiile cu familia Craig. l.orrie n-a ştiut ce..să răspundă, îmi şopteşte Iris, s-a fă-

I

cut roşu, s-a bîlbîit, în sfîrşit a rîs şi i-a tras un pumn prietenesc lui frate-său.

Astăzi, d-1 P. citea în hol, d-na P. făcea morală fetelor iar eu mă pregăteam să ies — cînd Lorrie intră furtunos în casă, înjurînd, şi se repede direct la Willy. îi spune cîteva cuvinte tari : că e un mincinos, că umblă cu vorbe prin vecini, că a bîrfit pe d-na Craig. Lupta a început spontan. Amîndoi s-au repezit unul într-altul. Willy era numai în cămaşă, şi Lorrie şi-a scos-o pe a sa după primul pumn primit. Ţipete, încercări de a-i des.-părţi. Dar atunci a intervenit d-1 P., care şi-a scos ochelarii; a gonit fetele şi pe d-na P. şi şi-a băgat feciorii în odaia lor. A adus două perechi de mănuşi de box şi m-a rugat să dau masa şi patul la o» parte. Lupta era egală ; Willy mai puternic, dar Lorrie mâi înfuriat. Se băteau orbeşte. La un moment dat erau atît de prinşi unul într-altul încît boxul s-a transformat în trîntă. Lorrie a izbutit să-şi pună adversarul jos, şi i-a ridicat capul să-1 trîntească de ciment. A fost o adevărată minune- intervenţia d-lui

P. „Mă ticălosule, cine te-a învățat să te bați ;jșa ? Puteți să vă certați cît v-o place, dar în casa mea să vă bateți ca lumea, că vă iau de pantaloni şi vă zvîrl pe fereastră !..."
D-na P. aştepta plîngînd la uşă. Nu ştia cui să ia partea. îi iubea, probabil, pe amîndoi ; şi deşi Lorrie făcuse ϱ ticăloşie, totuşi avea o leafă mare, din care lăsa ■60 de rupii lunar în casă. Iar Willy parcă el avea stea în frunte? Nu fugise odată de acasă, şi nu rămăsese la colegiu o lună'de zile, fără să-şi vadă părinții?...
Pregătiri sumare de plecare la Darjeeling. Căldura m-a îmbolnăvit. Sînt încîntat că mi-au rămas încă bani, după toate cele întîmplate luna aceasta...
(Suprim două luni din Jurnal. Adică tot ce^mn scris în Dimalaya, în peregrinările şi fttperiențele mele dintre Darjeeling şi Sandakphu. Suprim şi tot jurnalul „Isa-fcelei".)
r
G AI E T U L II
August-—Decembrie 192S*
Germanul cu care venisem în tren, şi care făcea o călătorie în jurul lumii în condiții foarte agreabile, cheltuind în medie trei lire sterline pe zi, mi-a spus la despărțirea din gară :
—■ lartă-mă, te rog. Iți împrumutasem trei annas (12 lei) la Şilinguri. Nu ştiu dacă îți mai aduci aminte...
Eram extrem de jenat, eu însumi. Dar cred că roşise şi el, mai ales că nu aveam schimbat, şi a trebuit să-mi dea restul la o jumătate de rupie.
îmi amintesc cum mi-a povestit el în compartiment întreaga, lui viață. E de 33 de ani, şi opt ani a fost însurat. A divorțat astă iarnă, pentru că îl înşela soția. A suferit enorm. Era să se retragă şi din afaceri din cauza aceasta. Dar părinții şi prietenii l-au hotărît să plece într-o călătorie *în* jurul lumii. Are doi copii, ale căror fotografii mi ie arată. Doi pui de nemți, bucălați, suiți pe o terasă, în plin soare, privind aparatul cu un zîmbet care le cuprinde Întreg obrazul.
— Şi nici nu ştiu dacă sînt ai mei, oftează el aşezîr.d la log fotografiile, într-un portmoneu care mirosea a cerra-roşie.
Chaterine îmi face confidențe. De acum, s-a culcat cu Michael ; s-a culcat aşa cum se culcă oamenii. Vrea să mă facă atent asupra acestui lucru ; că n-a ținut seamă de nici o prudență, de nici o tehnică. Intîmplă-se orice s-ar întîmpla...
Eu o ascult puțin stînjenit. Nu prea înțeleg de ce-mi spune toate acestea. „D-na P. a aflat totul de la Ilellen",

adaogă Cathy. Şi apoi, cu lux de amănunte, îmi povesteşte cum Hellen, descoperind repede legătura lor, îi pindea în fiecare noapte, asculta la uşă, şi cu prilejul acesta practica .fel de fel de „vicii". Pluralul întrebuințat de Catherine e o urmă de pudoare ; de data aceasta, nu vrea să precizeze nimic. „Hellen a ajuns geloasă pe mine, mă urăşte, mă ■spionează." Bineînțeles, d-na P. cunoaşte totul, dar nu ia deocamdată nici o măsură ; pe deoparte nu vrea să piardă irei chiriaşe, pe de altă parte e încîntată că Michael şi-a ales altă victimă decît Hellen a ei.
Catherine s-a făcut şi mai frumoasă, şi mai sinceră, îmi spune £„Mă, ce inteligent lucru să faci dragoste... Dacă toți oamenii ar face dragoste de cînd le cere vîrsta, n-ar mai exista proşti pe lume'^J Rid puțin jenat, căci n-aş vrea să par în ochii ei moralistul care nu sînt — dar nici aşa, s-o, las să-mi spună fleacuri cu aparență de adevăruri eterne.
„Dragă Cathy, generalizezi ca în lună de miere. în fond, toate lucrurile acestea care ți se par paradisiace nu duc nicăieri. Crede-mă, nu rezolvă nimic ; cel mult, dacă înlătură nervii şi superstițiile." —y
Catherine nu vrga_-să creadăJ„Ce bine ar fi ca toată lumea să iubească !|Ce bine ar fi dacă Hellen ar avea tipul -i, cu care să iasă serile în oraş şi pe care să-1 aducă noaptea în odaie ! Nu e nevoie ca lucrurile acestea să fie făcute pe față. Dar ar trebui ca părinții să închidă ochii, ca şi :um nu s-ar fi întîmplaț nimic. Nu vezi ce groaznic suflet ..i devenit acum Hellen ? Mi-e

teamă să nu facă vreo prostie..." "
Flecărim multă vreme. O întreb ce crede de Iris" cară .reşte pe zi ce trece. „Fata asta e atît de proastă încît are s:\ vină odată cu burta la gură şi n-are să înţeleagă ce s-a întîmplaţ. Şi proastă şi catolică, asta e prea mult !"
„Catherine era protestantă ; bineînţeles, cu numele, căci ■lucrurile acestea n-o interesau deloc. Dar, oricum, era furioasă că D-na P. trecuse cu câţiva ani mai înainte, împreună cu copiii, la catolicism. Mama D-nei P., bătrîna Grany, rămăsese protestantă ; iar dl. P. franc-mason. Un frane-mason sui generis, care-şi înjura şefii nevăzuţi şi cînd bea prea mult whisky ţipa : „Să nu mă întrebaţi nimic, că na
56
va spun ! Dar să ştiţi că eu cunosc secretul Piramidelor, eu cunosc planurile Marelui Templu al lui Solomon ! Am plătit o sută de rupii, *domn them !"/*
t La 33 întîlnesc pe profesorul Giuseppe Tucci cu care mâ aflam în corespondenţă înainte de a veni aici. Este extraordinar de tînăr. Vorbeşte repede şi vorbeşte toate limbile", îmi face o serie de complimente asupra studiilor mele, şi-mi prezice o carieră extraordinară. „Să ai norocul de a lucra cu D. de la 22 de ani... Ce-aş fi dat eu să mă aflu la vîrsta d-Me, lîngă un asemenea om". Nu ştiu dacă spune toate acestea ca să flateze pe D. Acesta rîde măgulit şi mă bate părinteşte pe umeri : ',„E un băiat foarte bun".
Privesc în jos, mai ales că se află de faţă şi M., şi Stella. Ah, cum am să mă răzbun într-o zi, scriind romanul, relaţiilor între profesor şi elev, între un profesor iubitor, iubitor şi plin de calităţi, şi un elev năuc, nerecunoscător, care nu poate uita că e tînăr şi că mîine-poimîine ar putea, muri într-o bibliotecă...
„.Tucci-a avut o viaţă extrem de interesantă înainte de a-1 fi cunoscut. Acum este membru al Academiei Italiene — încă din 1930 — şi a făcut vreo cinci expediţii ştiinţifice în Tibet. Jurnalele scriu despre el, „Rador" îi răspîndeşte în toată lumea succesele explorărilor lui. Cînd l-am cunoscut, în 1929, faima i se răspîndise în tot Bengalul pentru prodigioasa lui putere "de muncă, pentru eleganţa cu care vorbea limba sanskrită, pentru erudiţia lingvistică şi preocupările sale atît de variate : istoria logicei, istoria ritualelor religioase, filosofia budd-histă, arheologie, fonetică, etc. etc.
Tucci fusese trimis de guvernul italian în 1926, în India ; la început, la Shantiniketan, apoi la Universitatea ■din Dacca. Aici Tucci a uimit pe toţi cu puterea lui de muncă.
Nu mai dormea decît două-trei ore pe noapte. Se ocupa atunci cu traducerea unor texte de logică din chineză în sanskrită. Umbla prin odaie cu textul chinez în mînă, şi
57.
traducea fiecare frază cu glas tare. Cînd nu nimerea vreun cuvînt, repezea pumnalul cu care se juca în uşă. Servitorii lui credeau că invocă duhurile, şi îl părăseau pe rînd. Cum locuia la Universitate, şi Universitatea se afla 3a marginile oraşului Dacca, în timpul nopţii lampa lui atrăgea milioane de fluturi, de gîngănii, de libelule, de gîn-t dacei.
Cu ferestrele larg deschise către cîmp, cu lampa ar-zînd toată noaptea într-o odaie în care cărţile şi manuscrisele se aflau răvăşite pe jos, prin lăzi deschise, pe poliţe pline de praf — Tucci se agita de la un colţ la altul, cu pumnalul într-o mînă, cu textul chinez în cealaltă. Uşa, pereţii, masa de lucru, scaunele —■ totul era scrijelat, scobit, înţepat de veş'nicile aruncări ale pumnalului.
Oriunde ar fi locuit Tucci, cînd îl vizitai, credeai că te afli în preziua plecării. Lăzile se aflau veşnic deschise în mijlocul odăii, pline cu rufe, haine, ziare şi cărţi.
Despre căsătoria lui se zvoneau o serie de legende ; că ar fi fast logodit fără să-şi fi văzut vreodată logodnica şi că s-ar fi dus la gară s-o întîmpine cu un anumit semn de recunoaştere, etc. etc. Acest om care vorbea roate limbile, care citea ebraica şi japoneza la masă, era totuşi frumos şi seducător. Ar fi făcut oricînd un admirabil secretar de Legaţie. Purta smokingul eu o eleganţa rară, deşi avea întotdeauna un manuscris în buzunarul de ia spate. Timp de un an de

zile l-am văzut foarte des, lu-crind mai ales cu D. Apoi a plecat pentru 6 luni în Ha-iia, dar s-a întors d-upă trei ea să facă o expediție :n Tibetul de Vest. Ultima oară cînd l-am întîlnit a fost ne vaporul care ne ducea pe amîndoi spre Europa. Cum <:ra academician, avea cabină de lux şi trebuia să coboare ;a mese în smoking. Amănuntul acesta îl plictisea oarecum-dar izbutise să țină departe pe toți tovarăşii de călătorie, îl zăream cîteodată în salonul de clasa I-a, pe o canapea izolată, citind o comedie sanskrită şi rîzînd singur de se întorceau englezoaicele şi— şi şopteau, în franțuzește, ca să nu înțeleagă bietul om : „Cest un peu fou et tres co-mique, n'est-ee pas ?..." Nopțile ne plimbam amîndoi pe covertă şi îmi analiza cele mai obscure sisteme filosofice indiene, îmi povestea biografii de *lama* morți acum cinci

veacuri, îmi împărtăşea planurile Institutului Oriental pe care voia să-1 creeze la Roma, şi care acum este o glorie i ştiinței italiene. Odată cînd mi se închideau pleoapele de somn şi-mi luam noapte bună, mi-a spus : „Nu ştiu ce m eu, nu mai pot dormi deloc". L-am privit în ochi şi -a întors deodată, lăsîndu-i să se odihnească deasupra •ceanului. Am avut atunci senzația că mă aflu în fața anui om care ar vrea să se scape de ceva, să mărturisească ceva, extraordinar, monstruos. Poate o singurătate împietrită ca acelaşi ocean care ne înconjura. Nu ştiu. Nu mi-a spus nimic.} -

Un cuvînt al lui Willy' P. : „Decît să crezi în D-ze'u dar să fii în afara Bisericii Catolice, mai bine să nu crezi deloc dar să fii catolic".

El mai spune şi lucrul acesta : „Ce-i măgăria" asta, să ai dreptul să crezi sau[7] să nu crezi ? Ce-1 interesează pe Dumnezeu dacă tu, om, crezi sau nu în existența lui ? El îți cere un singur lucru : să fii romano-catolic !"

Despre Catherine, Willy obişnuieşte să spună următoarele : „M-aş culca cu ea, dar ea atît aşteaptă. Asta-i viață ?..."

Sau, dacă îl întrerupe cineva cînd vorbeşte : „De ce .n-ai cerut mai bine un pahar cu apă ? Căci slavă Domnului, avem apă la gheață..." Lumea spune despre el : „E un original". Nu, săracul...

Iris vine azi dimineață în odaia mea şi-mi spune că *m-.x* visat mort şi apoi înviat. îi explic că a avut un vis extraordinar, şi că asta îmi prevesteşte un viitor strălucit. Este foarte emoționată, priveşte în jos şi continuă să rămână în odaie, deşi sînt în pijama şi ea e singură. Mă apropii. Tremură puțin. Ce simplu ar fi, ce simplu... Totuşi, îmi place să fac gesturi mari, de bărbat cu nenumărate succese. O iau de urechi şi o întreb, cu un ton sigur, superior : „Mă iubeşti Iris ?" îmi răspunde stupid : „Da, frarte mult !" Tonul superior mă tentează. Aprind o ți-

59

gară şi spun : „Rău faci, fata mea !" Şi apoi ca să curm scena, scot capul din odaie şi strig : „Bună dimineața d-*m P. E gata ceaiul ?"

„în realitate, scena n-a fost chiar atît de genială pe cît o arată „Jurnalul". Este adevărat că Iris mă iubea,, cum iubea pe toată lumea. Mă iubea mai mult pentru că.| o duceam la cinematograf şi îi cumpăram ciocolată. Se lăsa sărutată de toți musafirii şi cînd băieții o strîngeau în brațe rîdea. „Mă doare, tu !" Deşi crescuse uimitor în. ultimele şase luni, mă întrebam dacă înțelege ceva din transfownarea totală a ființei ei. D-na P. îmi explicase într-o zi că Iris suferise de febră tifoidă la cinci ani, si după ce se vindecase au constatat că uitase tot : să vorbească, să mănînce, să umble singură prin curte. A învățat totul de la început. „De fapt, încheia d-na P , Ins are acum inteligența unei fete de zece ani, deşi a împlinit cincisprezece." Nu ştiu dacă stupiditatea de proporții elementare a frumoasei Iris se datora într-adevăr febrei tifoide din copilărie, sau dacă nu cumva această explicație fusese inventată ad-hoc de d-na P., ca să-i souze prezența într-o familie de oameni deştepți. In orice caz, inocența lui Iris era notorie. Băieții de la Colegiul Saintj Xav'ier profitau din belşug de ea, şi lucrurile ar fi ajuns poate primejdioase dacă D-na P. nu-şi întovărăşea întotdeauna fata. Cînd se juca cu băieții în curte, micul John o păzea cu strictețe. N-o lăsa niciodată să se ascundă nu ƒ vreun băiat. Totuşi, unii

din ei trimiteau pe John să cumpere ciocolată, şi apoi strîngeau în braţe pe Iris. „Ce prostii !" striga Iris liberîndu-se din strînsoare".]
Muncesc ca un nebun ca să termin romanul. Nu mai v/Sn nici la masă. Scriu cîte douăzeci de pagini pe zi. Simt că dacă nu-1 sfîrşesc în cîteva zile, neurastenizez.
[„Isabel" a fost terminat trei zile după aceea. Am fost fericit că-mi pot relua gramatica sanskrită]./
Păcatul oamenilor moderni _— şi al meu în special — nevoia de a-şi explica greşelile, viciile, libertăţile. upă fiecare „greşeală", după fiecare libertate — încep
60
să! mii apăr faţă de mine în acest caiet. încep să evoc drepturile pe care le am la existenţa mea, aşa cum o înţefleg" eu — ca şi cum mi-ar pune cineva la îndoială aceste drepturi. Cred că eternele mele justificări, eternele mele scuze, se datoresc pe deoparte laşităţii mele structurale, pe de altă parte conflictului permanent dintre subirea pentru „ştiinţă" (adică pentru studii, cunoaştere tehnică) şi iubirea mea pentru aventură, pentru risc. [Sînt un tînăr căruia „natura" i-a dat totul pentru i-i pregăti o ratare mai glorioasă. Cum să-mi .explic, iltminteri, calităţile mele de erudit, setea mea de carte, patima de a cunoaşte şi înţelege tot — alături de incapacitatea mea organică pentru orice efort prelungit, de instinctele mele „poetice", adică gratuite, toxice ?"] Şi atunci după orice evadare, după orice experienţă, se deşteaptă în mine omul de ştiinţă, şi încep să mă scuz în faţa lui de timpul pierdut, de inutilitatea vagabondajului, etc. etc. Aceasta va dura pînă la sfîrşitul vieţii, pînă la consumarea mea definitivă... *A^S*
Am curajul, astăzi, să-i citesc lui D. cîteva note pe care le-am scris asupra spiritului indian. Rămîne puţin ■uluit de concluziile mele, dar e silit să le accepte, pe unele chiur fără discuţie. Iată pe cele mai semnificative :
*— Ideea de *model -mi* se putea naşte decît într-un mediu anfropomorfic. Sfinţenia e ea însăşi o imitaţie a lui Dumnezeu. Modelul putea fi civic sau estetic, după cum putea fi spiritual. Dar se păstra în cadrele umanităţii — chiar dacă era umanitatea perfectă armonioasă — şi păstra întotdeauna, dacă nu proporţia şi valorile umane, cel puţin *intenţia,* gestul, coincidenţa umană.
__Acum gîndiţi-vă la repugnantul aspect al aşcezii-in-
diene ; care e de-a dreptul iraţională, inumană, incoerentă, absurdă, inutilă şi barbară. Zeul asceţilor indieni e Shiva, cu imensele lui potente sacre, iraţionale şi primitive. Se neglijează orice echilibru ; se trece peste orice limite. Dar e ceva mai mult : Shiva e, în acelaşi timp, zeul ascetismului violent şi al orgiei violente. El e păstrătorul ele-mtntului nonuman, care se revoltă împotriva cadrelor vitale, sociale, fireşti ale omului. El oferă o *ieşire* — pe oriunde — din umanitate. Căci are puncte de contact
(7)
(7%)
cu ceea ce e dincolo de conştiinţa diurnă, dincolo de orice valoare şi experienţă umană. Puncte de contact opuse, la dreapta sau la stingă, prin asceză atroce sau prin dezgustătoare orgii, amîndouă excesive — dar amîndouă efective, concrete ; actualizare a iraţionalului. De aceea Shiva posedă mai multă religiozitate decît multe alte divinităţi ; pe care le iubim pentru că apelează la omenescul, la esteticul şi emoţia noastră.
E fals să se spună că instituţia căsătoriei, în Occident, e opera principală a Creştinismului. Nu. Căsătoria e opera principală a romanităţii, pentru că e un contract. E adevărat că Biserica creştină dă o valoare religioasă, transcendentală, acestui contact — dar ea rămîne secundară. Caraeteristicife creştinismului sînt : trăirea.în Duhul Sfînt, participarea la făptura carismatică a Bisericii, şi „creşti-nizarea" (Christos în carne).
Căsătoria joacă un rol mult mai însemnat în hinduism. In hinduism căsătoria e un contract prin care participanţii se integrează în seria nevăzută a strămoşilor. Aşadar, e indispensabilă împlinirii funcţiunilor religioase, pentru că orice sacrificiu (contact suprafiresc cu zeii şi

strămoşii) trebuie realizat de către soţ şi ajutat de soţie. Mai mult, căsătoria este, pentru femei, un substitut al iniţierii religioase. Numai un bărbat poate fi (şi trebuie) iniţiat, îndată după pubertate. Iniţierea femeii e însuşi actul căsătoriei. Nu mă interesează *originile* acestor instituţii. Fapt e că mariajul e consonant şi obligatoriu funcţiunii religioase. Ceea ce nu se întîmplă în Creştinism.
în India, teologia e separată de Biserică. Propriu-zis, nu există autoritate eclesiastică supremă, ci tradiţia instituţiilor (caste, familii, etc). Omul e liber să gîndească orice, numai să împlinească riturile. Acestea constituie datoria socială, legătura între generaţii, continuitatea tradiţiei. Teologia nu are ce căuta în practica religioasă. Teologia e metafizică, şi oricine o poate modifica sau respinge. Nu există persecuţie religioasă, nici împotriva liber-ougetătorilor. Există însă boicotul împotriva acelora care, deşi discreditează sau ignorează ostil riturile şi tradiţiile sociale, acceptă totuşi să trăiască în societate. Aceştia nu măi pot fi toleraţi în sinul societăţii. Ei sînt respectaţi

numai cînd, renunţînd la rituri, renunţă şi la viaţa socială
— şi se retrag din lume, făcîndu-se *sannyasini.*
Astfel totul e îngăduit, dacă omul ştie să-şi aleagă, şî să-şi susţină calea. Teologia nu-şi impune propoziţiile. Nu intervine în viaţa religioasă a comunităţii. Nu dă pedepse. Pedapseşte numai comunitatea, dintr-un punct de vedere social, nu religios. Şi pedepseşte numai atunci cînd omul se face vinovat de hibridism etic ; adică atacă şi disprețuieşte riturile, tradiţia, şi acceptă totuşi să trăiască într-c societato permanentă şi însufleţită de seva vie a acestei t'radiţii unificatoare. —------_____
__Desfăşurarea şi__maturitatea (§işţejnelor_ filosofice" in^
diene se aseamănă istoriei ştiinţelor europene, iar nu Istoriei filosofiei europene. Gînditorul indian lucrează pe probleme date, nu inventează el problemele ; completează, perfecţionează, apără sistemul din care face parte, punînd la punct cele scrise de maestrul său. în Europa, dimpotrivă, fiecare îşi creează sistemul său, încercînd anularea predecesorilor, căutînd cu orice preţ o problemă nouă, nemaiîntîlnită pînă atunci, sau un punct de vedere inedit, „original", personal. Se cunosc cauzele acestui personalism ce caracterizează filosofia europeană ; care nu e o tehnică, ci un discurs.
E vrednic de remarcat caracterul tehnic, ştiinţific, al „filosofiei" indiene. Asemenea creşterii ideilor şi practicilor ştiinţifice în Europa, filosofia indiană prezintă un perfect continuum ; fiecare filosof pleacă de la punctul u'nde a rămas maestrul sau predecesorul său, reface drumul îndărăt, stabilizează poziţiile cucerite, şi trece mai departe, pe aceeaşi linie de gîndire, însă. Asemenea ştiinţei europene, filosofia indiană e o tehnică, se fundează pe experienţe, şi se învaţă nu din cărţi ■— ca în Europa
— ci de la un profesor, ca în laboratoarele Europei.
De fapt, mă întreb dacă termenul de „filosofie" poate fi aplicat just în Orient. *Darsana* înseamnă cu totul altceva ; înseamnă" „aceea prin care se poate ved>ea". Un punct de vedere al lumii şi al liberării. De aceea feluritele *darsana* nu se anulează între ele, cum se întîmplă cu sistemele filosofice europene. Ele se completează ; pentru că fiecare are punctul său" propriu de vedere asu-

pra lumii, şi posedă criterii şi valori proprii pentru judecata realităţii aşa cum cade în zona sa de analiză.
Pentru că mă simţeam obosit de muncă, am ieşit astă seară să mă plimb cu maşina spre Maidan. în faţa curţii[1]] am întîinit pe Hellen şi Iris. Le-am propus să le iau. Au; primit cu entuziasm. Hellen era într-o rochiţă rose, sub-; ţire, din mătase japoneză. Iris avea rochia cu guler, care 6 prinde atît de bine, îi dă un aer de profesoară într-p şcoală de păpuşi.
Nu ştiu bine — dacă din întîmplare sau cu voinţă — mîna mi-a căzut pe_ gejnujachii

Hellenei. Am. păstrat-o o clipă, căci m-a ispitit deodată gîndul : să văd ce va face Hellen, dacă mi-o va înlătura, dacă mă va privi în ochi. Nu s-a întîmplat nimic. Mi-am alunecat mîna mai sus. foarte încet, păstrînd palma întreagă pe carnea ei necunoscută, din care primeam şi febra şi gheaţa fecioriei. Văzînd că totuşi nu se întîmplă nimic şi că Iris nu poate observa nimic din cauza întunericului, am îndrăznit mal mult. Rochia de mătase îmi îngăduia totul. Helîen vorbea din cînd în cînd, puţin sugrumat, dar exasperant de stăpînă pe sine. Numai odată, cînd ne apropiam de casă şi treceam prin Park Street, luminată puternic, Hellen. mi-a svîrlit mîna ca să nu ne vadă Iris. A fost un gest; brutal dar bine executat. Probabil că şi-1 pregătise mr-i dinainte. Probabil că mai pregătise şi altele pentru orice-eventualitate. Acum, cînd scriu, îmi dau seama ce lucidă (fusese tot timpul, vorbind din cînd în cînd, spionînd pe Iris, prevăzînd zonele prea luminate...
Cînd ne-am dat jos din maşină, d-na P. ne aşt« cu masa. Mi-a mulţumit că i-am plimbat fetele. He m-a privit drept în ochi, zîmbind foarte uşor, şi -m-n trebat cu glas sigur : „Mergem diseară la cinematograî . Eram încurcat; ar fi trebuit să accept, deşi aveam de lucru pentru mîine. Noroc că n-a lăsat-o d-na P. : „Pînă sîmbătă nu mai ai voie să ieşi la cinema, Hellen. Ai fc-:* şi alaltăieri !" Toate amănuntele acestea îmi trec acu.-\ din nou prin minte ; îmi amintesc fiecare mîngîiere p:

64

care i-am strecurat-o, îmi amintesc ce neted, ce viu i-am intuit sexul, acolo, la încheietura coapselor. Aproape că mi-e teamă de ce se va întîmplă. Noroc că, în cîteva zile plec cu D. la Shantiniketan. Altminteri, bătut cum sînt de toate vînturile, mă pot aştepta la orice...
[Nu s-a întîmplat nimic. A doua zi, după ce s-a întors de la şcoală, Hellen a dat tîrcoale odăii mele, dar am fost destul de prudent ca să nu ies. Seara ne-am plimbat In grădină ca de obicei, dar după îmbrăţişarea ei am înţeles că nu face toate acestea decît din răzbunare contra Catherinei şi, poate, pentru bani. Pînă atunci îmi cerea bani indirect, rugîndu-mă să-i cumpăr îngheţată sau s-o duc la cinematograf. Dar era rece, lucida, fără nici o abandonare. Cred că învăţase totul de la colege sau de la Ca-therine ; cred că nici „viciile*' nu le practica cu convingere —-în timpul acela, firește. Mai tîrziu, lucrurile s-au schimbat dincolo de orice aşteptare|.
Aranjînd plecarea cu D., acesta mi se dezvăluie deodată un amestec straniu de genialitate şi burghezie, de personalitate excepţională şi substanţă groasă în acelaşi timp. Azi, de pildă", mi-a vorbit despre dorinţa lui de a se retrage la o mînăstire, deşi acum cîteva zile îmi cerea lămuriri indiscrete asupra fotelor din Ripon Street.
Prima vizită la Shantiniketan. în automobil spre gară, D. îmi făgăduleşie__să_mlinitiezejn practica Yegi}După opt luni... De ce a aşteptat atît7 "STriT'puţfrf emoţionat ascultîndu-1. îmi amintesc fabula din Upanishade (foarte frumoasă, dar nu am timp s-o scriu aici). D. pare visător, dispus să se ocupe mai serios de mine. Nu mai mă întreabă ce fac fetele P., nu mai mă ceartă că n-am organizat un „ceai" la care, ar fi putut şi el lua parte, etc. etc.
în tren, visător şi el — visător şi eu. Priveam cîmpiile inundate. Orezul Bengalului, palmierii lui ! Imposibil să scriu ceva. Scot de cîteva ori carnetul, pun mîna pe toc

65

— dar D. mă întreabă mereu : „„Ce faci acolo ? Nu cumva ai un jurnal intim ? !" Neg, firește. El nu poate suferi literatura bună, literatura intimă, îndeosebi. Dacă ar şti că mă „ocup" şi cu asta, şi-ar pierde orice încredere în mine. Să fiu numai un om de ştiinţă, aşa îmi spune. „Kil yourself in a single work !", aşa îmi spune.
Totuşi, e visător ; ar vrea să poarte o conversaţie sufletească. Englezeasca mea e oribilă ; nu pot decît să-J ascult, deşi aveam atîtea de adăogat la confidenţele lui. D. este un om ciudat. După ce mi-a vorbit două ceasuri do renunţare, de planul iui *de* a se retrage din lume după ce şi-o vedea opera încheiată (cele cinci volume *1}*
— mă întreabă dacă am fost la Paris şi dacă e adevărat că acolo...

Ajungem la Shantiniketan pe seară. Aşteptăm în gară automobilul lui Tagore. Nu se vede nimic decît cîtevr. sate, cu vetre fumegînde, cîmpii, palmieri — şi departe. dunga incertă a parcurilor. Mă plimb pe peron emoţionat apârîndu-mă de ţînţari. îmi trec atitea prin minte ; cînc am auzit întîia oară de Shantiniketan, fotografiile din „La Science et la Vie", primele cărţi ale lui Tagore... Totuşi, s-o mărturisesc, nu treceam prin starea sufletească pe care o aşteptam.
Doi sau trei kilometri cu maşina. Nu vorbim. Soseau; bună. Ne oprim în faţa „Casei oaspeţilor". Un parfum ne-întîinit, de flori albe, pe care le zăresc de-a lungul zidului. Trec prin curtea largă, plină de umbră ; nu pd vadea nimic înainte. îmi duc singur „beddingul" şi servieta. Servitorul mă îndreaptă către odaia mea, la terasă îmi aduce o lampă frumoasă, puternică.
— De ce nu aveţi lumină electrică ? întreb eu pe studentul care mă însoţise.
— Aici nu veghează nimeni, cu lumină. Ne deşteptăn foarte devreme, dimineţile...
D. a pornit mai departe cu maşina, spre casa lui Tagore. Astă seară vor cina împreună. Mie mi se pregăteşte masa în „Guest Ilouse" ; ouă nu mi se îngăduie ; numa: vegetale -şi lapte...
Acum, cînd scriu, încerc să definesc întreaga emoţir care mă străbate. Nu pot dormi, şi briza e destul de plă cuta. Aş vrea să fac atîtea lucruri... Ar fi trebuit să fai

66

atîtea lucruri... Mă ridic mereu de la masă, şi mă duc să mă plimb pe terasă. Milioane de greieri, şi totuşi nu se poate spune că parcul acesta nu e liniştit. Şi parfumul ! Cerul e cu adevărat exasperant ; un european n-ar putea munci sub un cer ca acesta. Te îndeamnă pur şi simplu la evanescenţă.
.ig, Mîine voi vedea pe Tagore. Lucrul acesta mi. se pare atît de ireal, atît de teatral. Parcă mă *văd* pe mine, ca într-un vis, făcînd şi vorbind altfel decît pot face eu de obicei. Şi totuşi nu pot dormi. Am deschis de zece ori carnetul acesta. Vreau să mă gîndesc la ceva precis, să-mi dau şi eu seama *cit de extraordinar* este tot ce se întîm-plă.
Satul prin care am trecut se numeşte Bolpur. îmi spu-,ieam : de ce-am pierdut eu atîta timp cu „things european" ?
Deschid caietul acesta, acum dimineaţa, ca să s;*/ '■ : •espir binele, respir dragostea. Cea mai pură experic.ti i fericirii. Asta e. Inutil să adaog impresii.
D. vine să mă călăuzească prin parc şi prin Univera-■aţejJEoaie fetele de la cursuri mi se par frumoase. *Stc.iT)e* prispă, au cosiţe despletite ; probabil că şi le-au sculat în uleiul de coco ; parfumul greu străbate oriunde i-aş duce. E o adevărată minune.
Cea_ dintîi surpriză: biblioteca./Foarte mare, fe-rte reţioasă. Guvernul francez, în urma cererii lui Rabin ~ ■iath, a dăruit toate publicaţiile ştiinţifice, filosofic i ritice. Remarc în treacăt un Renan ' integral, cu :■ > .eţăiate.
— Este un creştin ateu, îmi spune studentul. Mă in-iresează mai mult creştinii care rămîn creştini...
îi întreb de cîteva. cărţi.
— Shastri ştie, mă asigură studentul.
hastri ştie tot. „E o industrie întreagă", spune D., care auzit expresia asta de la Tagore.
(Verificarea mi-a adus ciudată s'atisfacţie : D. care spune că Tagore e un na'v, â de-abia merită să fie citit...).

67

Shastri : un rîs nervos şi scurt; şi cînd îţi dă bună-dimineaţa, şi cînd îţi aprobă vreo observaţie. Nu mai mă satur privindu-1 ; este cel mai formidabil filolog al Bengalului. Lîngă el, pe o rogojină, lucrează un Lama ti-betan, care învaţă aici sanskrita şi pîli. Mă uit să văd ce face ; transcria calm, corect, atent, un manuscris tibetan pe nişte coli mari de hîrtie.
îi spun că am să mai viu pe aici, şi atunci am să stau mult timp să muncesc.
— Toţi spun aşa, zîmbeşte Shastri. Toţi care au fost pe aici s-au îndrăgostit de Shantiniketan

şi au jurat să se întoarcă. Şi nu ştiu dacă au fost doi sau trei care s-au ţinut de cuvînt. Vezi d-ta, nimeni nu vrea să recunoască sincer că a ajuns la marginea fericirii şi să încerce să se oprească acolo. Ei spun că locul ăsta e cel mai frumos din lume, că se vor întoarce aici — şi totuşi se duc mai departe, şi caută alte locuri...
(Am venit în odaie să însemn aceste cuvinte ale lui Shastri. M-au mişcat foarte mult. Plec să vizitez şcoala de pictură şi atelierele).
Obosit. Parcă nimic nu mă ispiteşte să însemn 'aici cele văzute. Ce superbe odăi, ce curate, adevărate altare — şi fetele care pictau înăuntru, fete cu picioarele goale şi cu părul pe umeri. Şi ce ridicul, eu, în ciorapi — pantofii îi lăsam în curte — cu casca în mînă, încercînd să le spun cît de frumoase sînt cadrele lor şi cît de mult îmi plac...
© D. îmi spune că Tagore e puţin bolnav astăzi. Amî-năm vizita.
Iarăşi deschid caietul. Lungă convorbire cu D., astăzi după amiază, în odaia mea. Îmi spune : „Nu ştiu dacă d-voastră, europenii, înţelegeţi natura. Iată, cînd am venit ultima oară la Shantiniketan, un profesor german lăuda parcul. L-am întrebat ce-i place. „îmi place *cadrul* în care se îmbină culorile şi formele arborilor", mi-a răspuns el. Multă vreme n-am priceput ce vrea să spună. Eu nici nu observasem că există un „cadru", că există, cum să spun ? —■ o limitare a naturii în jurul meu. D-ta, cînd spui cuvîntul acesta, *natură,* ce simţi ?"
Am încercat să-i explic, dar părea nesatisfăcut.

68

— Am să te nu.; întreb după un an, a adăugat D.
Noaptea. Observ cu mirare că n-am fumat astăzi deloc. Nici acum, după cină, nu simt nevoia să fumez.
Ce insipid ! Ce curioasă făptură sînt eu, să 'notez lucrul acesta atît de puţin esenţial, *aici* la Shantiniketan !... Şi totuşi nu pot dormj-iLinişţea mă oboseşte cumplit. Mă întreb dacă e prudent să rămîn aici mai multă vreme.
■" Zi foarte bogată. Nu o pot însemna în jurnal. Tagore încă bolnav. Am să-1 văd deabia mîine.
Mă simt tot mai străin, tot mai puţin eu însumi. Oare
"xistă acest lucru, *inJluenţa ?* Oare se poate schimba un
n prin decor ? Aş vrea să aduc cît mai mulţi prieteni la
'.antiniketan, să verific influenţa aceasta fascinantă a de-
irului.
D. a fost tot timpul la Tagore. Eu, în parc şi în bi-iotecă. Aflu amănunte interesante despre Tucci şi Stella
ramrish...
Vin la mine în cameră mai mulţi studenţi de aici. Mă reabă fel de fel de lucruri ciudate. De pildă : care este tudinea studenţilor noştri faţă de Evanghelii ? Are Gan-• vreo legătură cu Cristos ? Ne este teamă de suferinţă ? m privim răul care se află în lume, ca o existenţă reală ca o părere a minţii noastre ?...
După ce pleacă studenţii, încerc să înţeleg de ce mă t atît de înseninat aici. Mă plimb mult pe terasă, ne-lind la nimic, simţind numai aceeaşi inefabilă emoţie, 'aşi dragoste liniştită(faţă de oameni, de Creaţie, de *i* făptură. Mă gîndesc o clipă la un studiu, pe care rebui să-1 scriu cîndva : Spiritul franciscan în Asia.
i sfîrşit, cea dinţii vizită la Tagore. Mi-am notat ime-conversaţia, într-un caiet cumpărat anume din Cal-, unde am transcris de asemenea tot ce-am auzit desuet aici. Emoţia mea, de la început. Nu m-am putut
;ă nu admir (poate prea uimit) bogăţia din hali, ele-
covoarelor şi a ventilatoarelor. *•

69

— Un confort necesar unui bătrîn poet bolnav, îmi spune Tagore.

Vorbeşte foarte încet, tuşind sec, afectat. Ciuguleşte tot timpul dintr-o rodie. Lîngă noi, pe o măsuţă de ara- , mă bătută, un vas cu fructe ; banane, mango. Mă invită j să iau şi eu. îi pun întrebările mai dinainte pregătite Răspunde foarte afectat, într-o englezească perfectă, pu ţin „swanky". încerc, ascultîndu-1, să mă pătrund de feri cirea pe care ar fi trebuit s-o simt; căci doar mă afl înaintea lui Rabindranath Tagore...
D. e oarecum încurcat. Se preface că nu-1 interesează ce spune Tagore, că astea sînt numai „sentimentalisme", „emoţional stuff". Priveşte în toate părţile în timp ce Tagore vorbeşte — şi asta fără îndoială că-1 exasperează pe poet. îmi şi spune chiar :
— Dar de ce mă întrebi pe mine toate acestea, cînd prietenul meu Suren ţi le-ar fi putut explica atît de bine !...
D. zimbeşte măgulit.
— Eliade vrea să cunoască şi părerea marelui poet, spune el, în glumă. Doar pentru asta a venit pînă aici...
Scenă oarecum penibilă. Zîmbim toţi trei, stînjeniţi. Tagore tuşeşte foarte uşor după fiecare frază spusă. Stă pe un fotoliu, mîna dreaptă rezemată de genunchi, mînâ stingă schiţînd gesturi fascinante, de o superbă eleganţă. Şi vocea şi gestul îi sînt fascinante. în ochii lui, deşi foarte blînzi, anevoie te poţi uita. Părul miroase a cel mai oriental parfum.
în timp ce vorbea, îmi spuneam : De ce nu pot fi mai atent în ceasul acesta, cînd trăiesc un eveniment important ai vieţii mele ? !
Alături, în hali, erau multe femei. Am şi văzut pe una, t/nără, privind pe geam spre noi.
Conversaţia a durat mai mult de un ceas. Mă inivită poimîine la masă. Se ridică anevoie de pe scaun.
— Dacă n-aş fi fost şi eu, ţi-ar fi spus lucruri mai interesante, îmi mărturiseşte D. pe drum. în faţa unui filosof se intimidează...
Am venit repede acasă, să-mi notez conversaţia. Sînt puţin decepţionat.

70

Dejun cu Tagore. Imposibil de povestit ritualul cu care s-a servit masa, conversaţia lui exasperant de strălucitoare, de înţeleaptă, rîsul şi tuşea lui care te silea să-1 admiri, să tremuri pentru sănătatea lui şubredă, pentru catastrofa ireparabilă care ar fi însemnat eventuala lui prăbuşire. Cred că tot misterul fascinaţiei lui Tagore constă în arta prin care el izbuteşte să apară, oricărui om, indispensabil, peste putinţă de înlocuit. După zece minute de şedere în apropierea Poetului, te convingi că lumea va rămîne infinit mai săracă, mai stupidă, mai tristă după moartea lui. Are un talent excepţional de a te face să-i pipăi vastitatea vieţii şi a sufletului său. Cărţile sale îţi apar deodată mult mai frumoase decît sînt ; înţelepciunea lui o judeci atunci ca pe o culme a speţei umane. Toţi oamenii — şi mai ales toate femeile — care îl iubesc, sînt obsedaţi de gîndul morţii lui. Pentru ei, lumea nu poate fi intuită fără magnifica lui prezenţă umană. Tagore umple atît de mult şi atît de definitiv această lume, înelt după el totul va părea haos, întuneric, bestialitate. Măreţia lui este o adevărată urgie pentru Bengal. După moartea lui, oamenii aceştia se var descoperi mai singuri şi mai lipsiţi de bărbăţie decît sînt...
Mă duc din nou la bibliotecă, şi am o lungă conversaţie cu Shastri asupra Poetului.
— Să nu uitaţi că Tagore se pricepe destul de bine în agricultura raţională, îmi spune el, şi că a scris cele mai frumoase abecedare.
Tot el este autorul acestei Universităţi, pe care au admirat-o cei mai mari doctori din lume, adaugă Shasrri tu o uşoară ironie.
Mergem spre apartamentele profesorilor eurepeni. îmi arată locuinţa lui Tucci.
— Ne-a speriat pe toţi cu ştiinţa lui, spune rîzînd Shastri. Dacă nu va muri, va fi cel mai mare buddholog din lume...

71

De la un student aflu o serie de amănunte picante asupra unei fete frumoase, îndrăgostită de

Tucci.
Printre alte cuvinte „bine spuse" ale lui Tagore, am reținut următoarele :
4f — Observă te rog că niciodată nu vei găsi o *influența* în literaturile orientale. Cu toate acestea, literaturile o \ rientale, ce'a indiană în special, s-au inspirat cu vîrf şi *u)* îndesat din literaturile europene. Cum se explică mira-"j colul acesta ? Pentru mine, explicația e simplă : un orien-*L* tal, un răsăritean, nu poate fi decît el însuşi, oricît ar imita pe alții, oricît ar încerca să-i copieze...
_ (De această primă vizită a mea la Shantiniketan s< leagă foarte multe amintiri. Ele aparțin, însă, unui cieli de evenimente evoluînd prea strîns în jurul Stellei Kram risch, a lui D. şi a altcuiva, ca să-mi permit a reproduc mai multe pasagii din „Jurnal". In ceea ce priveşte p Rabindranath Tagore, conversațiile ulterioare pe car le-am purtat cu el, le-am păstrat într-un carnet specia? în care am adăugat şi toate legendele, infamiile şi zvonu rile care circulau pe atunci în jurul Poetului. Garier; erotică a lui Rabindranath întrece chiar şi pe aceea a li' D'Annunzio. De aceea nu voi putea publica amintirii mc' -*i* .decît peste mulți, peste foarte mulți ani, cînd toat ace! -*i* persoane astăzi celebre în India nu vor mai fi. fn orice caz, Tagore este „omul mare" cel mai puțin cu noscut pe care îl are astăzi lumea. Departe de a fi nunii' un poet şi un înțelept, el este un bărbat al Renaşteri un Don Juan şi un organizator, un om cu extraordint simț practic şi deschis totuşi oricărei mistici. Oarecu! cabotin — imensele lui calități l-au silit la aceasta -el este totuşi unul din oamenii care au clădit India Moder nă, care a făcut mai mult decît o revoluție...)
Starea de liniște, realizată la Shantiniketan, se me; ține în ciuda tulburărilor de aici. Hellen mă ispiteşt
72
tmintindu-şi de acea îndrăzneală din maşină. Rezist pentru că nu am altceva mai bun de făcut.
La D-na P. s-a mutat un nou „border". Este, Franck, tînăr din Madras, venit să-şi facă stagiul de doi ani la Galcutta. Odată cu el a adus şi un prieten, care va sta numai cîteva zile. Este un tip de bădăran, care seamănă puțin cu Lobo, numai că nu e atît de gras.
Ieri noapte, Lorrie întoreîndu-se' de la serviciu, a descoperit într-un colț al salonului un pui de şarpe, un python spune el, luptîndu-se cu un şobolan.
(Toate casele din Calcutta au şobolani, şi în timpul nopții circulă în voie prin camere. Locuiesc în grădină, iar au galerii care dau de obicei în camere de baie. De acelo pătrund uşor în toate celelalte încăperi. Se spune ^ă e păcat să-i ucizi, căci „sînt ființe oarbe". Mai mult au ştiu nici eu.)
îmi amintesc cum am sărit din pat cînd l-am auzit pe Lorrie țipînd : „Să nu vină nimeni ; e un şarpe în salon !"...
* Calm, purificare. Las gîndurile bune să mă străbată, să mă stăpînească. Sînt străbătut de o senzație plină de omenie, de „bine", de „lumină". Practicile din ultimul timp sînt revelante. «• Mi-e foarte greu să lămuresc intensitatea „binelui" şi a liniştei în viața mea acum.
(Starea aceasta durează multe zile. în „Jurnal" întîlncsc prea puține amănunte ca să o pot reconstitui. Rînduri ca acestea : „Sînt de un calm neobişnuit şi totuşi sînt fericit. Mă îneacă fericirea ; sentiment plenar ^i viu, de bucurie, de liniște. Nu ştiu cum să scriu toate acestea, pentru că niciodată nu le-am cunoscut". Sau, mai departe : „Am renunțat şi la țigări, cafea, ceai, cinematograf, taxi, romane, jurnale. Mă scaldă curenți vitali, regeneratori. Ce stăpînire extraordinară se obține prin renunțare... Nici un dezgust; nici o îndoială". Cîteva zile în
73
urmă, găsesc : „Sînt sincer, omeneşte, total fericit". îmi amintesc foarte vag de toate acestea. Ştiu că mă deşteptam în zori şi începeam o practică mentală foarte complicată, care n-are nici un rost s-o rezum aici. Nu citeam nimic altceva în afara cărților mele de studiu. Catheri-ne, Hellen şi ceilalți din casă, nu înțelegeau nimic.)

într-un carnet special am început să-mi adun impresiile asupra Indienilor. Vreau să scriu cîndva o carte de-finitivă asupra sufletului Indiei moderne. Tot ce-am citit pînă acum mi se pare searbâd,Hferatufir"sau „protestantism". Lauda europenilor este întotdeauna protestantă. Poate că şi lucrul acesta îşi are o explicaţie. în orice caz, am început de acum să-mi adun sistematic conversaţiile şi observaţiile pe care le recoltez la Universitate,]a D., cu prietenii mei bengalezi. Mă întreb însă dacă nu voi face şi acolo „jurnal", adică dacă nu voi apare eu, cu maniile şi divagările mele, dacă nu mă va atrage în cursă setea mea tot mai puternică de a scrie mult, frumos şi interesant.
(Mă temeam zadarnic. Carnetul a ajuns o excelentă foaie de observaţii, politice şi sociale. Nu regăsesc aproape nici un om viu înăuntru. Este o victorie de care sînt mîndru.)
Ce rău mi-a părut astăzi cînd, de bucurie că primisem[1] notele din ţară, am invitat pe toţi să asculte la pian „Lyrische Stucke" ale lui Grieg şi arabescurile lui De-bussy... Am avut senzaţia netă a refuzului lor, a prezenţei lor obscure, compacte, groase, înapoia mea, în timp ce cîntam din Grieg. Nici măcar „Peer Gynt" nu le-;* plăcut. Catherine stătea acolo ca o bucată de carne tăiata.. Nici un suflet, nici o nostalgie omenească în toată odaia. M-am simţit grozav de singur. Voi face ca mai înainte ; mă voi aşeza la pian cînd nu va fi nimeni acasă, ucar bătrîna Grany, prin care toate trec ca printr-o plasă, chiai;-sunetele...

74

Ce stupide satisfacţii descopăr cîte o dată în sufletul ■meu ! Azi-Catherine mi-a spus : „my pal", şi pentru că mi-a spus asta („camaradul meu"), am avut o măgulită încîn-tare. Fumam cu un aer blazat, superior, şi chiar zîmbeam. Mă simţeam atît de fericit că am cucerit încrederea definitivă a unei fete, că sînt „ales" pentru inteligenţa şi onestitatea mea — în loc să fiu preferat pentru virtuţile mele fizice şi pentru tinereţea mea. Catherine îmi mărturisea că tinerii sînt îndeobşte proşti. „Cu tine este altceva ; tu eşti îndrăcit de inteligent, şi ai citit o groază de cărţi !" Rîdeam flatat ; poate chiar roşisem. I-am răspuns : „Nu trebuie să-i judecăm atît ele aspru, dragă Cathy. Bieţii băieţi..." Acum, cînd îmi amintesc fraza aceasta, îmi vine să urlu. Ce lamentabilă eşuare, să ţin compania unei caraghioase impudice şi să fiu îneîntat de această prietenie. Ceea ce e mai dureros, mai extraordinar, este simultaneitatea sentimentelor pe care le des-] •copăr în mine. în aceeaşi zi sînt un gînditor calm, sever cu lucrurile şi cu mine însumi, dar sînt şi un june nevertebrat, care îşi întrerupe o lectură pentru o plimbare cu o fată în grădină. în acelaşi timp cînd înţeleg cu D. , atîtea probleme şi stabilesc o serie de raporturi între mine \ si oamenii-iarve alături de care trăiesc — în acelaşi timp \ wint fericit că „am cucerit încrederea definitivă" a unuia I <1in ei. Dumnezeu să mă înţeleagă. Descopăr o pastă in- *J* ferioară, balcanică, nevirilă, în fiinţa mea. Sînt făcut din mai multe substanţe, din mai multe toxine. Iubesc vulgaritatea. Ce e de făcut ?
(Fireşte, nu e nimic de făcut. Constat, numei, ce extraordinară tărie este această iubire de vulgaritate. Cît de eficace salvează ea o viaţă de orice schemă abstractă, de primejdia oricărei „perfecţiuni" lumeşti. în jurnal găsesc încontinuu lamentări în jurul acestei „pierderi de timp". Dr. Stella Kramrich alimenta diavoleşte rezistenţa împotriva vulgarităţii. Domnişoara aceasta inteli-igentă era de părere că un_intelectual trebuie să prefere vulgaritatea clasei sale, adică vulgaritatea intelectualilor. Kimic mai monstruos şi mai hibrid decît această erezie. i'oeţî şi eruditi care se căznesc să fie rău-crescuţi, bădă-

75

răni şi vulgari moderne).
— e cel mai deprimant spectacol al lumii ,
ţSînt ceasuri tind mă întreb unde merg, încotro mă vorl duce întîmplările. Nu înţeleg nimic, nu bănuiesc nimic. Este atît de extraordinară senzaţia aceasta de nesiguranţă, de aventură obscură — şi îmi permit totuşi să inccp lucrări care vor dura ani de zile, să fac planul unei teze de doctorat revoluţionare. Pe plaTTi~[J]ştiiiiţifie'"Văd--[j]t>tata-mea ca un şir neînţrerupT de ceasuri, de zile, de ani — fiecare însemnînd o anumită etapă în cunoaştere.

în realitate, tot ce se întîmplă cu mine mă face să mă gîndesc serios că nu voi obține niciodată acest plan perfect orizontal, în fiecare zi mă pot pierde, o pot porni la dreapta sau la stingă, pot cădea chiar foarte jos. _^J
Nu ştiu de ce, nesiguranța aceasta — de care sînt pe deplin conştient — mă întărită să-mi construiesc planuri de cercetări şi mai vaste, pentru care nu mi-ar ajunge două vieți de profesor burghez. Am impresia că lucrez lîngă un vulcan. Şi atunci, singurul sens al acestei,; munci este ca ea să fie cît mai vastă si mai impersonală.
De observat mai de aproape noul „boarder", Franck, şi prietenul său despre care am aflat că e copil din flori şi-1 cheamă Theodor. Franck, am impresia, suferă de mania persecuției ; i se pare că mie mi, se dă mai multă atenție, mai multă mîncare, şi chiar patul meu este aşezat mai bine. Cînd intru în odaie, tresare şi îşi găseşte totdeauna ceva de făcut. Idealul lui, îmi spune Willy, cu care se înțelege mai bine, e să aibă o maşină de cusut. O dată am intrat în cameră cînd el se afla la baie. L-am văzut dînd buzna dintr-o dată, aproape gol, cu un ştergar' apărîndu-şi nuditatea. Mi-am amintit scena cu pastorul suedez de la Madras, care a apărut deodată gol din baie,au-zind că intrasem. „N-ai nici o grijă, nu fur", îi spun eu lui Franck, zîmbind. El se retrage confuz.

76

Prietenul lui e, dimpotrivă, extrem de jovial. Din prima seară a pus ochii pe Catherine. E de mirare că Michael n-a mai venit s-o vadă de cîteva zile. Cathy primeşte noul flirt cu bucurie. Aş fi vrut s-o fac atentă, dar mi-am dat seama că aş fi ridicul. De acum, ce-ar mai avea de pierdut ?
(Ca şi cum mi-ar fi ghicit gînduriie, cîteva zile după a-ceea Catherine mă ia de braț şi-mi spune : „Acum mi se pare atît de greu să flirtez cu altcineva afară de Michael... în fond, cînd eşti fecioară, îți poți permite orice, cu oricine. Dar cînd nu mai eşti, trebuie să te porți mult mai corect... Zău, ce bine e să fii fată ! Te săruți cu cine îți place. Acum, mă simt atît de prost, cînd stau cu un băiat îndrăzneț... Parcă m-aş vinde, parcă aş săvîrşi un adulter ca să nu spun mai rău..."
Cu toate acestea, Catherine petrecea o bună parte din " timpul liber cu Theodor. Din cauza asta se supărase rău de tot cu surorile — care începeau să-i spună de la obraz o sumă de lucruri grave — şi se supărase mai ales cu Hellen ; biata fată fusese fericită că a intervenit un nou tînăr în monotona viață din pensiune. Şi din prima seară, Theodor a preferat-o pe Catherine... Hellen încerca să-mi facă avansuri, doar o atrage atenția lui Theodor. Cînd îi vedea dansînd, spunea tare : „Ce-are să zică Michael, dragă Cathy ?" Catherine îi răspundea peste umăr „De ce nu vine să mă vadă ? Tot eu să-1 informez ?"...
Scena aceasta s-a petrecut într-o seară cînd veniseră în vizită „familia Glaxton", compusă din trei băieți şi o fată, toți cu părul roşu şi, deşi evrei, avînd aceeaşi ură superstițioasă împotriva „negrilor" ca toți anglo^ndienii. „Familia Glaxton" era cunoscută prin corurile sale pe mai multe voci, în special prin „Moonglight and roses...", pe care îl cîntau în orice casă ar fi fost invitați. De aceea, nici nu făceau vizite decît toți patru odată. Cînd erau numai doi, nu intrau în casă, ci se opreau în curte sau pe verandă. Familia Glaxton găsea întotdeauna pe cineva care, imediat după ceai sau într-o pauză la jocuri, să spună : ,;„Hei, voi Glaxtoni, ce ziceți de-un cîntec ? !" Nu aşteptau ,'îsă fie rugați de două ori. Se adunau zîmbind, se aliniau "— fata la mijloc, şi mai în față, rezemată de brațul fra-

77

telui mai mare — şi se priveau o clipă în ochi. Apoi plecau toți deodată capetele în jos şi începeau : Mooooon-light-and-ro-ses..." Trebuie să recunosc că, de cele mai multe ori cîntau admirabil. Aceasta era, de altfel, bucata lor de succes. Nu acceptau nici să fie acompaniați la pian, tocmai ca să păstreze intactă fantezia cu care c-armonizaseră.
Catherine nu putea suferi familia Glaxton. îi era ciudă mai ales pe fată ; care avea păr creț şi față roz şi trecea drept cea mai inteligentă elevă din Colegiu. în seara aceea, ca să-i facă în

necaz, Hellen rugase „familia" să cînte mai mult ca niciodată, numai- ca să nu poată Catherine pune o placă de patefon şi dansa cu Theo-dor. Dar Catherine îşi luă partenerul şi păşi în mijlocul hailului : „Mai accentuat, măi, Glaxtonilor, căci puteţi avea un ritm de jazz îndrăcit!" Corul pe patru voci se transformă dintr-o dată într-un fel de jazz. Totul ;•; fi. mers bine dacă d-1 P. n-ar fi apărut, în papuci şi L. izmene — căci încercase să-şi citească romanul p-:.:!tist confortabil, în dormitor, — şi n-ar fi spus, cu tonii; cel mai confidenţial, adresîndu-ni-se : „Care dintre vei a auzit de^Tom Williams, feciorul lui Williams din Bare--.'.'. ?" Jazzul a încetat brusc ; noi ne uitam unii la alţii, jenaţi şi de izmenele gazdei, dar mai ales de faţa roşie şi congestionată a bietei D-nei P. „Ei bine, să vă spun cu. Acest Tom Williams a fost dat afară din armată pon truca a organizat un cor prost. Vă jur că a fost o crimă. Pe vremea aceea încă nu -se auzise cel mai prost cor, nu !.[M] Familia Glaxton a plecat ochii în jos. Numai d-na P. a exclamat : „Vai ! Dad !...").

Habar n-am de politică, şi se întîmplă totuşi lucruri-atît de interesante lîngă mine. Dar aş fi ipocrit dac: oş spune că simt vre-o curiozitate pentru ele- Trăiesc *oare* supra-istoric ? Nu ştiu. Mă simt însă de 22 de ani, si tinereţea asta îşi cere toate drepturile ; care mă umilesc. fireşte, mă fac să sufăr de multe ori — şi mă apasă în gîndurile mele, în libertatea mea de ales.

Şi-apoi, mai am o bănuială. Politica nu explică India, nu explică nici viaţa de acum, viaţa vie. Politica e *o* marfă de import. Aud mereu că se fac adunări naţionaliste, că sînt bătuţi oamenii. Toate acestea mă fac să urăsc şi mai mult pe Englezi. Dar nici pe Indieni nu-i pot scuza. în fond, libertatea se cucereşte bărbăteşte, nu se cere. Toate lamentările acestea mă dezgustă. Cu D. nu vorbesc niciodată politică. De altfel este şi el extrem de prudent. Nu ştie de ce „parte" sînt (el crede că toţi albii trebuie să ţină cu Englezii) şi nu vrea să-şi compromită situaţia universitară şi socială. Cişţigă doar de la englezi cam o sută de mii de lei lunar...

Surprind o discute animată între Catherine şi Mi-chael. Vreau să-i las singuri, dar Catherine mă apucă de braţ. „Nu, nu, rămîi şi ascultă. Tot dumnealui mă găseşte vinovată. Tot d-lui, care a stat astă-noapte în China-Town pînă la ziuă ; şi fără îndoială, n-a stat singur !" Michael făcea o figură prostită. Dealtminteri, niciodată n-a părut -al prea inteligent. A vrut să răspundă ceva, dar Catherine a izbucnit în plîns. „Şi toate acestea acum, tocmai acum cînd m-am certat şi cu d-na P., cînd trebuie să plec, cînd de-abia mă mai ţin picioarele..."

Constat încă o dată cît e de greu să spui cuiva un cuvînt bun şi nimerit, la nevoie. Stau aiurit. I-am mîngîiat capul : „Fii cuminte, Catherine, o fată ca tine nu plînge !"

k

Acum cînd scriu toate acestea sînt puţin umilit, puţin furios. în fond, trebuie să recunosc că scena m-a e-moţionat. Aceeaşi stupidă, iremediabil stupidă suferinţă umană, reactualizată încă o dată în preajma mea, şi nu pentru ultima oară. Şi cu toate acestea, ce am eu cu Catherine sau cu toate fiinţele acestea care suferă, se iubesc, se înmulţesc şi se pregătesc să moară lîngă mine ? Mă ajută ele să rezolv ceva, să înţeleg ceva, să fac un singur pas înainte, să-mi închid o singură rană ? Aş vrea să mă pot libera odată de toată această atmosferă sentimentală, mediocră, comună, sterilă, din jurul meu. îmi propun serios să

79

rup orice contact cu toţi din pensiune. Să mă izolez în studiile mele. Să nu vizitez decît pe D. şi pe Sukumar, de apariţia căruia în viaţa mea nici n-am scris măcar cum trebuie în carnetul acesta. Să se termine odată cu Ri-pon Street !

(Şi într-adevăr, cîteva săptămîni jurnalul nu pomeneşte nimic de toate acele mici drame şi infinite nuaniv din pensiunea d-nei P. Nu găsesc decît liste de curţi citite, planuri de lucrări viitoare, „analize sufleteşti" .*: celelalte. Acum îmi pare rău. îmi pare rău că n-an notat lupta Catherinei între Michael şi Theodor ; cât:J într-adevăr, biata fată a luptat mult pînă să cedeze. Mi se pare că părinţii lui Michael aflaseră de idilă şi, te-mîndu-se să nu se transforme într-o căsătorie, îşi luaseră toate măsurile. Nu ştiu, însă, dacă nu era amestecat şi Michael în toate

aceste măsuri represive ; căci eî era un băiat laş, incapabil să-şi poarte bărbăteşte consecinţele senzualităţii sale, incapabil mai ales să-şi creeze o etică pe această senzualitate. Michael s-a dat la fund, pretextând intervenţia părinţilor. Şi nici Catherine n-a stăruit prea mult. Am întrebat-o odată dacă îl iubeşte. „Nu ştiu nici eu, mi-a răspuns. Cred totuşi că nu-1 iubesc, dar îmi place. Şi apoi, ţin la el pentru toate cîte am făcut pentru el. Dacă ar fi numai să-mi iau cuvîntul înapei, ca la logodnele stricate, ar fi foarte simplu să ne despărţim. Dar, acum, după ce l-am ales pe el, după ce m-am învăţat cu gîndul că îl am pe el, ce-aş mai putea face ?" Iată ce a făcut, cîteva zile numai după ce-mi spusese mie toate acestea : ş-a__culcat cu Theodor. Gestul 1-a făcut fără nici o disperare, l^a~~îacTfF pentru simplul motiv că băiatul îi plăcea. Dar era atît de zăpăcită îneît a aflat toată lumea, şi "d-na P. s-a scandalizat. I-a cerut să plece chiar înainte de termen. Cele două surori au mai rămas încă o săptămînă.

Hellen a suferit cumplit din toate aceste întâmplări. Şi-a adus deodată aminte că o iubeşte pe Catherine, că n-are nimic de a face nici cu Michael, nici cu Theodor, că a fost de o gelozie absurdă. Mi-a mărturisit asta a doua zi după plecarea Catherinei. Mi-a spus : „Eu nu-1 iubeam pe nici unul, pe nici unul nu-1 iubeam !"

în ziua plecării, Catherine a ieşit din odaia ei foarte demnă şi ne-a sărutat pe rînd, stringîndu-ne febril rnîi-nile. A sărutat şi pe d-na P. Din prag i-a mai spus odată :

— *Good by, Mrs. P.*

D-na P. a răspuns zîmbind sever :

— *Gooă by my girl, and God bless you !*

Apoi ne-am întors cu toţii în hali, unde ne aştepta ceaiul. Catherine refuzase să ia acest ultim ceai cu noi. Pretexta că o aşteaptă familia unde 'se mutase. Eram cu toţii foarte trişti. Numai Willy încerca să facă glume proaste. Hellen avea ochii plînşi, iar Iris avea un adevărat conflict de conştiinţă ; ar fi vrut şi ea să plîngă, căci ii părea rău de plecarea Catherinei clar se 1emea de d-na P.).

Aş vrea, aş vrea să fac atît de multe lucruri deodată ′. Să citesc toate cărţile din biblioteca lui D., să mă cule cu toate fetele din Ripon Street, să mă iau la întrecere cu toţi băieţii de vîrsta mea —■ şi să fug totdeauna înainie, să nu am niciodată amintiri, nici adrese. Cît sufăr, acum, că am odaia *mea,* că am atîtea lucruri ale *mele,* în jurul meu, că nu pot pleca mîine pentru că trebuie să trec e-xamenele şi pentru că primesc bani de cart' va trebui să dau odată socoteală ! Cît sufăr că sînt legat ae atîtea lucruri, că fiecare ştiinţă pe care o practic mă leagă, că fiecare carte pe care o cumpăr atîrnă greu pe umerii mei^ că fiecare om pe care îl cunosc înseamnă o nouă lega- lură. îmi fac pretutindeni un culcuş, repede, repede. Mă simt pretutindeni la mine acasă, După două săptămîni într-un oraş indian, mă plimb pe străzile lui ca pe străzile Bucureştiului. De ce nu rămîn străin, adică singur, înspăimîntat, atent la viaţa din jurul meu ? Am instincte puternice ; mă acomodez oriunde. Sînt sigur că nici o mare suferinţă nu mă va putea dezlega de lume, de confort, de filosofie. Dumnezeu să mă înţeleagă...

Sînt zile cînd îmi simt creierul, inima, trupul întreg, ca o uzină stranie în care se adună substanţe vrăjmaşe, ■culese din văzduh, din arbori, din cărţi — substanţe care ■ irit necontenit prefăcute, asimila_te_j Este un sentiment -"■xilirant, toată această asimilare, toată această alchimie pe rare o ghicesc în carnea şi în creierul meu. Nu ştiu u'i să exprim mai precis, fără nimic liric, alimentarea iceasta uriaşă a întregii mele fiinţe. Parcă aş avea mii :!? guri şi mii de braţe, care culeg totul, aduna totul, nestecă totul — şi transformă toate aceste substanţe. 'Taine mie, într-un sînge şi o inteligenţă care *sînt* ale •T.ele. Fireşte, rîndurile acestea sînt aşternute în grabă,

■ i spun prost ceea ce aş putea spune frumos şi simplu i,TT-un alt moment. Dar sînt dator să însemn acum, cînd o .v'rnt la lucru, activitatea aceasta de absorbţie a între-iui mele fiinţe. Am stat astăzi multă vreme lungit în
oh?.ise-longue, şi *simţeam* cum intră în mine cicloane de
lumină, de căldură, de clorofilă. Cîteodată am impresia netă că ţeasta mea primeşte *concret* toate cărţile pe care 13 înghit, toate gîndurile cu care mă lupt, tot haosul căruia încerc să-i dau o formă.
Astăzi am simţit toată ziua un interes neobişnuit, ; ■-' !ne o pasiune, pentru jurnalul acesta şi pentru cele-: caiete în care îmi însemn observaţiile. Am stat de ■:!: >eaţă şi pînă seara la birou, transcriind, adnotînd, TO nd' texte mai vechi. Am descoperit o duzină de hîr-tiu ,: în sertarul biroului, şi toate mi s-au părut admira-bile.vrednice de a fi copiate în jurnal. O febră intelectuală ; o voluptate cu care mă întîlnesc extrem de rar : aceea de a mă „edita", de a răscoli prin hîrtii pentru a găsi o însemnare preţioasă, o frază justă, o stare de suflet obscură care nu trebuie pierdută. Citesc în special notele din Chandernagore, şi le transcriu pe curat, în ordine. îmi place chiar aspectul lor fragmentar ; sînt u-; nela fraze fără încheiere, pe care le las aşa, ca să-mi
B2
păstrez mai intacte amintirile. Găsesc şi o serie de schiţe pentru romanul „Petre şi Pavel" (n-a fost scris niciodată) deşi n-am scris niciodată un roman folosindu-mâ de note şi schiţe. Fac toate acestea ca să mă adun mai mult, să mă simt mai întreg, să nu pierd nimic din ce-aa gîndit. Toată această activitate îmi dă o anumită euforie ; am impresia că mă găsesc într-un laborator de unde vcr ieşi mai tîrziu opere de seamă.
In Park-Street, toamna se observă mai bine. Ce miracol, o toamnă indiană, ce neverosimilă purificare vc, talã, ce văzduh de cleştar! Nu poţi spune nimic, nu poţi măcar preciza simţirile. Acum, cînd în altă p; cad frunzele şi se despoaie pomii, aici asişti la o mo::.i :: extatică, asemenea unei morţi prin cloroformizare. F antele mor atît de repede îneît nici nu sînt observate. în locul lor, o clipă în urmă, apare o vegetaţie nouă, luxuriantă, purificată.
D-na P. stă pe verandă şi-mi spune, la întoarcere : „Acum începe sezonul frumos, aici la Calcutta. Să v: ce de turişti vin... Acum să fii bogat, şi să te plimb? fiecare zi cu maşina la Lacuri, pe Maidan... Să vezi c~. jiă sosească şi alte păsări..." Apoi, după o pauză : „Cî4 mult aş vrea să văd şi eu zăpadă... Ştii, dar nu aici ; u ; deva la munte..."
Au plecat, demult, şi surorile Catherinei. In od;-J s-as&trtat acum o nouă pensionară. Aseară s-au făcu. î.antările. Este destul de înaltă, frumoasă ca toate *i* indienele, dar mai vulgară, mai necioplită. Are totu rîs extraordinar. O cheamă Ruth, şi lucrează deoca;. într-o şcoală superioară sanitară. ~ '
Reorganizarea întregii activităţi intelectuale. Jurnalul trebuie pus în ordine. Mă hotărăsc să inaugurez o sc-r-e d'e caiete noi, legate în carton, pe care le-am botezat
83
„Monştrii". In ele voi nota tot ce-mi trece prin cap în legătură cu vreo idee, problemă sau chiar imformaţiej istorică. Păstrez jurnalul numai pentru fapte personale,? intime, şi pentru urmărirea vieţii mele aici. Simt că aceştia sînt ani decisivi, cu care nu mă voi mai în- j tîlni, şi pe care trebuie să-i folosesc pentru următoarele jj scopuri... (Suprim o pagină întreagă).
A nu vorbi româneşte atîta timp, e un exerciţiu spiritual rareori acordat unui român. Trebuie să încerc să păstrez *limba vie* aici, scriind în fiecare zi ceva. Apoi, nu" uită "cercetarea sensului cuvintelor- Cuvintele care se purifică, se abstractizează, atunci cînd nu le mai pronunţă nimeni lingă tine. Fii atent mai ales la prefacerea stilului tău. Se observă vreo influenţă ? Care e ? Nu e vătămătoare ?...
Discuţie cu Sukumar. „Tu de ce trăieşti ?" — mă întreabă. „Ca să aflu cine sînt" îi răspund eu, puţin cam obscur şi pentru mine, şi pentru el. Mă priveşte o clipă înciudat.

— N-are nici "un sens ceea ce spui. Ce te poate intere-' sa pe tine cine eşti ? Ce ai fost, cîndva, înainte de naş-ˈtere, ce poți fi, de acum înainte, iată lucruri demne pentru a da un scop existenței. Deşi, pentru mine, nici astea nu-şi merită numele.
— Dar atunci, îl întrerup eu, atunci de ce te mai fră-mînți ? Tu vrei tot timpul să-ți dovedeşti ție însuți că poți face mai mult chiar decît nădăjdueşti...
— Da, e adevărat, dar nu ăsta e scopul vieții mele. Eu vreau un lucru mult mai mare : vreau să ajung ziua aceea în care să-mi pot spune sincer : „Dacă nu mă deştept azi înainte de soare, soarele nu va răsări şi pămîn-tul va rămîne suspendat în întuneric !"
Este puțin intimidat de tonul cu care a rostit ultima pro-' poziție. Totuşi are puterea să mă privească" în ochi. Adaugă ;
— Să poți spune aceasta fără a fi nebun, fără a fi prost, mai ales...

64

■ Cînd am ceva urgent de lucru, descopăr întotdeauna în jurul meu cărți pe care aş vrea să le recitesc, hîrtii care trebuiesc revăzute, reviste care trebuiesc citite din scoarță în scoarță . Cu cît munca pe care trebuie s-o încep este mai urgentă şi mai necesară — cu atît tentațiile mele mă împing către lucruri fără nici un sens. Am pierdut astăzi două ceasuri bune de dimineață, răsfoind pentru a nu ştiu cîta oară *Tristram Shanăy,* numai pentru că aveam de scris urgent — pînă seara — o lucrare de seminar despre al treilea capitol din *Veăanta-paribbasba.* în acest incident se rezumă toată sterilita-tea vieții mele ; toată umanitatea ei.
D-na P. intră alarmată la mine în odaie.
— A fost Hellen pe aici ?
Mă uit la ea sever •— căci mă jignise bănuiala ei, iar pe de altă parte eram concentrat în traducerea unea fraze pe care nu o puteam înțelege — şi-i răspund că nici n-am văzut-o azi.
— Atunci s-a dus cu Regie Peter, s-a dus cu ticălosul acela... '—' '
Pare deprimată şi mînioasă în acelaşi timp. Pleacă din odaia mea fără să-şi ceară scuze, dar se reîntoarce după zece minute şi-mi povesteşte o serie de întîmplări din care nu înțeleg prea mare lucru. S-ar spune că Hellen se întîlneşte iar cu Regie Peter : „iar", pentru că se întîlnea şi acum doi ani, cînd era încă o fetiță. Cine o fi acest Regie Peter nu ştiu, şi d-na P. nu mi-1 descrie decît sumar : un ticălos, unul care a fost dat afară de la Colegiu, dar care locuia pînă acum doi ani aici, în Ripon Street, plătind o sumă ridicolă, pentru că d-nei P. i se făcuse milă de el, căci era sărac şi orfan de tată. Pe urmă l-au dat afară şi de aici ; probabil pentru că se împrietenise prea mult cu Hellen. Regie Peter avea o bicicletă albastră, .spune d-na P., şi o învăța pe Hellen să umble pe bici-clgtă. Cînd îmi povesteşte amănuntul acesta, care mie mi se pare cu desăvîrşire inofensiv, d-na P. îşi pierde şi mai

85

mult firea. „în seara aceea i-am spus totul lui Dad", adică d-lui P. După ce l-au dat afară, Regie Peter o aştepta pe Hellen la ieşirea din Colegiu. Iris, proastă cum o, nu spunea nimic acasă. Hellen a fost bătută serios, şi Regie Peter a primit un avertisment de la d-1 P. şi Willy. De atunci lucrurile s-au liniştit, pînă mai acum cîteva seri, cînd Regie Peter a fost surprins dînd tîrcoa'e casei. Iar astăzi, Hellen a dispărut fără veste.
— Oh, n-a dispărut pentru totdeauna, precizea/ă d-na P. văzîndu-mă că holbez ochii, dar s-a dus probabil să se plimbe cu el...
Cu acest prilej d-na P. îmi mai spune că a văzut-o pe Catherine în „New Market". Era palidă şi puțin mai ■■grasa ca de obicei.
— Catherine n-a fost niciodată grasă, rectific eu. D-na P. continuă. Am impresia că se scuză.
— Trebuia să ajungă aici. Cît n-am încercat eu s-o opresc. Ii spuneam ; „Fată dragă, nu uita că tu nu ai decît. lucrul ăsta, dar lumea are un milion de fete c« tine". Şi apoi Michael, şi apoi neruşinatul ăla de Theo-dor. Franck este cu totui altceva, Franck este un gentleman...
Cred că d-na P. se gîndeşte de pe acum să-1 cultive \ pe Franck pentru Hellen. Deşi la început îl socotise, ca| aoi toți de altfel, un maniac primejdios şi sărac.

Să nu uit sfatul pe care D. mi 1-a dat înainte de plecarea lui la Darjeeling :
— Fii atent nopțile. Nu dormi cu flori în odaie. Nu dormi mai ales cu „Doamna nopții".
(Este o floare albă, de tufă, cu un parfum sălbateci şi toxic, despre care se spune că ucide cînd e adusă ^noaptea în dormitor !).
Prin Franck, care e bolnav, cunosc pe doctorul Cunha. Stă într-o vilă admirabilă, este portughez — dar de fap': indian convertit acum cîteva generații — vorbeşte fran-
86
țuzeşte şi are un frate la Paris, în redacția ziarului; „L'Humanite". Este şi el aproape comunist. Urmăreşte tu pasiune mişcările politice de aici. Pentru Gandhî r, nici o stimă, dar îl adoră pe Jawaharlal Nehru.
„A fost în Rusia !", îmi spune.
E comunist, dar îşi bate servitorii, trăieşte în din cele mai frumoase vile ale cartierului şi se toc; te pentru onorariu. „Spune amicului d-tale, îmi eomu el în franțuzeşte, că aici nu sîntem la anticari, săf *(.,* > prețul cel mai mic". „E băiat sărac, răspund eu, e funcționar". Are o expresie înfuriată : „Să nu se îmbolnăvească, atunci. Medicina, în Statele capitaliste, nu e pentru oamenii săraci".
Ne împrietenim totuşi. Este anti-eatolic fervent. îrnf arată o nepoată, adolescentă, care trăieşte în aceeaşi cnsS cu el. „Elle~ est catholique, la petite. Elle ne parle *que*]e-portugais. Mais je fais des cochonneries avec elle, r":i. son oncîe..." Rîde strivitor. Fata îl priveşte candid. Şi e o fată, o minune...
Noaptea, acum cînd nopțile sunt atît de frumoase *r* mîn cîteodată pe terasă, şi încerc să-mi dau seamc: toată fericirea pe care sunt dator s-o simt. îmi sp': ..Nu te vei mai întîlni cu asta, nu te vei mai întîlni !'
Altădată îmi spun : „Să mă păzesc de toată ace:. magie din jurul meu. De la limba pe care o învăț filosofia pe care o- gîndesc şi la decorul al cărui *r'r* rrîi-1 însuşesc, totul e străin, profund străin sufletului rr: Către această limbă, către această filosofie şi decor ; atrage ceva — ceva fascinant şi demoniac, împr:. căruia singura mea rezistență sînt cele cîteva cărți fr oeze pe care mi le-am procurat şi vulgaritatea ;.r:: indiană care mă înconjoară. Aventura este o arm;'; două tăişuri ; de aceea îmi şi place ^.atît. Eu îi zic ;r-tură, dar îndeobşte se cheamă : viață liberă. Orice v. liberă poate suprima un om, îl poate anula sufiefeț dar îl şi poate diviniza, transforma substanțial. ?/Jă p pierde, sau mă pot mîntui, ca să vorbesc în limbajul nx din 1927—1928. Să nu uit că D. îmi arată o dragoste pr

-u
87
rnare, mult prea mare. Să nu uit ca mă simt prea bina aici, ca acest confort sufletesc să nu fie magic."

Trebuie să povestesc trista şi extraordinara întîmplare | de azi-noapte. Mă întorceam de la Colegiu, unde fusesem să întîlneso pe Willy, ca să merg cu el la bibliotecar, '] să-l rog să-mi împrumute nişte cărți acasă. Bibliotecarul lipsea. Am găsit însă pe Willy, care mi-a prezentat un] neamț tînăr, al cărui nume de familie îmi scapă, dar. căruia băieții îi spuneau Ejdd_v. Venise de cîteva luni în India, încercîndu-şi norocul ca şef de fanfară, la nevoie chiar de orchestră. Era încîntat că mă cunoscuse, căci auzise de la Willy care sunt relațiile mele cu Mahara-jahui, şi chiar mi-a cerut să-l prezint lui D. [Într-adevăr, peste cîteva zile l-am întîlnit la D. Nu ştiu ce-au vorbit împreună ; dar după plecarea lui, D, mi-a spus, foarte încurcat : Am impresia că tînărul acesta mă confundă. Eu sunt doar profesor de filosofie ; cum aş putea organiza o fanfară pentru Maharajahul de Kassimbazar ?}.
Am ieşit să ne plimbăm puțin. Willy avea o întîlnire cu o fată, şi ne-a lăsat singuri. Prin dreptul lui „Firpos", întîlnim un grup de indieni gălăgioşi, adunați cine ştie de unde, căci la

ceasul acela străzile erau aproape pustii. O maşină elegantă, condusă de un englez, răsturnase o *ghari* (trăsură cu un singur cal). Birjarul cerea să meargă la poliție, englezul refuza. Deodată îl văd pe Eddy că se zvîrle în mijlocul grupului, strigă : „Policeman", se preface că înseamnă ceva pe un carnet, se uită la numărul maşinii — apoi îi spune să pornească. Mulțimea s-a J potolit ca prin farmec. Dar după plecarea maşinii, birjarul se apropie de Eddy şi începe să-i povestească în hindus-thani întîmplarea. Neamțul începe să rîdă şi răspunde în englezeşte.
— Nu înțeleg o boabă-din ce spune ăsta. Eu nu sunt polițist, sunt muzicant.
Indienii care ştiau englezeşte s-au revoltat. Apare si un paznic. Eddy continua să rîdă, deşi grupul îl invita la poliție. în momentul acela se coboară de la „Firpos" —■ probabil unul din ultimii întîrziați — un englez trecut
do 10 de ani, mirosind grozav a whisky şi abia ținîndu-se pe picioare. In cîteva clipe află de tot ce se întîmplase.
— Hai ia poliție, articulează el cu oarecare dificultate, hai la poliție, că şi mie mi s-a furat maşina în noaptea asta !...
într-adevăr, tovarăşul care coborîse îndată după el da la „Firpos", ne povesti că maşina dispăruse între 11 şi 12 noaptea, şi de necaz proprietarul băuse o sticlă întreagă de whisky.
A venit un taxi, ne-am urcat împreună cu englezul beat, lîngă şofer s-a suit paznicul, iar pe scări birjarul şi cu martorul lui. Am pornit spre Bow Bazar. Englezul înjura, Eddy rîdea ca un inconştient. Deodată îl văd pe englez pregătindu-şi pumnul (şi 1-a pipăit, şi 1-a mişcat), ridicmdu-se şi lovind cu sete pe birjar. Omul s-a prăvălit de pe scară. Văzîndu-1, martorul a început să țipe, şi s -a retras spre motor. Şoferul a încetinit puțin mersul, ca să poată acesta să sară jos fără primejdie. L-am zărit în urmă, în mijlocul străzii, cu pumnul ridicat spre noi, . urlîncl. Am întors capul, ruşinat, umilit. Paznicul, cu turbanul lui roşu, cu *latbi* în mînă (bastonul acesta bun numai ca să bată în timpul grevelor şi a manifestațiilor naționaliste), zîmbea prosteşte. Englezul i-a dat o rupie, şi s-a coborît din maşină mulțumind *„Salam, sahib* .'" Numai şoferul se vedea că nu e deloc încîntat de aventură. Era un *sikb* bărbos, ca toți şoferii, şi mă întrebam cu mirare ce aşteaptă el, de ce nu opreşte maşina — căci eram doar într-un ^cartier pur indian — şi nu ne ia la bătaie. Mîna totuşi înainte. După vreo jumătate de ceas, am trecut de ulitimele case indiene, şi am intrat în cartierul fabricilor. Ne-am abătut din şoseaua bună, pe un drum ca vai de lume. Habar n-am unde am fost. Nu colindasem niciodată prin partea aceea a oraşului. De altfel, cred că ieşisem chiar din oraş, depăşiserăm brîul fabricilor, căci nici d-na, nici d-1 P. nu m-au putut lămuri, după descrierile mele, prin ce locuri se află vila unde ne-a lăsat maşina. De mai multe ori încercasem să-l conving pe englez să ne dea voie să ne întoarcem. Erau orele două noaptea, şi n-aveam la mine decît şase *mnas,* iar Eddy nu avea nici atît. Ciudatul nostru tovarăş

nu voia în ruptul capului. „Mergem şi luăm cîte un pahar de whisky", repeta el, prosteşte.
Am ajuns în sfîrşit. A scos din buzunar un purm ■ cu rupii şi a plătit şoferului. Apoi am intrat în vilă. Din verandă, am înțeles că ne aflăm în spatele unei clădiri-destui de vagi, fără coşuri, iar spre stînga noastră lueeas-un iaz.
— Aici am să mă înec într-o zi, glumi englezul r;:.s-tru. am să mă înec cînd m-oi întoarce beat acasă...
L-am întrebat de rostul iazului.
— E bun la fabrică, face aur...
Atîta a putut să ne spună. A sculat apoi din somn,. cu picioarele, un servitor care dormea pe verandă, in fața unei uşi. L-a trimis să-şi deştepte stăpînul, tovarăşul iui de afaceri, probabil. Somnoros, a răsărit un bărbat înalt, gras, într-o pijama fără nasturi. Ne privea uluit.
— Mi-a furat maşina, spuse omul nostru sughiți nd. Şi prietenii ăştia ai mei m-au scăpat de la o nenoroc-. . : era să mă omoare... A cerut whisky, dar n-a mai p; bea. în cîteva clipe i s-a făcut rău, a dispărut inu ; odaie, şi nu s-a mai întors. Noi aşteptam cu paharek whisky în

față, deprimați. Şi eu, şi Eddy, nădăjdui: puia Ja ultimul moment o aventură propriu-zisă, o c întreagă pusă la dispoziția noastră, whisky din *her* paiefon. Cel puțin, dacă ne-am pierdut noaptea prosteşte, să se întîmple ceva, cel puțin o orgie... Nu s-a întîmplat nimic. Tovarăşul sculat din somn a ascultat povestea maşinii furate, aşa cum o ştiam şi noi, şi apoi ne-a întrebat ce avem de "gînd să facem. Erau ceasurile trei jumătate. în oraş nu ne puteam întoarce în nici un caz. Ne-a sfătuit să dormim aici, şi să ne ducă el a doua *zii*[1] de dimineață cu maşina, în oraş. Era amuzant, însă. că n-aveam unde dormi, decît pe verandă, în chaise-longuf;: In celelalte camere sunt femei, preciza el. Nu cred. Cre:[1], mai degrabă că se temea de noi ; eram cu pantelor a albi murdari, cu cămăşi ieftine, păream destul de sus pecți, mai ales după vorbă. Ne-a oferit totuşi pijamale, pe care le-am refuzat, cu demnitate. S-a întors apei :n odaia lui, şi ne-a lăsat să dormim, luptîndu-ne cu 1 >■■-țarii. (Deşi ne spusese : „Este o briză admirabilă aici, r.-o. să aveți nici țînțari !"). Am avut cîteva ore de infern.
Dimineața, am descoperit în jurul nostru unul din cele mai frumoase decoruri posibile în Bengal. Un lac înconjurat de palmieri, cîteva bănci albe, un chioşc în mijlocul apei, şi o clădire stranie, albastră, în față. De jur împrejur nu se vedea decît cîmp. Un drum şerpuit ducea spre şoseaua principală. Nu părea un peisaj specific Calcuttei. Totul avea un aer de fermă izolată, ca într-o insulă din mările de Sud.
Domnul gras ne-a invitat în maşină. Nici una din femeile de care ne vorbise nu se auzea, nu se vedea. Singur servitorul. Nici măcar „fabrica" nu era însuflețită'.
— Doarme dus, ne spuse el pornind. Dar ce-a făcut îa cameră.. A stricat toate covoarele.
Şi-a cerut scuze că nu ne-a oferit un ceai, şi ne-a dus la prima gară întîlnită. Am luat acolo un breakfast copios. Apoi ne-am despărțit, prezentîndu-ne.
Cum nu aveam decît şase *annas,* a trebuit să mergem r-iult timp pe jos ca să găsim tramvaiul care ne trebuia. Am ajuns acasă pe ia nouă. D-na P. rn-a mustrat cu degetul. Nimeni n-a voit să creadă întîmplarea pe care *la-o* povesteam. Erau convinşi că am avut o aventură de dragoste, şi Hellen se ruga mereu să-i spun adevărul"... [Cîteva săptămîni în urmă, umilit că asistasem pasiv ia o bătaie nedreaptă, i-am povestit totul lui D. Mă aşteptam să-mi spună : „Cum ai putut răbda d-ta să fie azvîrlit din maşină un nevinovat, de către un englez beat ca un porc ? D-ta eşti alb, ți-ai fi putut permite să intervii, să loveşti chiar. Dacă ar fi încercat să-ți facă ceva, am fi protestat noi, toată Universitatea, etc, etc." M-a ascultat totuşi foarte calm. Iar la sfîrşit, după ce eu exagerasem numai ca să apar mai laş în ochii lui, şi să-mi iau astfel o pedeapsă pe care eram sigur că o meritam, rai-a spus : „De ce te amesteci d-ta în asemenea scandaluri vulgare ?..."]
Rămînînd singur cu Ruth, noaptea, pe terasă, mi s-a părut că-i descopăr deodată un farmec umil, numai al ei, numai al tinereții ei sănătoase, ferite de orice cultură,

de orice canon feminin. Ne-am apropiat firesc; întîi irupurile, şi apoi gîndurile. Am avut certitudinea că ar putea fi a mea în orice clipă. Şi nu a „mea", ci a oricărui tînăr care s-ar fi aflat alături de ea în acel ceas de noapte, sub acel văzduh regal, sub aceleaşi stele reci. Sentimentul acesta ■— că pot fi înlocuit, că sunt o funcție, o prezență — m-a făcut fericit. Eu, atît de plin de limitele mele, atît de singur ,cu bogăția mea — eram \ fericit că se găsesc făpturi care să mă ignore, în ceea; ce am eu iremplasabil, şi să mă ia numai pentru că timpul o cere. Timpul — adică tinerețea mea, noaptea de afară, sîngele din vinele ei.
îmi amintesc astăzi, fără să ştiu de ce, un cuvint *&1* Stellei Kramrisch :
— Pentru viciile d-tale, ca şi pentru marile d-tale virtuți, ai ochi prea blînzi. Cum au să te găsească oamenii, cum au să te caute, mai ales ?
Starea aceasta de torpoare, de cumplită oboseală a țesuturilor şi de -*actyțx* intelectuală, o cunosc prea bine din lunga mea experiență, din permanenta mea ceartă cu igiena.
Şi totuşi, ce mult îmi place, acum, să mă chinui, să înfrîng această oboseală a cărnii, această

scîrbă a spin tului. Nu vreau să mai țin seama de „rezistența mat< rialelor". Iată o lege pe care, astăzi, mă lupt s-o ignor
Zilele sunt tot mai frumoase. Un astfel de Octombrie, n-am întâlnit încă niciodată. Orgoliul soarelui, orgoliuli pămîntului, pe care arșița nu 1-a sterilizat, pe care mon-fj sunul nu 1-a înghițit. Cum să te poți înfrăți cu un ase-' menea pămînt ? Și cît ar fi de frumos soarele ăsta, pot eu uita că, patru cinci luni în urmă, avea cele mai crîncene virtuți idiotizante ? Aici, soarele e mai mult al morții, |
decît al vieții.^Furia cu care loveşte carnea, siguranța cu care ucide inteligența. Orice viață sufletească, orice omenie, o risipeşte, o consumă. Nu, aici „viața" e purtată şi spusă frumos de lună. Lumina ei e irîfeiîgentă, e umană, *e* vitală. Gîndeşti şi respiri noaptea...
Mă împrietenesc cu Franck. Locuim doar în aceeaşi odaie. Cînd vine de la „cursurile" lui, mă găseşte de cele mai multe ori la masa de lucru, şi asta mă înalță enorm în ochii lui. îmi spune că şi el are preocupări intelectuale, citeşte şi el „cărți", nu numai romane polițiste, ca familia P.
— La Madras, şopteşte el tainic, am citit şi teozofie... Pot discuta orice subiect, eu oricine. Ştiu şi alfabetul malayalam (într-adevăr, îmi arătase într-o zi cum se scrie „„Franck" şi „Mircea" în acest alfabet). Dar ce să discuți, serios, cu inculții ăştia ?
Disprețuieşte pe toată lumea din casă, în afară de mine. Are un talent irezistibil de a-i imita pe fiecare, în special pe bătrîna Grany, care priveşte întotdeauna } furiş cînd ne turnăm lapte conservat în ceai, sau cind ne servim cu zahăr.
Franck are o leafă destul de mare, dar aproape jumătate îi e confiscată, pentru restul vieții, din cauza unei nenorociri. Cînd se îmbată, îmi spune el, îşi pierde minții le. Odată, într-un local din Madras, i s-a părut că un *boy* a fost obraznic. S-a ridicat să-1 plesnească, dar băiatul a fugit şi atunci Franck a zvîrlit după el cu o măsuță de , marmură. Cum fugea pe scară, măsuța 1-a lovit în şold •; şi i-a rupt spinarea. Omul a rămas paralizat. A fost proces şi Franck a fost condamnat să-i plătească 50 rupii lunar toată viața...
De aceea urăşte de moarte pe indieni. Dar „se controlează", cum mărturiseşte el însuşi. Ştiind de ce-am ■zenit şi ce studiez, se jenează totuşi să înceapă vreo discuție pe tema aceasta. Mă admiră pentru munca mea, dar îi e milă de mine din cauza obiectului pe care îl ■studiez.
92
93
| Zilele acestea, în urma invitației lui, am început <■ //' predau elemente de_limbă franceză la institutul lor ci
|j__Telegrafie. Lecțiile vor dura pînă la Crăciun şî "voi ave.i pentru aceasta 120 de rupii.
(Lecțiile s-au întrerupt după o săptămână, căci *v* veneau elevi. Onorariul trebuia să mi-1 plătească ei văzînd că nu au timp să mai învețe şi franceza, au nunțat. Şeful lor de lucrări, un englez get-beget, în. tînăr, se înscrisese şi el la lecții. Stătea în prima ban. şi avea întotdeauna o față foarte nenorocită. O lună du;..[1] ■ aceea, colindînd localele de noapte — căci, după cîte ɟî"> amintesc, eram surmenat, aproape neurastenic — .r.r. întîlnit pe acest şef de lucrări, aproape beat, refuzînd să se ducă singur acasă de frica nevesti-sii. împreuna cu
Franck şi cu un alt coleg de-al său, l-am suit maşină şi l-am dus la adresa indicată. O casă mare, \-cu măi multe caturi. Părea un palat de negustor' Victoria, avînd o nobilă frumusețe, dar îngrozitor do ținut. Şeful de lucrări părea foarte vesel în maşiiv pupa pe rînd, şi chiar ne invita să bem un pahar *îv* Iui. Am sunat şi ne-a deschis o femeie neagră, d tător îmbrăcată, care ne-a zîmbit acru. Am intrat *c* în salon ; dintr-un perete ne privea majestuos şei. lucrări în costumul universitar, cu mîna aşezată nic pe o carte. în alt perete, familie de bătrîni,

c cumsecade, probabil părinții lui rămaşi în Angli, ghicit întreaga tragedie : el, tînăr, venit în India j un salariu mai mare, dar venit provizoriu, sfîrşeş pede prin a se logodi cu o fată anglo-indiană. Dup"; torie, îi e ruşine de părinți, de toată tradiția de acasî nuntă să se mai întoarcă. Rămîne aici, terorizat de ne îndobitocit de muncă.
Cum intră, se aşează pe canapea, răsuflînd greu. chemă copilul, pe care îl ține între genunchi, ca vază. Nici gînd să mai ceară whisky. Nevastă-sa i\. Ungă uşă, cu acelaşi zîmbet incert, ascultînd mint-noastre. Cînd dispare pentru cîteva clipe, chemată
."-O
a»
ă,
şeful ne şopteşte : „Să nu plecați acum, vă teți sta fără grijă, ea nu zice nimic...")
94
plor
Pentru şase luni, cartea mea de căpătîi a fost *Tristram Shandy.* Acum am *Bhagavadgita,* pentru ceasurile triste, şi Siielley pentru cele neutre.
——Ar trebui să mă ocup odată mai serios de formidabila mea capacitate de a uita. Niciodată n-am izbutit să țin mintă pe dinafară mai mult de cinci-şase versuri. Dar asta încă n-ar fi prea grav. Uit, însă,_ tqt..jatît-.d£-_lesne propriile mele gînduri, sentimentele mele „trecute". île-citesc cîteodată acesT'jurriaT cu multă uimire. N-am memorie „personală".
De dus mai departe gîndul acesta : Stau de multă vreme aproape de un om mare, cum 9 de pildă D. Atîta timp cît îl am lîngă mine, cît îl simt viu, disponibil, oricînd în stare de a se întrece i;e sine — nu-i judec cum trebuie „mărimea". Dacă oraui acesta ar muri brusc, toate lucrurile s-ar schimba. Orice gest al său şi-ar căpăta o extraordinară importanță, orice pagină scrisă ar fi prețuită. Pentru că totul, atunci, ar fi *limită;* peste nimic din ce a făcut sau a scris •eh nu s-ar mai putea trece, n-ar mai avea *cine* să treacă. f~ A sta alături de un mare creator, curn e D., e un
3 creatoi\curn cepătorj/lncep;
prost exercițiu pentru un începătorj, începi să crezi că această creație e continuă, că va "dura cît lumea. Uiți că e un accident, o întîrnplare. Uiți că D., de pildă, e un geniu, de neînlocuit. Acum, orice ar face el, ți se pare "X" bine sau rău făcut. Moartea lui va şterge deodată acest „bine" sau acest,, rău". Totul va apare atunci extraordinar, -■*unic.* Cît timp trăieşte un geniu, nimic din ceea ce face el nu pare „unic", căci oricînd el se poate depăşi. El e propriul său duşman. El, prin *viața* lui, prin posibilitățile de creare, îşi micşorează grozav valoarea creației sale. Numai moartea redă adevărata valoare. Cînd „opera" nu mai riscă să fie depăşită sau umilită de „autor". _|
O întîlnesc pe Catherine, aşteptînd în colț tramvaiul, puțin mai tristă decît mi-o închipuiam, puțin mai urîtă.
95
îmi strînge brațul, mă strînge aproape ea. O emoție perfe<t reținută. Emoție de femeie, de amantă consumată, nu de fetişcană. Ne plimbăm mult timp pe o stradă lăturalnica,, pe sub pomi. îmi spune că au părăsit-o „amîndoi". Lucrează acum mai greu, deşi ar vrea să cîştige cît mai mult, ca să se poată întoarce în Anglia. Ezită, se bîlbîiede cîteva ori, dar pînă la urmă îmi mărturiseşte : „Am un baby !" Nu ştie al cui e, sau se preface că nu ştir Are încă planuri eroice : îl va naşte, şi-1 va trimite ape printr-un comisionar, într-un coşuleț cu flori, lui Mic:ha<; Vorbeşte febril, se agită, îmi strînge brațul. Îmi spune 1< ce are de gînd să facă ; tot lucruri copilăreşti, absurd-ineficace. Tac stupid o bucată bună de vreme. Apoi c întreb brusc :
— în definitiv, Cathy, ce te-ai hotărit, serios, să faci ' Se opreşte ; parcă ar vrea să plîngă, apoi răspunde cu
un ton gros, vulgar :

— Ah, ce mi-o trăzni prin cap, atunci, ce film oi vedea în săptămîna aia, aia am să fac...
Hellen s-a făcut acum visătoare. Cultivă zîmbetul misterios, îi place să stea singură, e întotdeauna uluită cinci o întrebi ceva. Fața i s-a făcut mai palidă, mai frumoasă. Şi Iris s-a schimbat puțin, foarte puțin, firește. Nu se mai lasă strînsă în brațe de băieți. E îndrăgostită de-j Roman Navarro. Dar bănuiesc cum, pentru că am fost destul de perfid s-o întreb. Iris îl iubește ca pe un logodnic ; s-ar plimba- cu el prin parc şi poate s-ar lăsa sărutată pe frunte. Habar n-are de ce sărută îndrăgostiții pe gură. Am o poftă nebună s-o scutur şi să-i spun brutal cum stau lucrurile ; să i le spun pe nume, ca să înțeleagă, oricît ar fi ea de imbecilă. Căci mă exasperează fericirea' ei de fetiță, cînd aude povestindu-se ceva de Roman Navarro ; parcă ar fi de cinci ani şi ar auzi o poveste cu zmei şi feți-frumoşi. Mă exasperează, pentru că e in-conştientă de trupul ei care a crescut sincer şi sănătos. Nu-i cer nimic inteligenței ei. Dar nu pot înțelege de ce nu-şi simte încă sîngele şi carnea. Ce Dumnezeu, nu mai există instincte pe lumea asta ? /

96

Ce stupid s-au întîmplat lucrurile ; ca, de altfel, to« ce se întîmplă cu mine. Am fost tot „tineretul" in China Town, să mîncâm *chau* şi chiar să bem. Aşa, pentru că s-a nimerit să avem toți bani. Hellen şi cu Ruth au făcut un pariu şi au golit trei păhărute cu *gin* fiecare. Asta a creat cunoscuta atmosferă vulgară, europeană, cinematică, a unui grup de tineri imbecili care se amuză cu două fete pe jumătate îmbătate. Atmosferă care, atunci cînd sînt surmenat, îmi place ; mă gîdilă, mă umilește, mâ purghează de tot ce e neurotic, abstract, rafinat în clipa aceea In conştiința mea.'
Am petrecut astfel pînă tîrziu după miezul nopții. Se stabilise şi o uşoară frivolitate directă, ca de obicei. Perechile se sărutau şi pulpele primeau orice mîngiiere. Orgiile acestea ipocrite, burgheze, au un farmec nespus tocmai prin limitele ei fățarnice. Recunosc că nimic nu mă odihnește mai mult, nimic nu mă ajută să rezolv brutal o serie de probleme sufleteşti — decît un asemenea spectacol. Cînd constat toate superstițiile in legătură cu virginitățile emblematice (căci reale, nu le au niciodată europencele) şi, de asemenea, toate superstițiile legate de Don Juan-ul european. Nu există victime-; există numai întîmplare. întîmplare benignă sau nocivă, tragică sau comică, majoră sau minoră, decisivă sau insignifiantă.
Ruth era lîngă mine. A văzut asta de la început ; dai? a constatat mai concret în timpul mesei. Nu ştiu ce demon s-a deşteptat în fata asta cuminte, cu care nu vorbisem de douăzeci de ori pînă acum, care nu-mi plăcea (pentru că în general nu-mi plac asemenea fete), despre viața căreia nu ştiu nimic, după cum nici ea nu ştia despre a mea. Nu ştiu ce demon a îndemnat-o să na izolăm şi să pretextăm o plimbare cu maşina, în timp ce ceilalți plecau acasă. Probabil, în plimbările cu maşina, în toiul nopții, spre Lacuri, experimentase ea cele dintîî' revelații erotice. Nu ştiu nimic din toate acestea. Fapt e că in maşină mi s-a oferit fără nici o ruşine, ceea ce mă făcu să-mi pară rău că acceptasem să merg. După o cursă lungă, am întors maşina din nou în China Towa si m-am oprit la locul ştiut. Ruth era încă beată. Alt-

,5*2,*

minteri, poate s-ar fi jenat să intre într-o casă neoa-l noscută ; să stea, mai ales, rezemată de mine in timpul | cînd eu achitam anticipat nota aşa zisei „pipe de opium" De-abia cînd am rămas singuri în odaie şi-a dat seama.*M* Dar nu s-a răzgîndit. M-a întrebat, în treacăt : „Ce vreil de la mine ?" Aş fi avut poftă să-i spun : „Eu ? Ce vreauj eu ? Dar eşti ridicolă ! Cine ne-a adus aici ?" Totuşi, ni i-arn spus nimic. Timiditatea ei mă făcuse s-o doreso din nou. Urma aceasta de pudoare, apărută deodată din cine ştie ce străfunduri sufleteşti, deşteptă în mine setea pentru trupul ei. Ruth a crezut că ezit — căci nu spuneam nimic — şi mi-a mărturisit : „Te iubesc demult!" Eram furios că-mi păstrez luciditatea, că observ toate gesturile acestea stupide, că-mi dau seama perfect de ridiqolul de a fi iubit „demult" de către o fată_ca Buih..

Ca să curm scena, am dezbrăcat-o'TepMe^cu ajutorul ei mai ales. Era frumoasă Ruth, aşa brună şi goală, cu sînii mici, cu inima zbătîndu-i-se...
Am venit destul de repede acasă, ca să nu observe ceilalţi. Nu trebuia să-i lăsăm să creadă că s-a întîmplat ceva între noi, în afară de obişnuitele stringeri în braţe şi recunoaşteri timide, pe care le cunoşteau din. propria şi lunga lor experienţă. In maşină, a urmat inevitabila* criză de plîns ; şi inevitabilul meu marasm. Fumam in neştire şi-mi dădeam încă o dată seama de tot ee a inferior, vulgar şi ireductibil plebeu în mine. Acum, cînd scriu, mă redau ceva mai conştient decît am fost. în realitate. Căci, în. realitate, eram şi eu aproape o cîrpă ; ceea ce nu constituie nici o ruşine.
Am dus-o în odaia ei şi, împreună cu Hellen, care s-a deşteptat îndată ce-a auzit maşina oprindu-se în|l faţa casei, am dezbrăcat-o şi am liniştit-o. Nu mă puteam,!*. totuşi, despărţi aşa'. I-am scris dy'ci următoarele rînduri *i ,* „Te iubesc foarte mult. Dar trebuie să fii prudentă. înţelegi ce vreau să spun."
L-am găsit pe Franck sforăind. Contactul acesta prim J şi brutal mi-a risipit toate superstiţioasele mele temeri,′ toată melancolia întîmplării. Pentru a nu'ştiu cita oară, Franck mă învăţa Firea...

§1

Reflectez asupra consecinţelor. Pînă acum, nimic grav. Ruth mi-a zîmbit şi mi-a spus că are să-mi scrie o scrisoare.
Toată ziua de azi am avut enorm de lucru. D. mi-a telefonat să iau masa cu el, căci are invitat pe un profesor din Madras, un ilustru editor din texte vedice. A trebuit să revăd o serie întreagă de note şi să reciteso pasaje din cîteva cărţi, pentru că ştiu obiceiul lui D. de a aduce discuţia *asupra „specialităţii" musafirului.*
Lungă convorbire cu Ruth. Mă învaţă cum să pătrund îa camera ei fără să atrag bănuiala cuiva ; după ce adoarme Franck," să închid uşa odăii noastre spre hol *şi* să sar pe fereastră în grădină ; şi de acolo să viu pe iingă zid pînă la fereastra ei, care va rămîne deschisă în fiecare noapte. Vizitele acestea tăinuite mă farmecă. O rog totuşi să nu ţină în fiecare noapte fereastra deschisă. „N-ai nici o grijă, spune ea neînţelegînd (sau prefăcîndu-se că nu înţelege), dorm întotdeauna cu o pătură uşoară pe mine..."
De-abia acum îmi dau seama de gafa pe care am făcut-o. Ruth şi-a căpătat drepturi asupră-mi. întră la mine cînd vrea, mă întrerupe de]a lucru, mă excită încontinuu prin prezenţa ei sexuală, îmi cere să mergem in fiecare seară la cinematograf...
D. mi-a vorbit iarăşi de necesitatea de a părăsi pensiunea d-nei P. în ultimul timp m-a văzut slăbit şi neatent ia lecţii, şi asta 1-a nemulţumit.
Heîlen mă ia de braţ si îmi spune : — Ştii, eu am ghicit totul din prima *?.]*. Ştiam câ vă *ubiti...
Asta e bună. încep să am şi confidente*;* încep să fiu patronat. Prima fată care îţi cade în braţe pentru eâ 6-a întîmplat să fii acolo tu şi nu altul, te iubeşte ! Ne iubim ! Nu, e groaznic...
Ruth are aerele materne. Cînd se întoarce de la „ore" întreabă de mine. Vine în odaia mea ca intr-un dormitor. Mă întreabă mereu ce citesc, de ce citesc aţît, cui scria ete.
Mîine are să întrebe şi de mama...
Fetele, cînd ajung femei, ori se pregătesc să se transforme în cocote — ori îşi transformă iubitul într-un pui. Gred că cea mai mare bucurie pe care i-aş mar putea-o face acum lui Ruth, este să-i dăruiesc o fotografie de-a mea de cînd aveam doi ani.
Se iscă scandal. Sîntem înconjuraţi, si ne apărăm cu braţele- deasupra capului. Spălătorii dau cu lemne scurte, lemne despicate pentru foc. Lorrie, care era puţin beat, intră într-o odăiţă luminată prost cu un opaiţ. Acolo ac fi putut fi pisat pînâ la leşin. D-l P. aleargă sâ-1 scape. Intru şi eu, dar primesc de la început cîteva lovituri, brâzdîndu-mi faţa, fruntea, braţele. Am izbutit să-l scoatem pe Lorrie'. Ceilalţi doi luptau afară, brutal, nebuneşte. Vedeam că spălătorii lovesc şi ei cu o furie crescută şi amînatâ ani întregi. Ce şansă fericită pentru ei, să

le cădem în cursă, cinci albi, în toiul nopții, în inima mahalalei lor...
Am scăpat ea'prin-minune, fugind ca iepurii. Şi n-am fi scăpat dacă n-am fi găsit la capătul străzii un **taxi.** în maşină îmi dau seama că am lovit, că am lovit indieni, şi asta mă umileşte. Sînt plin de sînge. Aş fi vrut să mă doară mîinile mai tare. Self-diszgust.../
Nu spun nimănui că, cel mult într-o lună, voi plecai din Ripon Street. Va fi o lovitură de teatru. Va fi şij un lucru înțelept.
Virtutea esențială a lui Ruth : nu-mi cere nimic. I Viciul ei esențial : îmi dă mereu o înțelegere că nu-mf cere nimic.
Franck îmi spune :
— Ah, să-ți petreci vacanțele pe coasta Malabar *i* Fetele umblă goale pînă-n brîu şi au nişte sîni ca două] mango verzi. J
Văzîndu-mă că tac, că nu arăt nici un interes fetelofi cu bustul gol, adăugă :
ț
— Uitasem. Ție îți plac mai mult ruinele. Dar **şi]** acol© sînt ruine. Vechi de două mii de ani...
Penibila întîmplare de azi noapte. Ne întorceam din oraş, d-l P., Willy, Lorrie, Franck şi cu mine. în stradal spălătoriilor, Lorrie dă cu piciorul într-o oală de pămînt.

100

Ce stupidități se pot spune asupra singurătății. Eu, care lupt contra singurătății fiindcă m-am convins că trebuie să lupt contra egoismului meu copleşitor, ştiu foarte bine ce greu e să fii singur cînd nu mai e nimeni lîngă tine. Atunci te năvălesc amintiri, nostalgii, doruri, — cîte nici nu-ți trec prin minte. Atunci mai ales eşti îmbu-cățit, sfărîmat, tocat. Şi tocmai atunci — pentru că nu vezi pe nimeni alături — ai iluzia că eşti singur...
Cealaltă singurătate, în mijlocul oamenilor, cît e da definitivă, de maeerantă. Să simțL că nu mai poți să-i asculți, că nu ți se mai dă voie să-i asculți... Astăzi ara cunoscut iarăşi voluptatea aceasta, suferința aceasta dacă vreți. Am sărutat pasionat pe Ruth, am vorbit chiar mult — şi eram singur, nu *departe,* ci singur. Biata fată a fost fericită ; de astă dată m-a avut complet...
Am anunțat plecarea mea la 2 ianuarie. Panică. Toată lumea "e surprinsă, supărata, insultâla. Mă amuză această atitudine ostilă a întregii pensiuni. Toți. îşi căpătaseră drepturi asupra mea, asupra libertății mele. Toți, nu

101

numai d-na P., căreia îi dădeam bani, şi Ruth, căreia dădeam „dragoste".'
- Sînt foarte calm şi mă fac că nu bag de seamă aceast ostilitate. Hellen nu mi-a vorbit toată ziua. Doar Francf mi-a propus să facem un chef înainte de plecare. Parc| aş pleca în altă lume...
încerc să am o „explicație" cu Ruth, s-o conving ne vom mai întîîni, chiar nopțile. Refuză îndîrjit. Cu a mai bine.-
Un Crăciun trist, petrecut în lecturi, cu nopți lungi de"7sTucTuX~In orele libere, fac planul unui roman fan- . tastic, pe care îljportîn cap .încă" "de acîTm~doI-ij?-i mîna^ce^'se'stinge" Scriu multe scrisori Mi-e d
g Scriu multe scrisori. Mi-e dor mtrfirerarrrenîrMi-e dor de mine, mai ales, de adolescența mea consumată echivoc, de tinerețea pe care trebuie s» țin în frîu... f
■
1 N î £ H M E Z Z O
__ *Fragmente clin revohtiiacivUă* ■—
Aprilie — Mai 103CL,.
Seara. Am împachetat totul. Am trirpj[8] înr*[5] _dg_
dimineață că£țUe^u1apid^sj__m.asa_dg, inci;u îa..J). Came' mr?;r^ste7"âajm7goaia.
tWieîuTFrancke năuc.
Impachetînd, trăiam aceeaşi sălbatică bucurie a pi cărilor, a ruperii de un "trecut confortabil

şi familiar pentru a mă azvîrli într-un mediu incert, străin. Mărturisesc, ajunsesem prea'comod, prea la mine acasă. Nu mai eram silit de nimeni să mă schimb ca să pot .supraviețui. Evenimentul Ruth n-a avut. nici o .importanță. Nu mai lucram cu poftă. îmi găsisenrpărinți, frați, surori, priateni.
Nu am nici o melancolie pierind.
(Suprim din jurnal eîteva sute de pagini ; întîmplările şi oamenii întîlniți timp de 14 luni. Nu păstrez, în „Intermezzo" oe urmează, decît o serie de note din timpul revoluției civile.)
m?.
Gopal Chauddhuri,)student în medicină, de 20 de ani. E înalt, brun, frumos. Mîna stîngă paralizată, .piciorul sting îi tremură. A fost bătut de luni noaptea pînă alaltăieri, miercuri dimineața. îmi spune :
— Scrie, domnule, scrie în franțuzeşte ca să afle toată lumea... Noi ne-am trîntit pe jos, în stradă ; nici unul din noi n-am ridicat mîna. Gandhi ştie că nici unul din noi nu *putea* ridica mîna. Ne-au bătut întîi 3 os, pînă ce am leşinat, doisprezece sau treisprezece din «încizeci, cîți eram. M-am trezit la închisoare. Am leşinat iarăşi, cînd au început să mă bată. Era un polițist mahomedan, şi ne lovea cu o teacă de aramă. De atunci tiu mai îmi amintesc nimic. Toți am declarat greva foamei, fără să spunem cuiva. Cînd m-am deşteptat ultima oară, trupul mi-era plin de muşte. Vărsasem sînge toată noaptea...
Benoy Banerjee, elev de liceu, fiu de negustor bogat tiin Dacca. A venit pe ascuns în Calcutta, să povestească la Centru ororile mahomedane de acolo. A fost prins de manifestația din gară, de dimineață. Grupul în care se afla el a fugit pe o stradă lăturalnică, la apropierea şarjei Călăreților. Nu ştie prin ce întîmplare a fost prins, singur, de o gloată mahomedană. A fost circumcis şi rana i s-â infectat pe loc. Acum. aiurează. Vecinul lui îmi povesteşte :
— La Dacca, mahomedanii au început răscoala cu ajutorul poliției. Atacau casele hinduse, violau femeile şi împuscau pe cei care rezistau. Au ars cartiere întregi
sub ochii poliției. Poliţiştii nu interveneau -decît atunci cînd vreun hindus se apăra cu arma. Intrau în casă si J confiscau pe loc armele, arestînd pe bărbați. Mahomedanii | erau înarmați ; ei aveau voie. Toate încercările Congresului de a-i linişti n-au izbutit.
— Cum au început luptele la Dacca ? întreb eu.
— Nu se ştie. Probabil, cum încep de obicei. Poliția a plătit cîțiva derbedei să azvîrle un porc înjunghiat în curtea unei moschei, noaptea. Asta e întotdeauna • de ajuns să aprindă un foc pe care nimeni să nu-1 mai poată stinge...
Shakuntala Das, studentă la fizico-chimice. A. fost în cordonul de boicot din Bow-Bazar. Aveau ordin să .se țină strîns de mînă ᵣ?i să nu lase pe nimeni să intre în magazinele cu mâiiuri englezeşti. La 11, cordoanele au fost şarjate de un escadron înarmat cu *lathi.* îşi aduce foarte bine aminte cum au lovit-o copitele între sini. Atunci a leşinat. Este atît de cumplit bătută, încît de-abia se poate mişca. Nu ştie ce s-a întâmplat cu ea. (Medicul îmi precizează între patru ochi : viol repetat, contuziuni pe pintec, organele genitale.lovite.)
Ilellen Majumdar, studentă la farmacie, -creştină din-părinți creştini, locuind în Howran. A făcut parte din cordonul de boicot din College-Street. Nu aude nimic. Ambele timpane sparte. Buza de jos ruptă, gura însîn-gerată. Ține în mîna dreaptă un crucifix.
•Indira Chakravarti, studentă în filosofie ; fratele îm-puşcat în 1928, tatăl condamnat la zece ani închisoare în acelaşi an. In timpul şarjelor de dimineață se afla la biroul Secției Universitare, avînd ordin să ridice răniții şi rănitele şi să facă legătura cu Spitalul Congresului. Au fost atacați la. ei în casă. N-au opus nici o rezistență. Biroul a fost complet devastat, fetele arestate şi lovite. Nu vrea să mai spună nimic altceva...
. Asist fără să vreau_ la devastarea cartierului. sich_ din .Bhpwanipore. ~ Pretextul eî'"â~ufmătofuî : aseară, o domnişoară angîo-indiană, venind cu motocicleta pe Asutosh Mookerjî, a fost acostată de cîțiva sikhi. Azi noapte au început arestările, bătăile. în zori sint deşteptat din somn de o larmă grozavă ; cai, strigăte, vaiete. Mă sui pe terasă ca să văd mai

bine. Aceeaşi bine cunoscută tehnică -a poliției : intrarea violentă în case, lovirea în dreapta şi-n stînga, provocarea, distrugerea. Sikhii cu greu pot practica nonviolența. Sînt sigur că nu puțini polițişti aii . fost crunt pedepsiți pentru devastarea aceasta fără sens. Mă întreb, totuşi, cum pot rezista asemenea bărbați puternici şi curajoşi, cum pot rezista ei tentației de a călca ordinele .iui Gandhi, şi a răspunde cu violență la violență ? Ce uşor ar fi fost să masacreze escadroanele polițiste. Ar fi urmat apoi, represaliile fireşti. Ar fi răpăit mitralierele, ar fi ars casele. De cînd aşteaptă stă-pinii Indiei o masacrare adevărată, care le-ar justifica apoi un nou Jallanwalîa. Cu cîtă nerăbdare aşteaptă ei să scoată regimentele „albe", să trimită tancurile pe străzile Calcutteî... . . .

«Discuția cu D. Eu, revoltat, muşcîndu-mi pumnii, ii povestesc barbariile la care am asistat, neputincios. îi spun cit mi-e de ruşine de pielea mea albă, de continentul meu.

D. este calm, disprețuitor, cu vorba sigură. —-~ Nu-ți folosesc la nimic nervii, îmi spune el. Da ce-ai privit barbariile, dacă ştiai că nu poți face nimio şi ştiai că ai să le păstrezi apoi în memorie ? India are .să-şi capete odată libertatea, dar nu prin non-violență. Agonia asta prelungită nu foloseşte la nimic...

Ziarele de astăzi anunță pe prima pagină : 50.000 de oameni in temnița. Congresul dă un număr mai mare. în orice caz, revoluția civilă se întinde ca un foG de paie,

306

107

în toate provinciile. Sen, pe care îl văd înainte de amiază,, îmi spune fericit :

— într-o săptâmînă vor fi încă 30.000—40.000 de condamnări. Dacă revoluția durează o lună de zile, guvernul va trebui să renunțe a mai ține oamenii în temniță ; v» costa prea mult şi nu vor mai fi locuri. Deja au început să servească drept temnițe şcolile primare şi cantonamentele vechi. Să găsim un milion de voluntari, din a-ceastă țară de peste 350 de milioane, şi Dominația Britanică se sparge că un balon de.săpun.

*

, Sen mă duce spre Alipore, să asist la mitingul de protestare al celor patru mii de femei — majoritatea *din.* lumea bună a Calcuttei. Femeile s-au îndreptat în masai , spre închisoarea din Alipore, cerind să fie închise şi ele alături de naționalişti. Intîlnim grupuri compacte, multe- din ele conduse de studente sau voluntari, acei care au scăpat pîpâ acum nearestați. Sîntem opriți la doi kilometri de închisoare. Un regiment de gurkas şi cîtevs* detaşamente englezeşti, din Fort William. Cît pot vedea eu ochii, nu sînt decît femei. Nu ştiu ce se petrece înaintea noastră. Femeile se aşează jos. Aud că vor să stea; aşa trîntite pe şosea şi pe cîmp, pînă cînd autoritățile se-vor hotărî să le aresteze. Trupele, atît cît pot observa e,u,, țin numai cordon ; nu atacă, nu lovesc. O delegație parlamentează cu un ofițer englez. Probabil că s-au hotărît şi englezii să practice non-violența. Soldații gurka stai» lipiți unii de alții, cu armele la spate. Trebuie să mă ascund după Sen ca să nu fiu observat. Deja, în jurul nostru, oamenii mă privesc bănuitori. Sen. le spune că sînt un gazetar francez, trimis să scriu despre revoluția civilă. Trebuie să spună asta fiecărui nou: grup care mă înconjoară. Din pămînt răsar trei studenți,, voluntari, care se oferă să mă însoțească în tot restul vizitei. Vizită care, totuşi, se mărgineşte aici. Mi-este imposibil să pătrund printre zecile de femei care stau culcate, liniştite sau vorbind în şoaptă, mestecînd *pan* sau alăptîndu-şi copiii. Au procedat şi de astă dată ca îi& mitingurile clasice ; au venit foarte multe femei cu copii de țiță, ca să se aşeze în primele rînduri în cazul unes

08

şarje de poliție călare. De cîtva timp, însă, tactica aceasta nu mai păcăleşte poliția. Oamenii au primit ordiji să atace, trecînd şi peste copii şi peste femei. Astăzi, însă, trupele par a imita sistemul revoluționarilor; stau în îața lor, non-violenți, barîndu-le numai-cu trupurile trecerea spre închisoarea Alipore.

D. mă ceartă aspru aflînd cum mi-am petrecut ziua. Ce fapt, îmi dau seama ce mare e

responsabilitatea lui ; dacă mă prinde poliția, mă elimină de la Universitate iar numele lui e pătat, căci a jurat credință Maiestății Sale împăratului Indiei şi n-are voie să facă politică. Pe de altă parte, ştie ce mi se poate întîmpla într-un grup de indieni. Pot fi luat drept englez, şi bătut de moarte.
— D-ta ai venit aici să înveți. D-tâ trebuie să ai ochi îşi timp numai pentru carte. După ce-ți termini studiile, te poți apuca şi de reportaj politic, dacă crezi că asta ai de învățat din India. Dacă te preocupă durerea lumii şi a Indiei îndeosebi, îți atrag atenția că nu e nevoie de ■limba sanskrită nici de filosofic ca s-o îndulceşti...
De cîteva zile, primarul Calcutei şi *pandit-u*\ Jawar Ia Nehru, preşedintele Congresului, au fost condamnați la 6 luni închisoare. Vestea a provocat *hartal* (închiderea prăvăliilor, încetarea lucrului) şi mitinguri, sîngeros reprimate.
Încep să se afle amănunte senzaționale asupra atacului depozitului din Ghittagong. Atacul s-a produs în noaptea de 18 aprilie. Insurgenții au capturat peste cinci sutg de arme, o mitralieră şi, se spune în şoaptă, un tun de munte. Au încărcat mai multe camioane. Au fost inteligenți şi prudenți ; este singurul atac izbutit asupra vreunui depozit de muniții englez.
îmbrăcați în haine ofițereşti, insurgenții s-au apropiat de santinele, le-au sugrumat, şi au încărcat pînă în *zori.* De-abia atunci s-a dat alarma. Au fost urmăriți, s-au schimbat focuri de armă, dar li s-a pierdut urma în junglă. Şase morți. în jungla Chittagongului cu greu vor ti prinşi, dacă nu vor fi trădați.
109
Pentru întiia oară de ia izbucnirea revoltei civile,. îl văd pe D. mulțumit.
— Au să aibă de-aeum destule arme ca să terorizeze pe administratorii districtelor. Puterea britanică va. slăbi atunci cinci va pieri încrederea administratorilor.
In tramvaie, băieții indieni scuipă în fața „europenilor". Asta e o schimbare într-adevăr revoluționară. Prestigiul albilor se năruie. Şi englezii stăpînesc India prin prestigiu.
parcului, cineva a aruncat o oală de lut, care a căzut la doi paşi în urma mea. *Rid* fericit şi povestesc asta iui D. li spun ce noroc am să asist la răsăritul unei Indii noi. Se înfurie, îmi interzice să ies"serile' din casă. Cu teate acestea, atacurile împotriva mea mă bucură ; verific prin ele ura împotriva asupritorilor. înțeleg ce forță invincibilă înseamnă această ură, această supremă încordare eo-lectivă împotriva unei civilizații străine, împotriva unei rase şi dominații barbare. Din încordarea aceasta se va naşte o lume nouă. Această extraordinară nebunie a Indiei, să iasă neînarmată în fața tancurilor şi mitralierelor europene. Dacă învinge, aşa cum doresc din tot sufletul să învingă, începe o etapă nouă în istorie. Spiritul se va dovedi încă o dată invincibil. Pentru că'forța naționalismului indian o face încrederea instinctivă în spirit, in puterea magică a suferinții, a non-violenței. Cit de mult seamănă mişcarea aceasta cu creştinismul primelor veacuri, au observat-o oameni foarte deosebiți unul ds altul. Probabil ca asemănarea nu e iluzorie.
Astă-seară oraşul a fost alarmat de vestea ca primarul Sen şi liderul național ist Subhash Chandra Bose au
poro a fost din nou asediată. Gurkas şi soldați englezi îa colțuri. în fața Fortului William, au defilat demonstrativ tancurile. ' Nu ştia ce să fac, unde să mă duc, ca să văd mai bine, şi totuşi cu mai puțin risc.
Astă-searâ arestări _în_masă. Mitingul din College Square şarjat de "poliția călare. Aproape toți colegii şi colegele mele de la facultate sint în temniță. De Sen n-am mai auzit nimic. Nu ştie nici D. Spitalul Congresului a fost evacuat.
Urăsa încet, reținut, dar atroce.
De la Consulatul'Francez cer un carnet de liberă trecere îa închisori. .11 obțin cu greu, dar observ că nu prea pot scV mă folosesc de el. La Alipore nu pot intra din cauza mulțimii de afară. (Am uitat să spun că non-vio-lența,poliției, care fusese privită cu atîta haz la început, n-

a putut rezista decît 24 de ore. Pe urmă s-au plictisit, şi au şarjat femeile cu *lajhi,* ca de obicei).
Azi, 5 Mai, arestarea lui Gandhi. Consternare generală ; *hartal,* mitinguri repede risipite. Represaliile au a-juns in toi. Toate ziarele indiene sînt suspendate ; redactorii condamnaţi la 6 luni închisoare şi la sute de inii rupîi amendă. Din „The Statesman" nu pot afla nimic preuiii, pentru că e ziar englezesc, imperialist. Arestări pe capete. Universităţile închise definitiv. Circulă zvonuri groaznice, care rriâ neurâstenizează ; guerilă în Chi-ttagong (o sută de indieni împuşcaţi prin tragere 3a sorţi, revoluţie militar.; la Patna. într-adevăr, nu se mai vînd bilete de tren pentru Patna. Motivul : epidemie de ciumă. S o simplă invenţie; în fiecare an sînt epidemii " de ciumă în Patna, şi totuşi- niciodată pînă astăzi nu s-au interzis biletele de tren. Nu ştiu nimic,'şi nesiguranţa
111
a io
aceasta mă copleşeşte. Am telefonat la toţi prietenii. *Sem* e arestat de sîmbătă, şi condamnat la 6 luni închisoare, j Sukumar a murit, nu se ştie cînd, probabil după ce *&.i* fost dus a doua oară la poliţie. Au început pedepsele-: reglementare ; la sate, femeile sîn't violate cu bastoanele,, organele genitale sfîşiate. Se pare că e un mijloc sigur de intimidare. ; e un fel civilizat de a trage în ţeapă.. Ca la Jallanwalla...
Nu mai pot culege nici o informaţie de la schingiuiţi,. Imediat sînt arestaţi, şi condamnaţi automat la 6 luni închisoare. Unele familii au voie să-şi retragă morţii din temniţe, ca să-i ardă. Mi se spun grozăvii despre închisoarea femeilor. Stau cîte cincizeci într-o cameră, n-ai^ apă de băut nici de spălat, nu li se dă voie să-şi pregâ- » teascâ mîncarea.
Greva foamei e generală în toată India. Gandhi nu e-judecat. Există un articol în „Constituţia" Indiei, pria .] care Vice-Regele poate ţine la dispoziţia lui, fără justi- 1 ficare, pe orice om. Gandhi e ţinut la dispoziţia Vice-Regelui.
Nu mai pot afla nimic. Izbutesc să conving pe D,, să-mi dea voie să plec la Benares.
Sushil Kumar, care a scăpat pînă acum ca prin minune, îmi aduce* ultima listă de morţi. îmi arunc îngrozit ochii deasupra numelor. In afară de Sujumar, nu am nici un prieten printre ei. El are. Mi-i arată. Şi îmi spun© eum au murit. Unul chiar pe stradă, călcat în picioare» Nu mă mai impresibnează. Cînd sînt atîtea femei ucis© prin siluire cu bastonul, ce mai înseamnă o moarte p© stradă, sub copite sau sub *lafhi ?*
Aflu în tren că la Cawnpore au izbucnit luptele comunale ; ca de obicei, musulmanii au început să măcelărească pe hinduşi, protejaţi de poliţie.
112
Vecinul meu de compartiment, un anglo-indian. îmi
spune :
—■ Lasă Domnule să se bată bine între ei. Nu vor independenţă ?...
întorc capul pe fereastră ca sa nu-1 pleznesc. Totuşi,.
continuă să vorbească.
— Dacă se înteţesc lucrurile, ai să vezi ce parale bune ai să poţi face. Au să-ţi plătească o sută de rupii să însoţeşti vreo femeie dintr-un caftier într-altul, sau de-acasă pînă la gară. Acum trei ani, eram la Calcutta şi un *marwari* mi-a dat trei sute de rupii să-i trec nevasta şi fetele peste podul de la Howrah. Dacă ar fi fost noapte, poate m-aş fi ales şi cu altceva...
_ Cawnpof^v Scriu în gară. E prăpăd, mai mare decît m-aşteptam. Din tren vedeam flăcările deasupra întregului cartier indian. înainte cu o staţie s-a suit în fiecare compartiment cîte un-sergent englez, să ne examineze hîrtiile de identitate. Noroc de permisul Consulatului francez. Aşteptăm în restaurant, să ni se spună la ce hotei putem trage. N-avem voie să ieşim din gară. O îmbulzeală groaznică ; trupe masate în faţa peronului. Indienilor nu li se dă voie să coboare din tren decît cu permise speciale. Se aud şi salve de armă.
Aflu că poliţia nu are voie să intervină. Este doa? un mic conflict între hinduşi şi musulmani.

De ieri noapte ard întruna casele. Şi mi se spun grozăvii. Copii mici aruncaţi de vii în flăcări, femei despicate vertical, după obiceiul turcesc. Nici nu mai ştiu ce să cred. în-tîlnesc doi gazetari americani, cu aparate de fotografiat. Vin de la Delhi. îmi spun că acolo revolta civilă înaintează în linişte. Bat şi schingiuiesc numai autorităţile. Conflictele comunale încă n-au izbucnit.

Pînă la hotel sîntem întovărăşiţi de o patrulă pe motociclete. Străzile pustii, magazinele închise. Miroase a ars, a praf, în tot oraşul.

[1] . 1-13

Europenii şi anglo-indienii s-au retras în cartierul \ cantonamentelor militare. întîlnesc cîţiva anglo-indieni^ cu aere severe, şi triumfătoare, „In sfîrşit, se arată adevărata Indie !" Nu-i chip de circulat pe străzile laterale. Dincolo da cordeanele militare oamenii se aventurează pe cont pr priu. Să am acum un tovarăş întreprinzător, numai' ■unui...

Dr. Thomas Patel, creştin indian, din *Indian Medical, Service;* are peste cincizeci de ani, copii însuraţi; fără avere. Se află în Cawnpore de cîţiva ani. îmi spune că? -a dat cîteva telegrame, la Delhi, la Calcutta, rugind au-> toritățile să intervină. A telegrafiat şi Vice-Regeliu\ dar crede că nici o telegramă n-a fost expediată, pentru că. poliția n-are nici un interes să intervină. Dimpotrivă, masacrele acestea din Cawnpore sînt un mijloc sigur de. paralizare a campaniei naționaliste.

Ce a văzut : un grup înarmat de mahomedani, apro-i vizionaţi cu gaz şi benzină, atacau casele, prădau şi dădeau foc. Pe bărbaţi îi împuşcau. Pe femei le violau,! apoi le spintecau vertical şi le zvirleau în foc. LuauT copiii de picioare şi îi zvîrleau peste jăratic. Asta a durat[1] pînă ce s-au organizat şi hinduşii în grupuri compacte, dar insuficient armate. Au atacat şi ei un cartier musulman. Au dărâmat moscheea, au spintecat femeile,, au azvârlit copiii în foc. De atunci, luptele au -început *in* tot oraşul şi s-au întins 'şi la sate. Oamenii se luptă cu ce pot; unii cu dinţii şi cu pumnii. '

Doctorul evaluează morţii la vreo două mii, răniţii la cinci—şase mii. îndată ce-au început masacrele, populația anglo-indiană si europeană a primit ordin sa se retragă în cantonamente. Armata a ieşit pe străzi, dar numai ca să împiedice întinderea luptelor în cartierul an-glo-indian.

Noaptea. De pe terasă, văd cerul însîngerat in toate părţile. Acelaşi miros acru de paie arse şi putrefacție. Un zvon.de geamăt de larmă. Pocnituri de armă. Ră-j bufniri scurte, înfundate. Sînt casele care se dărîmă, îmi spune vecinul meu.

în faţa hotelului, o patrulă de soldaţi englezi. Automobilele, rare, au un soldat pe scară. Trec foarte multe motociclete.

Un tînăr anglo-indian îmi mărturiseşte că dacă „revoluția" se întinde, vor fi mobilizaţi şi înarmaţi toţi anglo-indienii. Aşa a fost şi în 1925. Va primi şi el, atunci, o carabină şi un revolver, cu destulă muniție ca să-şi permită nevinovate capricii.

— Te plimbi pe stradă şi dacă vezi vreo lumină pe terasă, ocheşti şi tragi. Un negru mai puţin...

Ce-a văzut el în Cawnpore :

— *In* faţa casei, dear Sir, stătea o namilă de indian cu un cuţit în spate. Bine îl lovise ! Chiar în faţa casei noastre. Toată strada era plină de sînge, dar erau puţini morţi. Puteai călca fără să te loveşti de ei. Răniţii ii luaseră de cu noaptea...

îl întreb de ce-au izbucnit luptele, dacă nu cumva au fost provocate de poliție. Rîde.

— Nu e adevărat. Au vrut să facă revoluție, cu Mister Gandhi. Şi atunci mahomedanii au spus că india e a lor. Şi ca să-i facă pe toţi mahomedani, au început să prindă pe indieni şi să-i circumcidă. N-au avut eî timp, căci altminteri i-ar fi silit să mânînce carne de vacă...

Focul se întinde în India întreagă : Dacca,, Patna,, Cawnpore, Allahabad. Numai în Gujerat revoluția civilă ciştigă în linişte. Aflu că Congresul a trimis grupuri de voluntari, atlt mahomedani cît şi hinduşi, ca să liniştească centrele luptelor comunale. Poliția n-a vrut «ă-3

lase.
Alei a început să miroasă a carne friptă.
Socoteli scurte cu Jenny. Ii dovedesc cît de ridicofc ar fi să mă urmeze la Calcutta. Ne-am întîlnit, ne-am intoxicat, am colaborat amîndoi cu furie la cea mai mediocră cădere — ce sens ar avea o prelungire a acestui spital sufletesc ?
CAIETUL. III
Martie—Noiembrie 1931
„...nu mă uimeşte faptul că oamenii, după ce cunosc asemenea ceasuri, pot relua viaţa comună şi odihnitoare a tuturor zilelor. Nu mă înspăimîntă o schimbare, o profeţie sau o revelaţie — ci putinţa omuiuî de a le uita, curajul de întoarcere în vechea mare moartă."
„Isabel şi Apele Diavelului'*4
Din nou în acest oraş în sare. .am suferit atît, în care jjurasem că n-âfri să mai mă întorc, în care credeam *cu* n-am-să mai mă pot întoarce. Franck, Hellen, d-na P. -— toţi au rămas aceiaşi, toţi sînt cordiali, fierbinţi, astenici ; ca un somn uriaş, ca un somn blînd şi colorat. Invitaţie Ia viaţă.
Cum am ajuns, m-am aşezat .pe muncă. Direct la bibliotecă. Van Manen mă primeşte în.uşa biroului. Nu mă recunoaşte la început, cu barba mea, dar mă strînge în braţe.
y^
— Ei, ce-ai adus de-acolo neodihnitule ?... Ezit, nu-i povestesc nimic, ii ameţesc mai mult cu vorba. îmi arată locul meu la masa din sala de lectură. „Nu s~a atins nimeni!" mă asigură el. Privesc împrejur. Aceleaşi chipuri cunoscute ; numai studentul japonez lipseşte. îşi prepară doctoratul acasă, îmi spune Van Manen, privin-du-mă bănuitor în ochi.
A putea învăţa ceva de la viaţa, a izbuti să faci să-crească nu numai inteligenţa şi celelalte glorii umane, ci şi facultatea de a vedea clar întîmplările, de a le prevedea... De ce rămîne insul tot atît de viu, de trist, de exilirant, orice s-ar întîmpla cu el, oricum l-ar bate vînturile ? împăcare definitivă cu Ruth. îmi făgăduieşte că nu mă va întreba nî"mic,"nTcî6u'ăîa7'"despre M., despre lunga mea absenţă în Nord. Nu-mi va deschide scrisorile, nu va fi tristă, nu mă va suspecta. Să fim ca înainte : buni prieteni şi amanţi. într-adevăr, după ce ne întoarcem de îa cinematograf, mă primeşte în camera ei şi veghem
117
toata -noaptea ; îmbrăţişări zgîlţîite 'de friguri, care ai extenuat-o, care au umilit-o. Se deşteaptă greu, şi are criză de plîns. îşi calcă repede cuvîntul : „Cu cine *m-s* înşelat atit ? Cine te-a schimbat atît ?" Iar în faţa prii virii mele crunte, reci, — pe care nu ştiu prin ce mira-^ col am găsit-o — îşi ascunde capul în perne şi plînge O mîngîiam pe păr. Mă gîndeam : totul de la început^ •*întocmai* ca la început... Poate că asta e o victori* a me,aJ
Am recitit cu grijă jurnalul. Am adăugat note şi ex-p plicaţii noi, le-am adnotat. Totul trebuie pus la punct, totul trebuie limpezit. îmi place leit-motivul acestor cî-teva sute de pagini : trecutul nu interesează, oricît ar fi fost el de grandios. Regăsesc această mărturisire în August 1928. Eram atunci la Bran, cu Picky şi cu ceilalţi, şi mă gîndeam probabil la R. Ştiam că o voi lăsa în urmă, că eu voi pleca înainte, singur. Episoadele s-au succedat apoi pe rînd. Se poate oare iubi aşa la nesfîrşit ?■ Iubi şi arde, fără rod, fără glorie ?
Nuanţele, întîrnplările, amănuntele — poate fi altceva mai valabil pentru jurnalul acesta, acum, cînd sînt surmenat de lucru, de voinţa mea de a lucra, mai ales ?, Ce odihnitor să însemni fleacuri. Ce reconfortant, să| notezi nimicuri care ţi se pare „gînduri"...
Van Manen îmi spune că D. a întrebat de mine, ini treacăt. Cred că am fost puţin "intimidat, surprins. Măi grăbesc sâ pun tot felul de întrebări. Aflu lucruri triste...
De la Ruth aflu o sumedenie de amănunte. HeHenj după ce a ieşit din serviciul lui Mazda, a intrat la Telefoane. (Hellen refuzase într-o bună zi şă se mai ducă îs şcoală. îşi găsise un „protector" : d-i Mazda, milionar
parsi, cu magazin ilustru în New Market, care o angajase un soi de domnişoară de companie

la cei doi copii ai săi, unul de patru şi altul de şase ani, sub pretext de a-i învăța englezește şi de a-i plimba cu maşin-a. De fapt, Mazda încerca binecunoscutul lui truc, cunoscut si de nevastă-sa şi de întreaga comunitate *parşi* şi anglo-indianâ ; acela de a obține un trup de adolescentă pentru sărutat. Numai d-na şi d-1 P. se prefăceau că n-au auzit nimic de acest obicei al lui Mazda. Nu protestau nici eînd Hellen se întorcea seara tîrziu în maşină cu Mazda, de la o inevitabilă plimbare cu copiii la Lacuri. Ce s-a întîmplat mai tîrziu nu ştiu. După un scandal pe care cu toții s-au trudit să-1 ascundă, Hellen a renunțat 'să-învețe' englezeşte pe cei doi mici *jxirsi.* D-na P., a trebuit să cumpere coloniale de la alt magazin, şi să le cumpere de astadată. cu bani. Hellen adunase destule economii, dar le depozitase pe la prieteni. Nimeni nu ştia nimic precis. Fata asta se schimbase enorm într-un *an. Se fotografia, îşi făcea rochii şi visa să Jtagă în Europa ; probabil visa să ajungă artistă de cinematograf,,, dar ar fi acceptat să fie şi cocotă. în timpul cînd nu locuiam în Ripon Street, am întîlnit-o a dată singură şi mi-a spus : „Ştii, nu m-am supărat de ce-ai făcut atunci în maşină. Am aflat o sumă de lucruri noi acum." Probabil de la Mazda, sau de la numeroşii ei prieteni, care o fac pe d-na P. să sufere de cord). A intrat la Telefoane ca să se emancipeze, să scape de tirania d-nei P. în "realitate,, ca să se întâlnească cu fel de fel de țipi, precTzează Ruth. îmi vorbeşte mult de Ernest Mann, bunul ei prieten de astâ-vară. Se pare că omul acesta vast şi viril e cu desăvîrşire fermecat de Hellen. Se vor logodi în curînd. De altfel, familia Mann se vizitează acum foarte des cu familia P. De cînd m-am întors, îi întîlnesc aproape în fiecare seară ; veniți ia inevitabilul pahar de whisky, plătit de Ernest sau de Cyrilî Mann. Franck e cu desăvîrşire în umbră. Idila lui cu Ivy 1-a depărtat mult de Ripon Street.

Citesc *Tarr* de Windham Lewis. Sînt cel puțin şase-îuni de cînd n-am mai citit un roman. Lectura imi dă

1 i 3

îa început voluptatea unui viciu nepermis, experimentat pe ascuns. Este adevărat că • tocmai astăzi aveam ■mult de lucru — şi am lăsat toate ca să citesc acest roman straniu şi caritabil, care seamănă cu atîtea romana scumpe mie, cu Dostoievski şi cu Dos Passos de pildă. Viciul acesta pe care mi-1 satisfac alături de o bibliotecă plină de tratate erudite, la o masă încărcată cu dicționare şi texte — mă înalță brusc în propriii mei ochi. îmi dă un ciudat sentiment al libertății. îmi spun că totul nu e încă pierdut dacă acum, în loc sâ fiu lingă Bogdanof, stau cu picioarele pe birou şi citesc un roman. Cu lectura aceasta „laică" îmi satisfac tot disprețul meu pentru erudiție, pentru munca- onestă şi inutilă, pentru atîtea ştiințe dragi ,— pe care, tocmai pentru că îmi ' sînt dragi, ard de dorul de a le disprețui, de a le „în-şela", de a le umili.

Dacă aş citi un roman detectiv, n-aş avea aceeaşi satisfacție. Aş spune că e o lectură igienică, odihnitoare. Dar -lui *Tarr* mă dau tot, îl citesc şi cu inteligența.

Am ales drumul acesta : de strivire, de călcare în picioare, de umilire. Abia acum înțeleg imensa forță *a* umilinții. Am umilit pe Jenny, umilesc pe Ruth în fie-care noapte — dar cine ştie sălbăticia cu care mă umilesc pe mine însumi ? N-a rămas candelă din memoria mea pe care să n-o fi stins...

Asta se întîmplă astăzi, de pildă, pentru că slăbi-«unea şi memoria m-au făcut trist. Nu s-a întîmplat ieri şi nu se va întîmpîa mîine — căci ştiu să-mi faa zilele neutre, ştiu să muncesc.

^ Cjj^JFranek, *ppir^r* ?iic hiinf ᵢ pₐ înainte. Mergem se-riltfla cinematograf — el cu Ivy, eu cu Ruth — şi bei» whisky, făcînd glume porcoase, nzind de toate fleacurile, bîrfind pe cei din Ripon Street. Ce extraordinară capacitate de ignoranță descopăr în mine ! „Ignoranță" în sens dinamic, .creator ; -"să poți sta lîngă un vulcan în. acțiune, să ştii asta şi s-o poți totuşi uita. Nu o niei **

„uitarea" firească, nici lipsa mea de memorie atît de cunoscută, ci un sentiment nou, pe care l-au avut poate *M-ei* oameni care au ■ făcut. războiul în linia I-a.

De cîte ori simt amenințîndu-mă tristețea, procedez :a o adevărată fiară cu mine însumi, cu sufletul meu, cu memoria mea. Eram atît de aproape de combustiunea finală, de extincția definitivă a cărnii mele, a omeniei inele. Nu-mi iert niciodată ezitarea de atunci. Şi pentru că n-am făcut singurul pas care trebuia făcut —■ nu-mi mai îngădui nici o tristețe, nici o melancolie, nici o re-muşcare. Pe vremuri credeam că dorința de macerare si desfacere, de umilire şi păcat — este o tendință demonică, este strigătul întunericului din mine. Astăzi ştiu — şi n-o ştiu de astăzi — că dorința aceasta e balsamică, e dulce ca un instinct pur. Să mă desfac, sâ mă descompun, să mă risipesc — cu orice instrument pe care mi-1 pune la îndemînă viața — iată răzbunarea mea împotriva mea însumi, iată singurul meu liman. Cu ce pofta îmi bat joc de M., tăvălindu-mă în paturi străine, ■u ce ură îmi ajut toate ororile, sa iasă la lumină, să (.rească, să mă sufoce. Simt un adevărat extaz, al răului, ai păcatului. Simt că numai pe acest drum mai pot nădăjdui o experiență finală, ca cea de astă-vară. Drumul drept, drumul luminos, mi-a fost închis. Pe alt drum, de mijloc, nu pot merge.

Găsesc în *The Naulakhct* a lui Kipling două versuri de epitaf, pe care le-aş pune bucuros pe. întîia pagină a autobiografiei mele :

v,A *fool lies here*
Who tried to hustle the East."

îmi amintesc, însă, ca am mai găsit cel puțin două duzini de versuri, din toți poeții citiți în ultimii ani, pe care le-aş merita cu vîrf şi îndesat. Probabil că nu voi păstra pe nici unul...

Daca aş putea găsi vreun rost existenței mele de acum (căci *adevărata* mea existență, căreia îi cunosc sensul, o aştept de acum înainte să mi se reveleze), probabil că ar fi acesta : să-mi consum cu furie trecutul, părțile acelea din trecut pe care le simt incă străine, detaşate, toxice, in suflet. Trebuie să-mi ascut atenția, s-o fac destul de robustă ca să se poată alimenta şi delecta în vulgaritate. Trebuie să-mi dezmorțesc inteligența, obişnuită prea mult cu simbolurile, cu emblemele. Să nu mai disprețuiesc cotidianul, concretul, insignifiantul. Nu ştiu prea bine ce vreau să spun, dar simt că am dreptate, desâvîrşită dreptate. Şi mie de-ajuns.

Adormisem anevoie, tîrziu după miezul nopții, şi in-i toarcerea lui Franck de la bal m-a silit să mă deştept | iarăşi. El, beat şi desfigurat de căldură. Fetele l-au adus pînă în odaia noastră, apoi *.s-au aşezat pe patul meu, fumîndu-mi țigările (erau ultimele) şi povestind stupi-i dități de la bal. îmi era somn, aveam a doua zi de iu-' cru dincolo de Howrah, mă exasperau cu vorbăria lor tîmpâ — şi totuşi zîmbeam prefăcîndu-mă amuzat. Probabil din obişnuință şi groază de disconfort. Mi se pare că ceea ce numim ipocrizie nu e decît lenea de a ne mişca de pe o poziție cu care ne-am familiarizat — pe alta cu riscuri neprevăzute. Sînt un mare ipocrit cind mintea şi energia îmi sînt furate de un gînd, de o muncă — aşa cum se întîmplă să fie zilele astea.

Cînd fetele au plecat să aprindă maşina pentru o ceaşcă cu cacao, se apropia trei. îmi trecuse somnul. Franck din ce in ce mai beat, încerca să mă amuze cu un balon. Văzînd că nu rid, m-a înjurat şi m-a amenințat; A trebuit să-i fac capriciul ; să ne batem cu perne. Fetele, din uşă, îmi şopteau să nu-1 lovesc prea tard căci are să cadă jos. Dar tot a căzut. S-a ridicat înfuriat, vînăt-roşu, cu înjurături penibile — şi mi-a zvir-lit perna drept în față. Perna m-a pleznit agreabil şijj mi-a zburat ochelarii țăndări pe piatra duşumelii. Panicâ.l Franck calmat fără veste, fetele adunînd bucățelele de]

sticlă şi țipînd, eu avînd probabil o mină prostită sub dezgustul izbucnit deodată din tot grotescul şi stupiditatea situației. Franck încearcă să se culce, dar nu izbuteşte să-şi scoată cămaşa. îşi rupe gulerul, înjură şi scuipă. îl culcăm noi, cu oarecare greutate ; apoi ne aşezăm din nou pe pat şi bem din cacaoa răcită. Episodul nu mă impresionează ; parcă ar fi fost un vis. Dar încep să observ ce frumoase îmi apar fetele, văzute prin miopia mea. Toată odaia se transformă, şi eu încep sâ o explorez fericit. Ceea ce mă izbeşte de la început e patul şi cu

Franck trîntit în el. Parcă ar fi o saltea ciudată. umplută monstruos şi scofîlcită la mijloc ca un iepure mare de cauciuc. Cînd spun aceasta fetele cred că fac o glumă —- şi rîd. Rîd şi eu de stupiditatea lor, şi le privesc iarăşi, silindu-mă să ţin ochii bine deschişi. Iris are faţa ca de ciocolată : atît'a văd, şi-i văd pe uţmă pijamaua japoneză, trup negru cu aripioare portocalii. Parcă n-ar rnai fi Iris cea de toate zilele, Iris proastă şi cochetă. Din Ruth văd mai mult, căci stă aproape de tot; îi simt amîndouă pulpele, şi braţul şi—1 reazimă de pieptul meu. Văd ochii, parcă ar fi argintaţi, şi ovalul feţii e mai fermecător acum, mai ireal. De altfel, totul în jurul meu e mai frumos şi mai fantastic. în odaie parcă n-ar arde un bec electric, ci ar pluti o boare lunară, o lumină densă, prin care poţi trece simţind-o'la dreapta şi la stînga ta. Biroul s-a depărtat într-un spaţiu cu umbre animate. Îmi rezem bine capul pe pernă, şi descriu odaia cît pot mai frumos. Aş vrea să pătrundă şi ele o clipă în fascinanta mea viziune. Păcat că nu pot scrie şi nu pot citi. Franck, iepure de cauciuc, se rostogoleşte iritat de căldură. Cînd se mişcă Rutb, pijamaua ei roz se subţiază ca o dîră. încă un pas mai mult. spre zona semiîntu'necată, şi ar dispare. Spaţiul meu e acum prodigios. înghite şi produce obiectele fără nici o regulă de perspectivă. Mă gîndesc ce admirabil instrument.-de contemplaţie am eu, orîcînd la îndemînă, în miopia mea. Ruţh îmi întinde ultima ţigară în cutie, şi eu nu o văd. O caut, însă. O găsesc, şi cînd îmi aproflii chibritul, aproape că sînt fericit. Nu ştiu de ce, nu mă întreb. Păcat că fetele sînt atît de proaste. Le-aş fi spus ceva despre mine, ceva ce nu le-am spus niciodată. Simţeam
123
nevoia de a mărturisi ouiva fericirea aceasta inpronun-ţabilă, de a vedea atîtea minuni în jurul meu, şi toate, printr-un simplu accident.
Au plecat în zori din odaia mea. nedumerite.
Plimbare cu Bogdanof: îmi mărturiseşte încă o dată cît de nefericit trăieşte în India, cit de mult îl dezgustă hinduismul şi cît _ urăşte pe indieni. „Un popor barbar. Singura infuzie de umanitate le-a adus-o Islamul ; iar acum in urmă, stăpînirea britanică". E zadarnică apologia mea, căci profesorul de persană s-a stabilit deasupra oricărei discuţii. „Priveşte-le arta ; monştrii cu opt braţe, cu gura căscată şi urechile mari ; ce imaginaţie barbară, neritmică, drăcească, le-a inspirat asemenea creaţii ? !" Eu încerc să-i explic că arta indiană e procesul concepţiei mitologice, iar zeii indieni nu trăiesc în această lume, nu participă la Creaţie, ca cei medite-, raneeni şi cei creştini. Ei sînt în ei înşişi : transcend for- i mele reprezentaţiei umane (naturale, aritropomorfice). j Forma lor e simbolică, sau mai precis forma e subsumată simbolului : de aceea par groteşti, cruzi, dezgustători. Un zeu grec e reprezentat ca un om perfect. Un' zeu indian, se află deasupra oricărei investituri umane ; j el e astfel făcut Incit să-ţi dai imediat seama că nu are] nimic comun cu tine, om, că e liber, îşi bate joc şi de echilibru, şi de proporţii, şi de frumos...
Bogdanof îmi răspunde. „Eu n-aş putea ţine în casă un idol. Se află în jurul lui o forţă tulburătoare, necurată, spurcată. Aceasta e tot ce-ţi pot spune despre asemenea zei"... Cînd îi răspund şi eu, rîzînd, profesorul se înfurie. „Domnule, să-ţi spun la ce grad de umanitate au ajuns indienii"... Dar se opreşte deodată, şi îmi face semn, să grăbim pasul. îşi zărise la cîţiva metri, argumentul şi ilustrarea ; un cerşetor lungit pe trotuar, unul din atîţia. II urmam cu un zîmbet superior. Era bătrîn, întins cu faţa în sus în plin soare, vînăt. Trecea pe lîngă el întreaga circulaţie îndesată din Chowrenghee, Road,, şi nu se oprise nimeni. Bietul bătrîn murea ; vomitase,] înlemnise, şi prin zdreanţă prinsă în jurul şoldurilor arrJ constatat stânjeniţi erecţiunea finală. Poate murise. Bog-f
324
dânof şi-a • făcut precipitat o cruce, şi a zvîrlit priviri de scîrbă trecătorilor care începuseră să se oprească pentru că ne văzuseră pe noi.
El a fost acela care a adus pe poliţist să ridice cadavrul, după ce telefonase dintr-o farmacie pentru o maşină sanitară. Era atît de furios încît abia îmi vorbea. „Cinci mii de ani de cînd au o civilizaţie, n-au învăţat şi puţină omenie... Cum au apucat acum cinci mii de ani, aşa fac şi

în 1930 : mătură tot aşa de prost ca şi acum cinci mii de ani ; sînt tot atît de lipsiți de omenie, ca şi acum cinci mii de ani"...
încercam să-i explic că pentru" ei orice intervenție ar fi fost inutilă, căci bătrînul muribund avea de făcut socoteli cu Karma lui, şi în relația aceea personală nu ■se._ putea amesteca nimeni. „Domnule, îmi răspunde cînd eu obosisem argumentînd. D-ta eşti un indianist şi poți scuza India. Dar eu sînt profesor de persană, am stat 17 ani în Persia, şi pentru mine India nu are nici o scuză !"
(Bogdanof fusese nu numai în Persia, dar şi în Afganistan, timp de patru ani, secretar la Legația Franceză. Studiile sale asupra dialectului *Kabuli* sînt renumite. Refugiat rus în Orient — pentru că şi înainte de război petrecuse cei mai mulți ani în Orient, în special în Persia — a fost pe rînd profesor de persană la Shantiniketan şi la Calcutta, funcționar la Legația Franceză de aici, traducător din nemțeşte şi ruseşte la Cama Oriental Institute, etc. Era un bărbat fin, erudit, blînd şi pur ; cu barbişon şi ochelari de aur, ca ruşii din nuvelele copilăriei noastre. Discret pînă la umilire, nu mi-a spus niciodată motivele fugii lui din Rusia. Are un fiu inginer, la Londra, şi nu mi-a fost greu să bănuiesc greutățile cu care 1-a crescut şi 1-a ținut în Europa. Reîntoarcerea în Europa era visul său. Clima indiană îî nimicise sănătatea, şi lui şi soției sale. Ar fi vrut să vie în România, profesor de persană, arabă sau turcă — şi am scris chiar arnîndoi profesorului N. Iofga, întrebîndu-1 dacă nu s-ar putea crea mult aşteptata catedră de limbi orientale la Bucureşti. N-am primit nici un răspuns; Bogdanof, a cărui bibliotecă rară ar fi dăruit-o Universității noastre, se luptă şi acum cu frigurile şi ^muhea la Asiatic Society of Bengal...) " ■
125
întiînesc pe. Theobâld Karr, venit de-a dreptul dis» Assam. Stă acolo de "douăzeci şi trei de ani, „agent pe-litic", magistrat şi mai ştiu eu ce. Odată sau de două ori pe an coboară în Calcutta ca să-şi supravegheze tipărirea monografiilor antropologice la GovernmenţJPress. j Un om înalt, chel, uscățiv şi palid. Nu are "nimic de explorator, nici în privire, nici în carură. Gesturi de birocrat politicos. Intrutotul, remarcabil. Cum îmi strînqe mîna şi află de subiectul cercetărilor mele, începe să mă interogheze. Pasămite influența atîtor anchete antropologice ; îşi fixează omul ca pe un „subiect" : îl atacă, la început, cu o serie de întrebări asupra[x]meto-__ dei sale de gîndire şi de lucru. Apoi îl lasă să vorbească, despre orice, privindu,-! absent. Cînd i se pare că a surprins ceea ce îl interesează în structura sa intelectuală' — 11 înterupe politicos cu alta serie de întrebări.
E un ateist cu logică solidă. Mă întreabă ce cred eu despre originea ideii de Dumnezeu la popoarele primitive. Cîteva clipe de dezorientare ; căci iată una din întrebările 3a care n-am avut încă timp să mă gîndese serios în aceşti douăzeci şi patru de ani ai mei. Totuşi, improvizez o teorie — poate pentru că mă simțeam stîn-jenit că nu am nici una, după ce îi fusesem prezentat atît de elogios de către Van Manen ; poate pentru < ă m-a iritat tonul lui, malițios. Mă amuzam eu însumi argumentând, deşt nu credeam nici o clipă în cele ce spuneam. Admiram coerența teoriei mele, dar ea imi ră-mînea exterioară ; nu mă interesa. La urma urmelor, problema originilor e, pentru mine, de mult clasată pi neglijată. Poate că am avut dreptate spunând ca intuiția unității revelată de Cer, de bolta cerească — se afls la rădăcina ideii de Dumnezeu. Ei şi ? N-am dezlegat ni- ' mic eu asta.
D-i Karr mă ascultă respectuos, dar nu mă încuviințează. „Domnul meu, îmi spune el în cele din urină, lucrurile DU pot fi atît de complicate. Mintea primitivului e lovită de un i'apt mult mai simplu ; de cadavru. Cînd vede un mort, primitivul se întreabă : ce a pierdut
126
omul de a rămas aşa cum e acum rece şi galben şi nemişcat ? Cadavrul, iubitul meu domn, e impulsul către cunoaştere"...
îi ascult cum argumentează, şi îmi vine să rid, şi sînt isptit în acelaşi timp de o imensă tristețe. Va să zică atît a înțeles el timp de douăzeci şi trei de ani petrecuți printre triburile din Assam.

Atît. O teorie pe care o citise în liceu, care îi intrase perfect în cap, şi de care nus-a putut 'dezbăra. Tot ce observa, observa prin ocheanul acestei teorii. Nu aduna material decît întrucît o confirma...
Mă gindeam şi eu ; dacă tot ce fac nu e, în realitate, decît ceea ce a făcut şi d-1 Karr : adunarea pieselor demonstrative unui adevăr ales la întâmplare, în adolescenţă, şi susţinut pînă acum din lene, din mîn-drie sau din cine ştie ce dorinţă ascunsă ? Şi credem, amîndoi, că facem ştiinţă, că lucrăm să descoperim ceva. *E* groaznic.
Coborîm amîndoi de la Bibliotecă şi o luăm agale pe Park Street. Era în acel ceas după apusul soarelui eînd Calcutta ajunge într-adevăr un oraş feeric. Dumnezeu ştie la ce mă gîndeam eu în timp ce d-1 Karr îşi continua discursul asupra cadavrului. Prin faţa Consulatului Francez se apropie un tînăr îmbrăcat în *dhoti,* un bengalez drăguţ şi mă întrebă, în acea englezească specifică laureaţilor din „Calcutta University" :
— Domnule, vă pot vorbi două minute ?
Era atît -de fermecătoare mirarea d-lui Karr. I?re-seau maşini luxoase pe Park Street, stoluri de miss porneau la tenis — şi tînărul indian nu era nici măcar un cerşetor. Era de nescuzat o apropiere, în plin centru, noi doi albi şi savanţi, el în capul gol şi în *dhoti. ă*
— D-stră nu mă urîţi ? nu credeţi că rfoi vrem moartea europenilor ?
D-1 Karr îl privea clipind încurcat din ochi, eu îl ascultam cu un zîmbet pe care îl doream prieteaese şi superior totodată. Nu ştiu de ce simţeam nevoia, alături de d-i Theobâld Karr, să apar cu totul altul decît eram.
— Aşadar vă pot vorbi, se precipită studentul. Vorbi repede cu accentul degradîndu-se sub emoţie,
fapt cdre enerva pe d. Karr. Era student şi venise din satul lui chiar azi-dimineaţă. Pe drum i se furase bile-

tul de tren, carnetul de student şi banii. Călătoris atunci dîndu-şi ceasornicul garanţie — „un ceasornid foarte frumos de argint, primit în dar de la socrul meii în ziua fericită a căsătoriei". Dacă mi va achita pine mîine dimineaţă suma, va pierde ceasornicul. Singur *i* lui rudă în Calcutta, un medic, se află acum la Puri, etej
— Cît trebuie să plăteşti ? întrebai fără să-1 ,privesc| căci începusem a fi stînjenit şi de discurs şi de tovărăşia lui.
— Patru rupii, îmi răspunse prompt.
Am fost fericit că aveam argint schimbat, şi i-arr dat banii cu o uşurare ciudată, fără să aştept mulţumirile. Aproape alergam ; am traversat trotuarul pretexj tînd d-lui Karr că mă interesează vitrina farmaceutici de vis-a-vis. Eram într-un fel de transă de jenă şi furie| şi pe mine şi pe d-1 Karr. Mă ajunse din urmă în faţs vitrinii, şi-mi apucă deodată mîna.
— Vă felicit, aţi făcut o faptă bună. Asta e ceea ce numesc eu o faptă creştinească. Admirabil...
Şi pentru că JIU răspundeam, nu ştiam ce i-aş fi putut răspunde, adăugă pe un ton scăzut.
— O să-mi faceţi plăcerea să acceptaţi două rupii| de la mine.
Zîmbeam năuc, numărînd mental de la unu Ia două-l zeci, cu o iuţeală vertiginoasă, exerciţiu care îmi aparerj întotdeauna salvator în clipele penibile.
— In felul acesta am făcut amîndoi cîte o fapta! bună pe ziua de azi, spuse el introducîndu-mi abil două| piese în buzunarul de sus al hainei.
Apoi începu să rîdă. Ceea ce m-a uimit, era că rîdeaf] într-adevăr sincer.
critica pe bengalezi, căci astăzi zîmbeam şi eu privin-du-le costumul hibrid — ciorapi verzi cu jartiere mauve în ciupici de casă, şi *diofi* albe cu vestoane europene, de un ridicul inimaginabil.
La Uttarpara, zemindarul mă primeşte iarăşi în biblioteca lui magnifică, şi îmi arată ultimele

achiziţii, printre altele şi *Lady Chatterley's Lover*. îmi oferă acelaşi ceai cu prăjituri bengaleze, şi apoi trabuce „Corona". Dar astăzi şi-a pus în cap să mă fotografieze. Pe terasă, cu ochii la el şi ţigara în mînă. încearcă din trei poziţii, căci deşi e amator fotograf cu nume ilustru în Bengal, îi e teamă ca să nu-i strice plăcile căldura. îşi ia toate precauţiile. Ghicesc cum, prin ferestre cu obloane, mă cântăresc ochi de fete lacome. Pe fata ze-mindarului cea mare am văzut-o în fotografie; cu *vina* pe genunchi, frumoasă printre frumoase. Dar Mukerjî e ortodox ; nu-mi prezintă decît pe fiii lui, nu mănîncă cu mine, şi tot luxul cu care mă înconjoară nu poate ascunde faptul că omul acesta ar fi dezonorat dacă ar îmbuca dintr-o bucată atinsă de mine.

Vine şi panditul familiei, şi discutăm Tantra. Apoi mă aşez la lucru în biblioteca de manuscrise. Zemindarul mă priveşte lucrînd, vorbind în argot cu fiii.

A mai venit un tînăr profesor din district, şi auzind câ-âTri stat atîtea luni într-o mănăstire din Himalaya, mi-a căzut la picioare, plînglnd. si mi-a spus : ltFratp' tu VPî ajunge Mîntuirea, tu ai avut curajul celei dintîi renunţări..." Dacă ar fi ştiut el totul..

Vizită la Uttarpara, invitat din nou de zemindarai? Mukerji."Pe""po3ul"3e~T5'"Howrah se înghesuiră şiruri *de* care trase cu bivoli. O larmă şi o deznădejde cu adevărat asiatică. Şoferul meu striga : „mişcă înainte mă, fiu de scroafă !il Ceilalţi, de pe care, îl blestemau arătîncîjf bivolii, arătînd pe policemanul isterizat de larmă. T cătorii se opreau amuzaţi, unii mîngîind bivolii, aîţij luînd apărarea cărăuşilor. Avea dreptate Bogdanof cînc

328

Am străbătut drumul pînă la Bibliotecă fără să ştiu ; mă gîndeam cu atîta entuziasm la *Subbasifa-Samgraba* pe care o descoperisem ieri, sufletul mi-era îndulcit de pasiunea aceea de bibliofil şi de cercetător al ideilor obscure, aproape că trăiam într-o transă de bucurii, fantastice, în care bucuria înţelegerii unui simbol tantrik înflorea alături de bucuria manuscrisului pe care îl voi descifra meticulos cu ajutorul panditului. Două luni de asemenea pasiuni, două luni de febră — fără somn şi fără

129

distracţii — şi aş pune Ia punct întreg dosarul tantril gîndeam eu.

Am ajuns înaintea panditului. Dar mi-am adus manusl crisul de la bibliotecar şi am început lucrul singur. Daci aş fi avut timp să însemn toate asociaţiile şi ipotezei* care îmi treceau prin cap atunci... Vedeam înaintea med zile şi nopţi de benedictină muncă ; orice altceva mi sJ părea frivol, absurd, incomprehensibil. Subbasita-Sam| graba era pentru mine raţiunea de a exista ; era, poate suport sau, cine ştie, elanul care mă făcea să înţeleg lu-j cruri pe care nu le înţelesesem pînă atunci, să pătrund simpatic în zone străine simpatiei mele. Nu era erudiţie vai de mine, căci eu n-am fost niciodată un simplu erudiij ci era o punte care mă lega de fantastic. Nu ştiu de ce am vrut să fumez o ţigară odihnindu-m! în faţa rafturilor de cărţi noi. Nu ştiu de ce am început să frunzăresc carte după cai-te, aşa ca să aflu ce s-a mal scris şi gîndit în lume. Ce a fost, nu ştiu. Dar m-am trezit deodată disponibil oricărei alte pasiuni, oricărei alte ideii] Parcă îmi crescuseră ochi şi simţuri şi pentru alte fapte decît manuscrisul meu tantrik. Şi apoi — saltul s-a făcut fără să-mi dau seama — o acuitate totală, o deprij mantă predare, o toropeală a gîndului. M-am întors nel păsător la masa mea. Hîrtiile din faţă îşi pierduseră farmecul. Munca mea mi ,se părea dintr-o dată fără rost şij fără măduvă. Nu-mi părea rău decît de stupiditatea aceas-j ta a destinului meu, care mă zbate între atîtea lumi şi ni mă lasă să trăiesc şi să rodesc în nici una. Ar fi fost inutii să stărui. O lungă experienţă m-a învăţat să nu-mi piere timpul cu eroice frămîntări de voinţă. Căci voinţa nul m-ar fi ajutat, în ceasul acela, să înţeleg : cel mult, aşj fi descifrat şi tradus anapoda încă o pagină de manuscris]"

Acum, cînd sînt calm, nu mă pot stăpîni să nu flectez încă o dată asupra umilinţii de astăzi. Jurnalul i acesta le cunoaşte prea bine. De ce pasiunea aceasta in-1 candescentă pentru un lucru care îmi pare întotdeauna,J după un răgaz mai mult sau mai puţin lung,, inutil, raghios, străin? De ce nu mă pot fixa, să ajung şi e\i într-o zi un orientalist ca *Tucci, ca Bogdanof ?

Cit mult nu invidiez eu cîteodată creierele acelea monovalentd
130
care nu sînt tentate decît de un singur lucru, dar care ajung cu timpul să-1 cunoască, să-1 stăpînească, să-1 asimileze total...
Dacă aş avea acum mai mult timp liber, iar serile nu mi-ar fi atît de ridicol pierdute (Jeny care s-a întors, iprocrizii, jocuri, tîmpenii) — aş_ mai_ş_crleun..XQ.maQ,,_aur_ tobiografic _şL_succint. Pentru că a ajuns să mă obsedeze.™ dualismul meu, acest binojrn ipotetic care se desface şi reface cînd la stînga cînd la"dreapta soluțiilor mele. Cîteodată, asist la o adevărată simultaneitate dramatică : orice gîndesc, mi se pare că ar fi tot atît de just contrariul. Cînd încerc să-mi închipui ideile altcuiva, față de un-fapt sau față de mine, procedeul e identic. De pildă cazul M. De cîte ori doresc să aflu mental ceea ce crede M. despre anumite acte ale mele, soluțiile contrare se prezintă simultan şi mă chinuie. Cînd sînt brutal, gîndesc şi argumentez că ea apreciază numai contrariul. Cînd mă • port blînd, ipoteza, contrarie se cristalizează şi e adoptată. Dacă înaerc să mi-o închipui singură, în lipsa mea, o văd în acelaşi timp tristă şi în brațele altcuiva, deşi ştiu că aceasta e imposibil. Oare la mine gelozia a ajuns structură logică ?
Sfîrşisem tocmai „The Tillotson Banquet" a lui Al-dous Huxley, şi rîdeam mai amuzat ca niciodată, cînd auzii paşi pe scară şi ciocănituri la portița hallului. Nuvela era prea antrenantă ca să-mi întrerup lectura şi să văd ce e. Apoi am auzit şoapte, un țipăt, alte şoapte, alți paşi. Mi-am azvîrlit repede un halat pe deasupra pijamalei şi am ieşit în hol, cu țigara aprinsă între, dinți şi cu tabachera plină într-o mînă. (Nu ştiu de ce, mi se părea că mă aşteaptă ceva solemn acolo, şi că trebuie să am ceva de oferit, ceva care poate curma o tăcere).
— S-a înecat Ernest ! îmi spuse cu un geamăt penibil d-na P. (Venise într-un soi de capot roz şi murdar,
131
pârul cărunt despletit, în picioarele goale — şi ochii aveau' acum cearcăne de prezbită înlăcrimată).
— Nu se poate, am exclamat eu mecanic. Cei cărei veniseră cu vestea erau Willy Mann, fratele înecatului,| şi Sonny, cumnatul lor. Stăteau amîndoi rezemați de p tal, povestind; dacă se poate numi povestire ceea ce fă-j ceau ei (mai ales Willy, căci Sonny aproba cu sprîncenele] împinse pe frunte, furnind îndesat). O telegramă sosită] seara ; de la managerul unde lucra Ernest Mann. Se crede' că a plecat la vînătoare de crocodili pe un braț al fluviu-liu, întovărăşit numai de servitor. Au fost prinşi de fur-" tună şi li s-a scufundat barca, aproape de mal probabil, căci servitorul — care ştia să înoate — a scăpat. Cyrill Mann a plecat îndată ce a primit telegrama, departe în East Bengal, unde se afla bungalowul şi depozitul de iuta al lui Ernest. Pînă acum, nimic altceva ; Cyrill va ajunge acolo tocmai azi pe seară.
Mi-e cu putință să redau scenariul montat cu atîta dificultate şi sinceritate de d-na P. Avea de ce să plîngă, şi totuşi eforturile ei de a-şi exprima emoția erau vădite. D-na P. pierdea pe unul dintre cei mai pricopsiți candidați ; şase sute de rupii pe lună, bungalow propriu la j țară şi casă în Calcuta — şi îndrăgostit de moarte de Hel-len a ei.
— Să nu-i spuneți nimic ! ne imploră ea, plîngînd. Veniseră şi fetele, afectînd o tristețe înmărmurită
„Bine, dar cum se poate, de ce a plecat la vînătoare înainte de furtună ? De ce n-a strigat după ajutor ?"
Ruth se încăpățînase să creadă că nu s-a înecat. D-na P. exclama : „Ce bine că Hellen e la lucru !" (Era de serviciu, noaptea, de la opt la şase).
— Să nu-i spuneți nimic ! Iris, să-ți încui gura ! să nu cumva... Vai, vai !...
Tinerii stăteau rezemați de portal ; eu tot atît de încurcat şi tot atît de mecanic le ofeream țigări — iar fetele, care veniseră în picioarele goale, începeau să se scarpine tot mai

accentuat ; le iritau țînțarii.
— Du-te şi puneți ciupicii, sfătui Willy Mann pe una clin ele.
Lui Sonny i-a fost sete, şi eu m-am grăbit să scot sticla din fundul gheţarului, şr după ce i-am adus un pahar,
132

l-am întrebat pe Willy cu cel mai trist glas pe care l-am outut închipui :
— D-ta nu bei un pahar cu apă ?... Au fost singurele mele condoleanțe.
După ce-au plecat tinerii, conduşi de plînsul d-nei P.. noi am rămas puțin în hol, în care timp fiecare încerca să-şi configureze moartea, experiența aceasta ireversibilă pe care colectivitatea şi-o reprezintă întotdeauna atît de amuzant şi de straniu. Ruth susținea că e numai o greşeală, căci nu se poate să fi murit. D-na P. îşi amintea că Ernest mai avea numai o săptămînă două pînă la concediu, şi atunci ar fi venit în Calcutta, şi s-ar- fi logodit cu Hellen. Nici mie nu-mi venea să cred că Ernest, aşa cum era el, mare, negru şi jovial — s-a înecat într-un accident stupid. El era croit pentru altă moarte : în uzină, la baricade, într-o revărsare uriaşă de ape.
M-am întors în camera mea gol de gînduri. Cartea lui Huxley mă îmbia sub globul lămpii, şi auzeam țînțarii roind în jurul patului lui Franck. Mi-am amintit îndată că bietul om nu ştia nimic. Am ridicat puțin plasa şi l-am scuturat de umăr.
— Hei, Franck, s-a înecat Ernest... Nu glumesc, zău, acum am aflat şi noi... N-auzi ?
Mă privea buimac. Apoi 1-a prididit iar somnul, şi a oftat lung.
— Păcat de el, săracul... Hellen ce zice ?... Dar poate nu s-a înecat... Ce zici ?...
Am pus la loc plasa, căci adormise. M-am întors la masa mea cu o turmă informă de gînduri, de premoniții. şi reproşuri. Mi se.părea că sînt foarte singur, în. casa aceasta unde pînă mai adineaori mă simțeam atît de bine. Adesea încerc ascensiuni de acestea spontane, apoi mă trezesc iar cum am fost.
— Te-ai dezbrăcat ?
In dosul perdelei, era Ruth. I-am spus să intre, căci nu mă temeam de Franck.
— Mi-e frică, îmi mărturisi ea, mi-e frică să nu-1 fi mîncat crocodilii... Sărută-rnă.
133
•:■*':.
Am-intrat pe seară în biroul lui Van Manen ca să-i înapoiez o carte şi să-i mulțumesc, li vorbeam de ea, şi Van Manen mă privea. Nu ştiu ce i-a trecut prin minte,-şi mi-a spus :
' .
— Old man, are să-mi pară tare râu cînd te vei înapoia în țară...
Atît, şi mi-a dat un trabuc olandez, „de zile bune",
cum spune el.
Am fost mai fericit decît dacă aş fi scris o carte.
Acasă: Hellen s-a întors dimineața de la serviciu, şi vS-a culcat. N-a avut timp să observe nimic. Fetele aşteaptă nerăbdătoare în hol să se deştepte, să vadă dacă Hellen va ghici ceva.
D-na P. a fost tot timpul acasă la Mann.
Lucrez înfrigurat la traducerea manuscrisului, deşi primele pagini au fost cu desăvîrşire greşite. Franck şi-a amirîtit de bătaia n6astră cu indienii din vacanța Crăciunului de acum doi ani, şi se amuză să reconstituie amănuntele.
— Bill căzuse pe pămînt, old P. intrase în dugheană ca să-1 scape pe Lorrie ; rămăsesem eu singur cu tine, dar ție ți se spărseseră ochelarii şi loveai pe unul care era knock-out demult. Atunci am apucat lemnul din mîna unuia, şi cînd l-am trăznit...
Stă în pat, cu fața sub ventilator, fumează şi-şi priveşte degetele pe care le mişcă în claviatură sub ciorapi. 3 Vorbeşte pentru el şi pentru mine, deşi ştie că nu-1" as- j cult. Din cînd în cînd strig fără să ridic ochii din dicționar :.
— Linişte, vă rog.

El mă priveşte înciudat, şi-şi repetă profeţia :
— Ai să înnebuneşti... Continuă, totuşi, să vorbească.
— Aveai un semn pe frunte, deasupra sprîncenei stingi, parcă îl văd şi acum. Un semn ca un L, pe care îl zgîndăreai mereu şi-1 ardeai cu iod ca să nu treacă. Am mers odată la un cinematograf şi o femeie a exclamai „Vai ! a avut un duel !" Dar nu s-a prins semnul.
N-ai noroc în dragoste.
134
1
D-na P. intră la mine ca să-mi ceară chibrituri, şi se aşează la vorbă.
— Hellen îl iubea prea mult. De aceea nu puteam să-i spun dintr-o dată adevărul, dar nici nu puteam s-o chinui cu îndoiala. Cu ajutorul lui Dumnezeu, mi-am zis şi am sărutat-o pe frunte şi i-am spus : „Hellen scumpă, Ernest al tău e pierdut !" Intîi n-a înţeles, a strigat numai : „Cum ?" Mi se rupea inima, am căzut lîngă ea în hohote şi atîta i-am spus : „Voinţa lui Dumnezeu !" Dar ea s-a smuls din braţele mele şi mi-a spus : „Unde e el ? Unde s-a dus ? De unde ştii ?" Atunci i-am spus cum am primit telegrama, cum Cyril 1-a găsit pe jumătate mîncat de crocodili şi 1-a pus de 1-a ars chiar pe mal, acolo, că era putred şi umflat, şi cenuşa şi oasele într-un . sicriu de plumb mic cît'al unui prunc le vor îngropa mâine. Să fi văzut cum s-a trîntit cu palmele amîndouă pe faţă, cît e de lungă, de a troznit patul şi am crezut că-şi frînge mijlocul căzînd. I- am adus apă, fetele au venit lîngă ea şi au mîngîiat-o : „Taci baby, uită baby, voinţa lui Dumnezeu !" — dar copilul meu suspina : „Ernest ! Ernest !" Am încercat s^o dezbrăcăm, zadarnic. Acum a ajuns ca o statuie. Bietul copil.
După ce-şi şterge ochii cu şorţul şi ia chibriturile, am zăvorit uşa ca să pot scrie o scrisoare de dragoste pe care o amin de atîtea săptămîni. Ce bucurie îmi provocase plicul acela mov cu caligrafie infamă, primit din ţară într-o duminică dimineaţa. Cred că am scris atunci în Jurnal lucruri ceva mai calde. Dar, acum, fata din ţară se ştersese iarăşi în acea negură de amintiri inutile, viaţa mea pînă în noiembrie 1928. Nu simt nimic, absolut nimic pentru cei de acolo. Cînd le citesc scrisorile, mă înduioşez o clipă, îmi amintesc feţele lor şi dragostea lor — apoi aşez scrisorile în sertar, şi viaţa mea de aici mă prinde iar. Er înspăimîntător cît de repede uit — fără voinţa mea şi fără nici o satisfacţie ; uit aşa, cum uit foamea după masă. Trecutul nu m-a tentat decît îngrijorător de rar, şi atunci în împrejurări ridicole. Uit cu un instinct ciudat, uit chiar cele mai mîndre din faptele mele, cele mai frumoase privelişti văzute, cele mai frumoase pagini scri-
135
se. Nu-mi amintesc niciodată conţinutul unui articol scri| de mine — deşi pot rezuma fără eforturi sute de articole studii şi cărţi scrise de alţii. Cînd mă recitesc, mă amuzi reflectez şi adnotez ca şi cum aş citi un autor necunoscut} Am fost de trei ori în Italia, am stat două luni într-c casă cenuşie pe Via dela Scrofa, în Roma, şi nu-mi amin-j tesc nimic. Totuşi, nu le-am uitat cu desăvîrşire, viziunile acelea. Cîteodată, la răstimpuri mari, revăd ca într-ur film case şi locuri cunoscute — le identific, şi apoi le contemplu cu o bucurie proaspătă. Cîteva minute, o jumătate de ceas. Apoi, ajung iar cetăţeanul oraşului unde mă aflu.
Am început de mai multe ori scrisoarea de dragostei înainte nu mă sfiam să scriu „Scumpa mea, draga mea,' dragule", cine ştie ce alte cuvinte frumoase, care îmij apar acum stupid de exterioare. Am ezitat minut după mi-J nut, cu condeiul deasupra foii albe. îmi spuneam că va trebui de aici înainte să răspund urgent unor astfel del scrisori mauve — altminteri, neputincios să evoc emoţia] primirii lor dintîi, vor rămîne fără răspuns.
Eforturi, fraze care poate spun ceva ei — dar mie, acum cînd le scriu, nu-mi inspiră decît plictiseală, resemnare şi oarecum dezgust. Mă gîndesc că, după mulţi ani, voi uita tot din această Indie prodigioasă — voi uita chiar şi cele mai intime revelaţii, nebuniile mele şi drumurile. Ruth îmi va pare atunci' un nume ce nu e-vscă nici măcar o figură ; M., o fată stranie, care m-a torturat şi mi-a lămurit cele mai nefireşti bucurii-, Franck, ş Van Mâneri,

Jim, Bbgdanof, D., Sen, Tagore — nume, cîteodată figuri, cîteodată idei. Poate voi povesti la Bucureşti unele din întîmplările mele, şi repetîndu-le, voi învăța, ca pe ceva citit sau discutat. îmi voi aminti India întrucît şi numai atît cît voi povesti sau discuta despre ea. Poate sînt un tip mult mai intelectual decît îmi place să cred. Numai aceasta explică setea mea de experiență nudă, instantanee, variată şi consumată prin simpla ei actualizare. Numai excesul de abstract în care mă mişc poate explica veşnica mea vagabondare în senzual, în empiric, evadările mele fără sens, fără continuitate, fără pedagogie mai ales. Nu-mi pare rău, de pildă, că din toată drama din septembrie, ceea *c°*. îmi pot aminti acum

precis e numai traducerea primului capitol din *Bhamati,* o traducere proastă de altfel.

O adevărată agonie, scrisorile de dragoste.

înmormîntareâ lui Ernest, a micului sicriu de plumb cu oasele şi cenuşa lui Ernest. Ajung la cimitir după ce fusese îngropat, dar ajung la timp ca să asist la leşinul lui Hellep^ A prins-o în brațe d. P., şi a scos-o din mulțime ; era în rochie strînsă, bluză albă şi fustă neagră, şi părul îi atîrna negru ; capul palid, buzele tot atît de frumoase ,dar capul parcă era retezat, atît atîrna de inert în brațele d-lui Pf D-na se tînguia în văzul tuturor, dar nu-şi putea ascunde satisfacția că.fiică-sa a leşinat, sensibila şi romantica Hellen. Am plecat, înainte ca să pot fi văzut de Ruth care îmi dăduse a înțelege că un cinematograf i-ar risipi tristețea. Am ocolit cimitirul, gîndind la tot ce citisem astăzi despre săpăturile de la Mohenjo-Daro. Citisem ultimul raport al-lui Sir John Marshall,, apoi alergasem la Muzeu ca să văd hieroglifele găsite la săpături. Mi le explica Chanda. M-a prezentat şi directorului serviciului antropologic, dr. Guha, care mi-a arătat vreo cinci cranii, şi de la Mohenjo-Daro şi de la Harrappa. Discuție serioasă asupra problemei indo-sumeriene. Eu cu argumente iconografice şi arheologice, Guha cu craniile lui. învăț enorm, şi-mi dăruieşte o suma de rapoarte. Cînd i le arăt lui Van Manen, îmi spune :

— Se scrie prea mult astăzi, mult prea mult.

înmormîntareâ mă detaşase de zona aceasta fascinantă, de laborator, de austeritate şi voluptate în acelaşi timp, de simposium rafinat — singuia care mă poate face fericit.

Am trecut pe la Andre. Eu îi vorbesc în englezeşte, iar el se jenează şi începe pe franțuzeşte, lucru care mă încurcă întotdeauna. în sfîrşit, mergem la „Firpos". Vorbim frivolități ; îmi spune că a auzit de un s'oldat care a posedat o rață.„Nu cred", îmi spurje. „Nici eu nu cred", adaog. Bem cîte trei whiskiuri cu gheață.

Hellen a plecat undeva pe lîngă Puri, la mare, să se întremeze. A plecat cu o rudă de a lui Ernest, după ce s-a certat ridicul într-un magazin pentru că nu-i dăduse costumul de baie cu o tăietură mai modernă. Am văzut-o coborind scările, foarte palidă, dar mi-a zîmbit şi mi-a spus că are să se amuze bine trei zile. Atîta căpătase concediu de la Telefoane.

L-am găsit pe Franck frecîndu-şi mîinile cu o piatră, şi fața pudrată pînă la saț ; sub ventilator.

— Ea spune că sunt prea negru, *dam' her...* Ah, să am eu pielea ta, n-aş mai citi cărți indiene ca sâ-mi cîştig pîine... Un motocar, haine de" la Gullam Moham-med, o perlă în cravată şi *parlez-moi de pariez vous, mademoiselle...*

Apoi Sie scoală brusc din pat şi se înclină unei dame imaginare, vorbind afectat şi teatral cu „Oxford accent" şi imitînd pe snobii englezi.

. *How do you do?! Oh? Oh!?!...* Trrully?!... Vă zînd că nu mă amuză deloc, sări din pat cu evidența agilitate — şi reîncepu operația.- îşi freca mîinile şi le privea mereu, să vadă cum se înălbesc.

— Fir-ar a dracului de tîrfă, zice că sunt negru... în acel moment intră d-na P. cu ceaiul, şi auzindu

îl admonesta cu prefăcută oroare :

— Franck, Franck, ce vorbire murdară !... Apoi, ce să nu profit de ocazie şi s-o şterg în altă cameră sau pe terasă, mi se adresează, podidind-o lacrimile^

— Tare mi-e teamă de Hellen a mea. D-l P. şi cu mine n-am dormit toată noaptea. „Baby, i-

am spus, Ernest al tău e în ceruri şi suferă dacă nu mănînci, nu dormi şi nu vrei să uiți. Sufletul lui nu se poate odihni vâz:ndu-te cum te tbați..." Ți-am spus ? Cyril a găsit la pieptul lui tabacherea cu țigări, şi le-a dat Hellenei, Cind a văzut tabachera, fata s-a făcut ca hîrtia de albă Toată ziua citeşte scrisorile lui .Acum înțelege ea cît îi iubea. N-am crezut că Hellen a mea are să sufere atît..."
Nu spuneam nimic, dar la un moment dat nu rn-am putut stăpîni şi am întrebat-o, începînd a mă descheia la cămaşă.
138
— Vă jenează dacă mă dezbrac în fața d-stră, d-nă P... ? Eu mă jenez.
A plecat, şi amîndoi am sărit să închidem uşa. Franck a început s-o imite : „Hellen a mea... Oh ! D-nul P. spunea : Minny .copilul nostru se prăpădeşte..." S-a dus apoi să-şi facă duşul, şi-1 auzeam cîntînd : „Hellen, fată a visurilor mele,
„Are ochii albaştri, „Iubirea pătrunde adine sub coate, „Visurile nu se pot repeta..."
Plec pe terasă cu o pernă şi cutia de țigări, să fumez şi să mă odihnesc, căci lucrasem astăzi din zori pînâ la apusul soarelui. M-am aşezat cît am putut mai comod, şi priveam cerul ; departe de tot, peste meterezul terase^ zăream palmieri şi turle. Calcutta capătă acum, la căderea serii, un aspect mai sincer oriental, cu o larmă tot mai accentuată dinspre cartierele indigene. Cald.
De cealaltă parte a terasei, Iris flirta cu tipul ei, un băiat de la Saint Joseph, fiul unui vînzător de mobile. Stăteau şi ei pe un covoraş, rezemați de meterez. Şi cum se întuneca mai mult, cu atît tipul o presa mai insistent. Auzeam țipete scurte, rezistente, surde, foşnete. Tipul profita de prezența mea, şi îndrăznea. Fumam, şl lupta lor mă înseninase.
Biata Iris de abia se mai stăpînea acolo, în întuneric. Ce chin, virginitatea, în clima aceasta venerică, singurul tărîm unde priapismul ajunge, din viciu, obligație, pentru o decentă supraviețuire...
Surprinzîndu-mă scriind în acest jurnal, Ruth m-a silit sâ-i traduc rîndurile unde îşi văzuse numele. Ce spune aici ? mă întreabă, punînd degetul tocmai pe un rîhd unde mărturiseam că mă indispune legătura noa strâ. Improvizez foarte calm : „Azi Ruth a fost mai frumoasă ca oricînd". Ea se uită la data şi face o socoteală : „Vineri, eram atunci cu rochia verde".
139
Mă oboseşte aşa jumătate de ceas, şezînd pe genuni chii mei şi fumînd din aceeaşi țigară, vorbind stupidități ca întotdeauna şi povestind că o prietenă a ei s-a sinul cis din dragoste. Începe apoi să vorbească despre neno^j rocirea lui Hellen.
— Crezi că îl iubea pe Ernest ? Pfuf !... N-a fosj chiar săptămînile trecute^ la Lacuri cu automobilul Iul Mazda şi cu două perechi? Flirturi, pur şi simplu. Ade-| vărata ei dragoste a fost Regie Peter, numai Regie Pe-j ter...
tenia unui anumit om e o povară ; nu-ți mai spune nimic, şi nu-i mai spui nimic. Osmoza dintre sufletele voastre s-a sfîrşit. Sunteți acum unul față de altul, două organisme complet închise. Trebuie să cauți alte organisme, alte suflete cărora să vă puteți deschide, pentru a primi sau a da bucurii, dureri, experiențe de tot felul. O prietenie care durează o viață întreagă este, pentru mine,. un miracol. Poate să f.'e o simplă obişnuință şi atunci e tristă şi neinteresantă. Dar poate să fie şi o „căsătorie spirituală", un miracol propriu zis. Unirea sufletească s-a făcut, atunci, peste granițele omenescului
Sunt orgolios, cum mi se pare cîteodată, sau umiliți cum mi se pare de cele mai multe ori ? Nu ştiu, şi nicij nu mă întreb. Problema aceasta a orgoliului nu mi-arr pus-o. Aici, între prieteni de adunătură, sunt luat peste picior, sunt prilej de glume scara, la bar sau la petrei ceri familiale. Ieri noapte, la Seritta, am fost tînărul per-| fect monden, tînărul „amuzant", şi probabil că toți se distrau grozav "pe socoteala mea. Dealtfel, nu e întîigj oară cînd arăt mai prost decît sînt, şi cînd mă simt fe-j ricit să păcălesc lumea asupra adevăratei mele ființei Nici un demonism în această prefacere. Eu mă arăt atî| cît vor alții să vadă în

mine. Dau numai cînd şi cit mj se cere.
Sînt atît de sigur de mărimea mea, pe capacitatea mea de existenţă şi de creaţie, încît nici nu-mi trece prin cap că ar trebui să mă port astfel încît ea să se ucidă-.'] De multe ori mă trezesc spunînd şi făcînd prostii, şi nu] mă înspăimîntă această „cădere". Am impresia că ori- ? cît m-aş zbate, nu pot altera substanţa fiinţei mele. Del aceea, poate, nu mi-a fost niciodată teamă de greşeală,' de compromitere. Mi se pare firesc să fiu scuzat (să fiu înţeles) orice aş face, oricît de grav m-aş compromite.
In legătură cu ultimele scrisori primite din ţară. prieteniile îşi au viaţa lor. Durează atît timp cît sin necesare creşterii a două suflete. Vine un timp cînd prie
140
De cît ori mă găseşte scriind, Ruth mă întreabă dacă scriu un roman. Şi dilema mea, înainte de a-i răspunde, e într-adevăr mare. Căci dacă spun „nu" — socoteşte că nu e nimic, dacă spun „da" — mă roagă să-i povesteso subiectul. O amîn cu un gest vag : „am inspiraţie, Ruth" Atunci pleacă imediat, fericită, ca să se întoarcă peste cinci minute şi să mă spioneze prin perdea; să vadă cum mă transfigurează inspiraţia.
Astăzi scriam despre „experienţă şi realitate în Ve-. danta", şi gîndurile se aşterneau lin, precis, fără îmbulzeală — ceea ce mi se întîmplă neînchipuit de rar — cind o auzii bătînd la uşă.
— A venit o scrisoare din ţară, îmi spune.
— Bine, las-o pe mas», îi răspund eu, înţelegînd că «vea chef de vorbă.
— E urgentă. E de la iubita ta, adaugă, reîncepînd
loviturile.
Mă scol plictisit de la masă şi îi deschid. îmi com-pusesem în grabă cea mai preocupată faţă. îmi era ciudă pe Ruth, cu atît mai mult cu cît îi făgăduisem si-o duc seara în China Town şi putea să-şi găsească ceva de făcut pînă seara.
— Scrisoare de la iubita ta, repetă ea glorioasă. I-ai răspunde că iubeşti de-acum pe alta ? Continuă să vorbească în timp ce eu citeam.
îmi scria Ionel Jianu ; erau atîtea lucruri pe care plicul acela le împrospăta deodată, încît rămăsei cîteva clipe cu privirea în gol, zîmbind, puţin mirat, fericit.
141
— E de la iubita ta ? mă întrebă iarăşi Ruth, de astă| dată puţin intimidată de absenţa şi extazul meu.
li arătai semnătura : Nelly, şi apoi dădui afectat umeri. Mi se dezvălui deodată o nouă intrigă pe tem| acestei coincidenţe. Mă bucurai copilăresc de drăceşt că Ruth îşi va închipui cine ştie ce pasiuni, dincolo, *U* ţară. Continuam să fumez, tăcînd, visînd.
— Deci e de la iubita ta ! — izbucni Ruth, voind fie ironică. (Căci dacă ţipă, ea se crede ironică).
— E drept, n-o mai iubesc aşa de mult, acum, adău-gai eu cu un oftat. Asta n-o pot spune.
— Şi eu care ţi-am adus-o ! — exclamă Ruth, şi mal ironic. De-asta cheleşti şi ai să rămîi la treizeci de ani chel de-a binelea : din pricina femeilor, ale barbarelor alea. Nu din pricina cărţilor. Bluff, cărţile : cel mai mare bluff. D-na P. a avut dreptate : fetelor, omul ăsts e un vicios, e un mare vicios — aşa ne-a spus, şi-a avuij dreptate. Ştiam că e de la iubita ta. Nu încerca să scuzi. Bluff, scuzele tale, le ştiu eu. Chiar dacă te-ai juraj nu te-aş crede. Poţi să spui' orice, nu te cred. Inutil) inutil ; spune orice, te-ascult pentru că nu vreau să fac scandal, căci am şi eu mîndria mea, te-ascult dar nu tel cred. Nu te mai pot crede. M-ai minţit tot timpul. Ştiuf că e de la iubita ta. De ce n-ai curaj să spui ?
J> In mine se zbat, de cînd rîlă ştiu, două mari şi sedu-] cătoare nostalgii : aş vrea să fiu în fiecare ceas altul, să mă scald în fiecare zi în alte ape, să nu repet niciodată nimic, să nu-mi amintesc nimic, să nu continui nimic. Dar aş vrea, în acelaşi timp, să pot găsi un punct fix de unde nici o experienţă şi nici un raţionament să nu mă poată deplasa ; o viziune statică, o

contemplație directă — "fără mijlocirea experienței, — şi universală (oh, mai ales universală !) — un absolut. >£
Nu-mi amintesc a-mi fi spus : ori una, ori alta ; ori" tot, ori nimic, etc. O aşteptare nelămurită în mine : poate i că, dacă aş şti să mă distribui corect în această expe-j rienţă, dorurile amîndouă s-ar putea împlini. De ce sâ mi se pară absurd ? Tot ce nu înțeleg, acum, şi tot ce pățeşte experiența mea umană de-acum — e absurd,^

ireal, e ilogic. Noțiunile acestea (absurd, fals, ireal, etc.) nu sînt imediate ; mi se impun întotdeauna prin relație la ceva. La ceva care mi-e dat acum. Dar stai o clipă ; acum mă aflu într-o anumită condiție — şi eu, şi restul oamenilor — şi față de această condiție tot ce nu poate fi experimentat şi gîndit, e absurd sau ireal. Nimeni nu-mi poate dovedi însă — logic, cel puțin — că lucrurile nu pot fi altfel, că legile nu se pot schimba.
Willy Mann a venit pe seară şi, pentru că ne-a găsit în hali, s-a aşezat la taifas sfîrşind aproape o sticluță de whisky şi două sticle cu soda.
Ne spune că Cyrill a făcut o mare măgărie ; a luat toți banii găsiți la Ernest Mann şi cei pe care îi avea la Bancă, iar lor nu le-a dat nimic. Cam zece mii de rupii, şi nici măcar o piatră la mormînt nu s-a învrednicit să pună. D-na P. e împietrită, chipurile de surpriză, deşi cunoştea lucrurile de mult, de la So.nny, care venise odată beat că a strigat în fața fetelor :
— *That dam bloody son oj a gun* .'... ceea ce a produs o panică de nedescris. (D-l P., care spera o sticlă de whiysky de la Sonny, 1-a îmbrățişat, spunîndu-i : — Nu fii porc !).
Hellen se- face din ce în ce mai frumoasă şi flirtează acum cu Willy Mann. Se lasă pipăită pe terasă şi sărutată pe gură în hali. D-na P. tolerează şi-mi spune :
— Hellen e foarte sensibilă. Consolează pe Willy pentru adînca lui durere suferită prin moartea iubitului nostru Ernest. Dar de iubit, pe Willy, n-are să-1 iubească niciodată.
Iris nu ştie cum să-şi ascundă gelozia : Willy ar fi trebuit să fie tipul ei, mai ales că acum are o leafă mai mare şi şi-a cumpărat o motocicletă cu ataş, cu care se plimbă -— luînd şi pe Hellen — la Lacuri. De cîte ori vine Willy, Iris se retrage în camera fetelor, sau încearcă să-mi facă curte, sau pleacă la tenis, singură. Aproape că se bucură de măgăria lui Cyrill, de acele zece mii de rupii puse în buzunar. îmi spune :
— Niciodată n-aş fi crezut pe Hellen să fie în stare de o asemenea minciună. Şi are curajul să se mai laude

***j$$f**

că e o fa UI' onestă. Parcă eu nu ştiu că a luat odată zece-pastile de chinină, şi plîngea, şi mă implora : Iris, să nu spui, te rog să nu spui...
M-am întors acasă abătut, fără să înțeleg. Un trecut care se macină penibil. Reminiscențe, idile, sentimentalism, respect — conştiință descompusă şi mixtă, care mă apasă şi mă sugrumă şi mă epuizează. Cu greu am putut adormi, şi am avut tot timpul visuri atroce. Azi dimineață, acelaşi lucru ; n-am putut lucra, ci am citit. O teribilă solitudine şi ariditate sufletească. *Not a soul...*
Totuşi, trebuie să trec şi asta, şi să muncesc, să creez. O fac. Deja am început să izbîndesc în uciderea patimilor. Moartea pasiunilor aduce o înseninare reală, firească. Iar pasiunile mele mor. E un deşert în mine şi in jurul meu, dar nu mă predau ; aştept -*şi* sper seninătatea maturității.
Cîteodată, gîndurile mele „originale" izbucnesc nepotolit, variat, sufocîndu-mă şi depăşindu-mă. încerc să prind din ele, pe bucăți de hîrtie (pe care le adun apoi in „cămăşi") — dar se refuză, se risipesc. Ceasurile acestea de posedare sînt dramatice. Un adevărat entuziasm, un raptus ; şi incapabil să le exprim. Iar în orice alt timp mi-e peste putință să ating acest domeniu al teoreticei mele, al „sistemului" meu metafizic, estetic, religios. Am scris atîtea, am

publicat atîtea mediocrități şi minciuni — dar n-am publicat încă nimic asupra celor ce gîndesc eu, numai ce gîndesc eu singur.
Sunt nedrept cu acest jurnal. Cîteodată mă întreb de ce îl mai scriu ; pentru că nu însemn niciodată aici ce e mai bun şi mai viu din gîndurile sau simțirile mele. Scriu întotdeauna la miezul nopții, după ce îmi sfîrşeso lucrul, cînd sunt ostenit şl gol. Simple însemnări searbede, care nu spun nimic din agonia mea la Calcutta
144 - - -
din eroismul cu care lupt. Pentru că, da ! am dus o viață eroică în aceste ultime zile. Am fost abătut de moarte citind şi gîndind scrisoarea lui D. M-am văzut dintr-o dată nu numai singur, ci înconjurat de oameni care mă urase, care mă detestă, care, dacă ar putea,- m-ar ucide sau m-ar orbi.
Iar sufletul meu, nevindecat înea de dragoste, e neputincios să-mi împrospăteze forțele. Fără nici un țel, aşa sunt. Mă înjțreb_Ja_£g_bjio_—-sansjh^țaj^jtejpildJLjQr^^^^ e un ideal meschin,
şTlofuşî î-am închinat trei JtnF^^ffîSSMISillSîuzîăsm. N-am nici--tmiDati, tfeBule'să părăsesc Calcutta şi nu ştiu unde mă voi duce. Aştept cu încordată patimă toamna.
Şi rîteva intimități : D. mi-a trimis revistele şi antichitățile ce le aveam depozitate, încă de astă vară, în bibliotecă. Şoferul — căci a trimis automobilul — m-a recunoscut cu greutate — (nu mă ştiuse niciodată cu barba) şi a zîmbit. M. a telefonat iar azi dimineață dar cineva din casă — după hotărîrea' mea — a răspuns că sunt plecat pentru o săptămînă. M. n-are. să mă uite niciodată, ştiu aceasta. Ce-am ajuns eu pentru ea, acum ? Un mit, un sfînt, o legendă. Dar carnea mea unde e, earnea mea ?
•De la „Victorii" la acest caiet intim, ce stranie distanță. De ce mai scriu eu un roman, pe care nu ştiu dacă am să-1 transcriu vreodată — dar să-1 public- ? îJu pot faee niraie altceva ; şi de ciudă scriu cîte douăzeci-treizeci- de pagini pe zi; să scap mai repede de obsesia aceasta, să scap şi să mă întore la munca mea. Mi-e şi ruşine să-mi privesc- cărțHe. Dosarele şi caietele de pe masă le-am vîrît în cufăr, sâ nu le văd. Ştiu că ar fi inutil să lupt. Cît timp va dura febra, nu aş fi bun de nimic; alaltăieri, la Bibliotecă, am fumai țigară după țigară, am .vorbit cu Van Manen despre *Tris'tan Shandy* şi am plecat la şase, fără să fi deschis o carte. Ce ruşine mi-a fost întîlnindu-mă, în hali, eu Chintaram Ghakra-varty care, de cîte ori mă vede, nu se poate stăpîni să nu mă laude : „Europenii pot lucra atît de mult!" El ținea cu orice preț să-i spun ce-am mai găsit în manu-
145
I
scrisele de curlnd primite la Bibliotecă. Se entuziasma şi-şi freca picioarele goale unul de altul, ca să izgo-j neascâ țînțarii. Eu, livid şi enervat, duceam mîna laj frunte, vorbeam de surmenaj, mimam o oboseală cere-j bralâ ca să mă compătimească — şi în gînd : „Haide,' cară-te ! Cît ai să mă plictiseşti, imbecilule?!" Aveam j senzația că mă suspectează,, că ştie prea bine de rătăcirea mea, ştie că nu mi-e gîndul la manuscrisele din Nepal′ — ci la romanul meu ; şi că mă laudă şi mă cercetează f din batjocură ; noi, albii, care venim în India ca să-i dezlegăm tainele, şi sfîrşim prin a scrie romane.
M-am dus acasă cu o silă nespusă de mine şi de norocul meu. Şi înțelegeam încă o dată că nu aceste mici şi- trecătoare rătăciri constituie pericolul, ci involuntara rezistență morală aființei mele. Conflictul pe care îl cream şi îl alimentam zadarnic mă consuma şi deprima ; conflictul între austeritatea muncii pe care mi-am impus-o de atîția ani — şi vinovata tentație a unui nou roman. Un nou roman înseamnă alt timp pierdut, alt lapsus în colaționarea textelor *Subhasbitei.* Şi tot ce e moral şi amant perfect în mine — rezistă acestei acuplărr pasagere. Cu adevărat dantescă e dragostea mea pentru munca zadarnică şi oarbă. #
Acasă m-am dezbrăcat în friguri, mi-am fiert un sfert de kilogram de cafea, am urlat fetelor să înceteze cu patefonul — şi m-am aşezat la masă cu hotărîrea să nu | mă gîndesc la altceva

pînă nu voi sfîrşi partea I. A mers greu la început. Am desenat cel puţin două duzini de oameni şi draci, aşteptînd inspiraţia. Şi cînd a venit, am scris nebuneşte, cu literă măruntă şi rînduri înghesuite,*;; c'îte cinci coli pe ceas. Tensiunea s-a ridicat bolnăvicios către începutul nopţii, apoi a urmat o placiditate typ-hoidă — cînd am scris cel maî bun capitol, al 6-lea — apoi, în zori, o facilitate dezordonată care mi-a ratat două ^ capitole, pe care va trebui să le reiau altădată, dacă mă voi hotărî să arăt şi acest roman prietenilor. De alaltăieri şi pînă astăseară, am scris 119 pagini compacte ; ceea ce m-a făcut, acum vreo douăzeci de minute — cînd m-ami întors la acest caiet intim — să-mi piară orice poftă dej roman. Toate socotelile făcute, „Victorii" m-a înspăimîn-J tat degeaba. Am pierdut numai trei zile scriind, aşa cum* aş fi putut pierde într-o plimbare pe Gange, sau cu un

146

weeck-end la Puri. (Sunt încă narcotizat de „proza" ; observ o anumită ritmare a propoziţiilor ; de cercetat ce cuvinte am învăţat scriind acest roman, dacă nu cumva descoperiri pur fonice vor trece apoi în lexicul gîndirii mele însemnate în caiete; problema e esenţială, căci adesea mi s-a părut că înţeleg un lucru numai pentru că aflasem cum să-1 exprim).

Ultimele opt pagini, pe care le-arh recitit acum, bîn-du-mi ceaiul (D-na P. e încîntată că am scăpat de inspiraţie) sunt cu desăvîrşire ratate ; şi ştiu cauza ; am încercat să fiu strict autobiografic. Scrisul e penibil, şi în loc de justeţă am pus retorică. Le voi arde chiar acum. O pagină mă interesează îndeosebi ; căci am regăsit-o chiar în acest caiet al Jurnalului, cu data — Ianuarie. Dar cîtă deosebire între Jenny din caietul meu şi fata din „Victorii" ! Iată (trebuie reţinută pagina Oft" orice preţ •) : .

„Ce ai Paul?" Braţul ei îi mîngîie pieptul, umerii, şi ochii ei îl'sorb ; stă abătut, cu "expresia aceea concentrată, tulburătoare, parcă şi-ar fi răscolit mintea pentru un nimic hotârîtor, o căutare urgentă, năpraznică, de soarta căreia stă legată fericirea lui... Nu găseşte. Ce ai Pau] ? Le ce te gîndeşti ? la mine ? Se alintă. 6 prăpastie între noi ;. iar eu o iubesc, şi o am, şi ne-am unit sufletele prin mărturisiri de dragoste ; trupurile noastre sunt dureros de apropiate, dureros. E lîngă mine. O ating; — braţul lui o mîngîie potolit, concentrat, cu o îngrijorare melancolică, parcă s-ar fi temut să lunece mai departe şi să nu afle încă nimic, nimic. O sărut ; — buzele lui se întredeschid fixînd chipul cu ochii şi nările şi gura aşteptîndu-1. Cad sălbatec, ignorîndu-i protestarea, lupta. Unde e? unde e?... Tot te mai gîndeşti, Paul?... îl pălmuieşte în glumă. Dă-mi o ţigară... şi acum spune-mi la ce te gîndeai... Dar cum să-i spun că îmi pare rău, îmi pare rău de castitatea şi izolarea mea pierdute, pierdute pentru un nimic, pentru o simplă luptă senzuală, după care amîndoi sîntem abătuţi şi stupizi... 'Iată cum ne privim, şi nu avem ce să ne spunem. Creierele noastre, în trezirej goale, deşarte. Sensibilitatea îngheţată; trebuie să aşteptăm ca sîngele să circule iarăşi un anumit număr

*) De altfel, a trecut în *Întoarcerea din Rai* (p. 74-75).

147

de minute, şi anumite ţesuturi să procedeze în procesa obscure şi dezgustătoare... Iar pînă atunci, ne privim străini şi beţi, două bestii cerebrale. Nimic de spus. Inteligenţa.e amorţită, şi apoi, ce i-aş putea spune ? Recordul ei cerebral e Bernard Shaw. Iar imaginaţia, sensibilitatea, orice contact simpatiG şi generos e cufundat în negură ; depresiuni- animale ; asta e tot, acum... Probabil că singura soluţie a problemei sexuale ar fi prostituţia : contact. şi bunăziua, lasă-mă singur şi du-te cu altul. Ce stupid...'! A fost amară transcrierea. Căci, după cum mărturi-. seşte acest jurnal, de experienţa lui Paul — mereu uitat şi mereu descoperită — se leagă cele mai corosive zile ale tinereţii mele. (Sexul. Brrr ! Dacă s-ar ghici cîndva cu ce să se umple clipele post coitum. Trezirea e pest6 putinţele mele, trezirea aceea hidoasă şi zadarnică)). Şi| . oît de plată, de „oarecare", e pagina...

Se întîmplă un lucru ciudat; nu mă pot hotărî să lasl tocul din mînă. M-am întors acum acasă şi, fără să ara! nimic de spus, am deschis iar caietul şi m-am hotărîţj să scriu mai departe. Să scriu despre orice, despre mine.] Pe drum, continuam să lucrez la roman, sfîrşe'am pagină

după pagină, ca într-un somnambulism (sau poate trebui să spun automatism ?) Asta înseamnă că am avut inspirație.
■ Şi păstrez totuşi o anumită enervare, o foarte discretă nemulțumire față de ceea ce e hibrid şi inconsistent îr mine acum. Ceva perfect manque, in tot ce fac de cîteva ceasuri. Vreau să nu-rrii pară rău, să mă scuz, să mă înțeleg — şi nu pot. Ca de obicei./
/
mea pentru oameni ? Eu iubesc închis. Aş vrea să mîn-gîi, şi nu pot. Mi-e ruşine. Mi se pare că aş fi ridicol, că aş fi rus. (Am oroare de Ruşi, de tot ce e ieftin şi victorios în bestiile acestea din noi şi din cărți. Căci fiecare avem cîte un rus în suflet). Cînd iubesc mult pe ur. prieten, îl fac să sufere fără voia mea. Cazul recent al lui Jimmy, pe care l-am rănit sălbatec, lucid şi suferind cumplit de fatalitatea aceasta care mă mînă. Nu mă got, deschide.dragostei... Rămîn închis, mut. Confesiunile mele nu sînț pormtejdin dragogîe".^J20îJSIM§!3?§LlS? ^"^un~ trîcă.. JSpun — ca să închid un capitol, ca să verific o rană. Cînd i-am povestit de-a fir*a păr povestea mea cu M., Jenny a început să plîngă şi mi s-a dat. Ce-oi îi crezut eu atunci şi ce-am notat în caietul meu, nu ştiu. Dar scrisoarea de ieri îmi descoperă un fapt interesant : Jenny a crezut că o iubesc, de aceea îi mărturisisem episodul M. Stupid. N-o iubeam deloc, iubeam ca un smintit pe M., şi ca să-mi verific pasiunea aceea, să-i cunosa marginile, încercasem confesiunea. Ciudat, confesiunea şi cunoaşterea carnală care a urmat, a minat indirect memoria dragostei mele. Cu cîtă mulțumire mă tăvăleam eu pe covor cu Jenny, amîndoi isterizați şi inconştienți, numai ca să pot constata : dacă pot face asta, încep a o pierde pe M. Just; după cîteva luni, o eliminasem — cu cîtă trudă şi tehnică, nu mă interesează — din amintirea mea pasională.
Recitesc ce-am scris. Îmi propusesem să însemn incapacitatea mea de a exterioriza dragostea, de a o face să trăiască, de a o experimenta. N-am dus gîndul pînă la capăt. Aş fi fost mai trist dacă l-aş fi dus.
NuşUu_jcjjrn_ață_liil2egc. Sandu Tudor îmi spunea prir 192lTcaodâtă au venit oamenii la Iisus şi l-au rugat :1 „învățătorule, învață-ne să ne rugăm!" îmi place să-mij amintesc că Sandu Tudor mi-a spus aceasta, deşi ar fii fost foarte simplu să caut pasajul în Noul -Testament şi* să-1 învăț. Dar atunci, ascultîndu-1, am simțit o ealdă mîhnire şi multă dragoste. Atît; am simțit. Cum s-o dau, cum s-o arăt celorlalți, cum s-o fac să trăiască dragostea
148
Lucrez nebuneşte la Imperial Library ; mătrăguna în botanica şi fantastica asiatică, iată un lucru care îmi va dezvălui multe. Johah Van Manen mă întîlneşte îa stația de tramvai, mă vede slăbit şi mă ceartă că îmi pierd timpul cu fleacuri.
— Dar studiul mătrăgunii nu e un lueru de' niraio, Sir, îi spun eu eu o politețe rece. Planta asta, în închipui-
143
rea asiaticilor, prețuieşte cit o bibliotecă taoistă. Simbolul,] Sir, simbolul, fantastica mătrăgunei mă interesează. | Nu mă înțelege nici el. Mă întorc acasă cu geanta] doldora de fişe. N-am citit în toate zilele mele atîta por-; tugheză cît am citit acum, ca să străbat dincolo de far-macopee, să înțeleg ce se ascunde sub toate acele mituri botanice. Ruth îmi dă tîrcoale pentru cinematograf. „N-am bani, îi spun sec, n-am bani, nici poftă de cinema." Apoi îmi pare rău că n-am fost sincer, deplin sincer. Să-i fi spus aşa : Scumpa mea Ruth nu te pot suferi, pentru că eştî'proastă şi incultă, şi n-ai nici un pic de demnitate. Ştii bine că mi-e dragă M. şi totuşi te bagi în sufietul meu pentru o îmbrățişare, un cadou de nimic şi un loc la cinematograf. Eşti goală, Ruth, goală şi obositoare. Mă preferi pe mine nu pentru ochii mei — căci după toate celelalte mai sînt şi miop — nici pentru sufletul meu, ci pentru că sînt alb, sînt european şi membru la Cal-cutta-Club. încolo nimic nu te leagă de mine, scumpa ■ mea. Cînd mi te-ai dat, erai "pe jumătate beată. Te-am avut fără nici un sentiment de sacrilegiu, de

dezvirginare, de intrare într-o dragoste străină. Erai beată şi eram alb. Pe cînd cealaltă, M., cînd i-am atins umărul — am simţit că pâtrunsesem în cele mai intime zone ale trupului şi i sufletului ei, că mi se oferise toată, că eram cel dintîi 1 care săvîrşesc acest sacrilegiu, că, în sfîrşit, intuisem o J cunoaştere nouă, aproape mistică, a dragostei, a violenţei Şi -A ofrandei. Ruth, draga mea, eşti cea mai delicioasă feinaîuşcă, dar nu eşti o femeie. Şi mie asta îmi trebuie. Iar acum, nici atît. Acurri am o întreagă farmacopeie în cap şi poftă nebună să descifrez mătrăguna, Sînt un tip abstract, crede-mă, Ruth...
în monstrul[J]) recent inaugurat (am recitit paginile asupra jocurilor de circ ; bune) am transcris astăzi toate rezultatele meditaţiei mele de ieri noapte asupra tranzi-
1) Autorul obişnuia s-şi adune observaţiile cu caracter tehnic sau experimental în nişte caiete pe care le numea «monştri», probabil pentru că se adăugau şi se lipeau fel de fel de notiţe pe ftîrtie deosebită, care le dilata pînă la rebarbativ.,

torietăţii. Ajunsesem, aproximativ, la două specii de tran-zitorietate : 1) procesul faptului individual, ce se realizează manifestîndu-se în forme care se anulează sau se asimilează de la sine ; 2) pieirea faptului, cînd procesul se termină ; moarte — în timp ce în celălalt caz era numai memorie. Mi se pare că experienţa se reduce (sau se defineşte) prin memorie sau transcendere (moariej—— Evident, există — sau poate fi justificată prin experienţa noastră directă — o altă transcendere, care deşi e „viaţă", nu e concrescenţă şi nu păstrează \ memorie. (Dragostea, contemplaţia metafizică, experienţa religioasă).
Ei bine, mirarea şi furia, alături de entuziasmul meu, descoperind cam aceleaşi lucruri în „process and Reality" p. 297, a lui Whitehead. Ceea ce e amuzant : la rezultatul acesta ajunsese deja Loeke... Aportul meu personal nu fusese decît discuţia noţiunii de „memorie" faţă de „moarte", şi celelalte posibilităţi de transcendere — necunoscute lui Locke, vag situate în Whitehead. Acum ceea ce mă interesează e aceasta : ce e adevărat din meditaţiile mele ? ceea ce se verifică prin Locke et C-nia — sau ceea ce se deosebeşte de ei ? Sau — mai pot fi eu însumi, „original", dacă nu cunosc prealabil, şi bine, istoria filosofiei, ca să suprim din „monştrii" mei tot ceea ce întîlnesc şi aiurea ?
Cea dintîi zi de furtună şi ploaie lungă. Acum e seara tîrziu, dar plouă încă. Am lucrat ziua întreagă la studiul pentru „Rioherche Religiose", şi acum mă trezesc deodată pe gînduri ; o tristeţă calmă, mai degrabă o contemplaţie senină şi sobră. îmi amintesc de monsoonul verii trecute, în Bhowanipore, de nebuniile mele alături de M. în ploaie, cînd alergam prin curtea inundată, leoarcă de apă, apoi eu fugeam prin potop pînă în parc, iar ea mă ameninţa că mă va spune profesorului, şi eu o imploram în genunchi, glumind amîndoi, rîzînd de tunete, dorindu-ne, stringîndu-ne mîinile.
Cred — ştiu — că şi ea gîndeşte acum acelaşi lucru, căci a fost furtună mare astăzi, şi nu se poate ca ea să nu fi ieşit în balconul cu acele lianş roş înflorite, şi să

nu-şi fj amintit 'lianele, parcul, ■ printre ele...
dragostea noastră. Veranda, balconul, - mă întreb cum poate supravieţui M.
De cîte ori mă întorc cu gîndul la viaţa şi activitatea mea de acum trei ani — pe vremea polemicilor „genera-. ţiei" şi a romanului universitar — mă înţeleg mai bine. Toată zarva şi gesticulaţia mea — cîteodată seducătoare, cîteodată copilărească pînă la compromitere — pornea dintr-o imensă nesatisfacţie şi o uriaşă sete de spiritual. Greşeala era că nu ştiam unde să aflu_jpjrltuaIuLj§i cînd am descoperit ortodoxia — prin Ignaţiu de Loyola,~p3n „apologia virilităţii" gînditâ anapoda, prin Nae Ionescu şi Mircea Vulcănescu — ea mi s-a părut singufă~cîogrnă consistentă âtît cu absolutul pe care îl căutam, cît şi cu o experienţă eolectivă, isterică. De aceea m-am zvîrlit trup şi suflet în ortodoxie, înainte de soroc. De aid reac-ţiunile şi critica ultimilor doi ani. Acum, cred că ştiu pe ce drum trebuie să umblu. Şi mă uimesc înţeîegînd că va trebui să păstrez mult, foarte mult din ortodoxie.

înspăimântătoare . toropeală (de cîte ori ara să mai scriu cuvîntul acesta ?) Nu-mi găsesc nimio de făcut, deşi lucrul mă copleşeşte din toate părţile. Totul mi se par;» zadarnic, stupid şi fără nici un sens. Acum doi ani numeam ceasurile acestea de acetya „crize nominaliste" şi le treceam pierzîndu-mi timpul cu prietenii. Umblam şi vorbeam prostii ; ce cură fără greş. Dar aici e prea caid, nu am pe nimeni, nu-mi găsesc în nimic un sprijin. Poate sînt puţin bolnav, căci îmi tremură mîinile, ochii îmi lăcrămează, înăduşesc în continuu chiar sub ventilator. Am încercat să dorm, îmi spuneam : sînt obosit, am să adorm şi are să treacă ; trebuie să treacă ; mîine am de lucru ; nu-mi pot permite nici concediu, nici boală... încercam să gonesc toate gîndurile. Ventilatorul fluiera, auzeam în go-down pe bucătar bătîndu-şi nevasta, strada vuia — şi nu puteam dormi, nu puteam trece peste ghim-

452

pele acela de luciditate care rămînea înfipt în toropeala mea totală.

Aşteptam seara ca să pot. ieşi. Să beau, să-mi fac de , cap, să rămîn singur, fără obsesia vecinilor care mă cunosc. Pînă seara am crezut că am să înnebunesc. Creştea, creştea în mine dezgustul de tot — şi nu mai aveam puteri nici să fiu cinic. Mi-era grozav de milă. Mă întrebam de ce sînt ursit eu să port în mine atâtea suflete şi atîtea bestii. Dacă nu sînt destul de tare ca să rezist o vară indiană, de ce aflu atît de tîrziu ? Dacă nu voi ajunge un savant perfect, de ce atîta sete de muncă şi atîtea gînduri care se cer verificate ? Să fi rămas mai bine un oarecare, un om.

Ies noaptea, cu gîncl la orgii. Direct în Kharaya. Intîl-nesc două fete^care mă întreabă de Ernest Mann. „A murit, le spun, a murit înecat şi ros de crocodili". Mă apucă deodată un imens dezgust, şi plec aproape în goană. Apoi încep să mă mustru că sînt laş, şi fug ca un ratat sentimental, şi caut uitare în decor.

Am rătăcit pe străzi pînă ce nu mai m-au dus picioarele. La „Globe Theater" m-am oprit să beau un ver-mouth.cu gheaţă. Era tocmai în antract, şi barul plin de soldaţi. Aici veneam cu George, în 1929, îmi amintesc eu inexplicabil de trist. Cîte au trecut de atunci. Eram mai tînăr, nu ştiam mai nimic dar credeam că înţeleg de minune India, eram încîntat de decor, nu treceam pe sub nici un palmier fără să nu zîmbesc, mă sculam în zări ca să-mi fac inutilele mele lecţii şi munceam pînă la miezul nopţii, crezînd că va veni o zi cînd voi înţelege orice text sanskrit, voi şti orice se leagă de India... Şi inocentele mele conversaţii porcoase cu George, ideea extraordinară ce mi-o făceam despre mine pentru că cinam la „Nanking", în plin oraş chinezesc, şi puteam fuma, dacă voiam, oricît opium aş fi cerut... Un al doilea vermouth, un al treilea. Soldaţii au intrat în sală, aud pe Ramon Novarro cîntînd, şi rămîn aşa, stupid, melancolic, brută. Aşa m-am întors.

Am crezut că scriind aici, are să treacă. Nu e întîia dată cînd mă păcălesc. Numai dacă aş putea dormi.

153

Telefon de la M., cînd nu mai mă aşteptam. D-na P. vine să mă cheme. Sar din pat şi urlu : „Ce vrea de ia! mine ? Ce vrea de la mine ?!" D-na P. se reîntoarce î»-:| cîntată la aparat, şi îi spune că nu sînt acasă. Stau lîngăl uşă şi o ascult, palpitînd, descompus. Nu mă pot eon-j trola, repet stupid : „ce mai vrea de. la mine? ce maij vrea ?" Şi mă apucă deodată o furie de animal că n-am*j* izbutit să fiu decent, că nu m-am putut stăpîni faţă de., anglo-indienii aceştia bănuitori şi laşi. Au să afle tot, au să înţeleagă. (M-am fi bătut).

M. mi-a auzit glasul, căci nu vrea să închidă aparatul,, şi continuă să mă cheme. D-na P. îşi face o plăcere să' vorbească şi repetă : „Vă asigur că nu e acasă. Pe Dumnezeu din Ceruri, de ce v-aş minţi ? Dacă ar fi acasă, credeţi că l-ar răbda inima să nu vorbească ?"

M-am aşezat lîngă uşă, pe piatră, şi-mi spuneam mîn-l gîindu-mă : „Iacă că trece şi asta, Mircea Eliade, trece'? şi asta". Mă apucă iarăşi mila de mine, şi vorbesc romă-ş neşte, singur : „iată cum te-ai dat de gol tinere, sminti- i tule, scumpule ; şi totuşi nu eşti prost, şi nici cîrpă nul eşti ; nu eşti om de paie, Mircea Eliade, înţelege aceasta.! Bine. Ştii ce trebuie să faci ?

Ştii." încep să fluer, privind.] tavanul şi ventilatorul care se învîrteşte întruna. De § partea celaltă a uşii, în hali, s-au adunat ei; care m-auf auzit vorbind singur, şi mă compătimesc sau se amuză, îi aud cum calcă încet, şi şoptesc. John a venit de 3a.| şcoală şi-şi cere porţia lui de barka-kani încălzită. D-na P., la pîndă, îi strigă pe înfundate : „John, fir-ai al dracului ! mai aşteaptă un minut !"
Mă ridic, fluerînd, şi continui să fluer tot timpul cît îmi iau duşul şi mă îmbrac. Ies cu o faţă senină, şi zîm-besc tuturor în hali: „bună seara,. D-na P... bună seara i Johny, bună seara, bună seara..." Toţi se prefac că nu bănuiesc nimic, şi fiecare îşi face de lucru în hali. Ştiu că ard de curiozitate, că ar da orice să mă audă vorbind rău de M. Sunt de un calm magnific, şi întîrzii de bunăvoie, răsfoind revistele, deschizînd şi închizînd pianul ca şi cum nu m-aş putea hotărî ce să cînt. în cele din urm;,
154
■obor scările cu un zîmbet amabil strigind : chereeo, ehereeo !
Trec direct în go-down şi găsesc biletul la locul nostru .ştiut. „De ce n-ai venit ? Vream să-ţi mai aud glasul. Nu ştiu ce are să se întîmple cu mine. *For ever.* M." Ies din go-down cu un aer indiferent, ştiind că rnă aşteaptă. Chokra vorbea cu bucătarul, şi cum mă vede sare ars în sus, şi se ia după mine. „Sahib, sahib", mă strigă încet. Mă opresc într-o doară. „A leşinat, sahib. Aşteaptă răspunsul, mi-a spus să-1 aştept chiar pînă mîine." îi răspund : „aşteaptă", şi pornesc fumînd spre tramvai, groaznic de încurcat, cu chokra după mine. Număr paşii spu-nîndu-mi în gînd : „calm, întîi te gândeşti şi pe urmă faci, în-tîi te gîndeşti şi pe urmă faci..."
L-am găsit, seara, aşteptîndu-mă lîngă poartă. Mi s-a făcut deodată o milă nespusă de el, de mine, de M., de oricine suferă pe lumea aceasta din prostia oamenilor, din nenoroc. „Ce vrei, mă copile ?" îl întreb eu în cea mai mîngîietoare bengaleză pe care o putui improviza. El îmi răspunde respectuos în hindusthană ; nu se cuvine unui chokra să vorbească altă limbă cu un stăpîn. îmi spune de M., cum vor s-o mărite cu un profesor de matematică, şi cum a ameninţat ea că se zvîrle după terasă, şi cum o ţin închisă în odaia ei, şi plînge ziua întreagă printre flori. Vreau să-i scriu, cîteva rînduri, apoi îmi amintesc de cele ce-am făgăduit — şi rămîn mut. Cît am fost de stupid, numai acum îmi dau seama. Şi, totuşi, nu se poate să nu mă ducă undeva, sus, în siguranţă, onestitatea' şi încăpăţînarea aceasta a mea în suferinţă...
De cîtva timp, serile îmi sînt luate cu dineuri care mă amuză de minune. Superstiţii şi voluptăţi pe care le descopăr tîrziu, după doi ani şi jumătate de viaţă indiană, pentru că de-abia acum europenii din India mă interesează, de-abia acum mă pot împrieteni cu ei. Alaltăieri seară am cinat cu Van Manen. Nu ştiu de ce mi-e atît de drag bătrînul şi nu pot spune cît mi-e de drag. A rămas şi el vara aceasta în Calcutta, şi cînd se închidea Biblioteca noi întîrziam, numai noi doi, fu-
155
mînd trabuce .>i „talking life". A fost 11 ani secretar general al Societăţii Teosofice şi bibliotecar la Adyar ; acum e numai un tibetanist. E plin de taine, şi totuşi debordează de viaţă şi sinceritate. (Cîteodată joacă teatru ;, de pildă cînd vorbeşte în tibetană cu servitorul lui, care ştie şi engleza şi hindusthana. Vorbeşte prost, gîngăvind, dar vorbeşte ; ca să ne epateze pe noi, pe Bogdanof, pe Andre, pe mine. Sau cînd pozează în surmenat din pricina muncii la Asiatic Society, ca să-şi scuze inactivitatea ; căci nu scrie aproape nimic, şi nu a publicat decît cîteva broşuri de texte şi bibliografii).
Stă de treizeci de ani în India, n-a fost niciodată însurat şi are cea mai graţioasă bibliotecă din Calcutta. Cum le-a adunat din toate colţurile pămîntului, manuscrisele lui tibetane şi mongole, zeii lui nepalezi, picturile lui. Singur şi cu servitorul. O viaţă ciudată; solitar şi înfrînat în timpul săptămînii, dar sărbătorile în cercurile cele mai înalte, bînd zdravăn cocktailuri şi whisky, răzînd si glumind (guşa lui cu barbişon, cînd rîde ! ; buzele lungi, umede, faţa lui lucie şi obezâ, de colonist olandez).
Alaltăieri am stat la el pînă aproape de zori, poves-tindu-mi de pe vremea cînd activa in

Societatea Teoso-fică şi era secretarul lui Leadbeater, îmi spune :
—Dragă Eliade, inteligența nu se măsoară după adîn-cimea cu care descoperi şi disociezi adevărul de minciună, ci după perspicacitatea cu care poți salva un adevăr compromis. E foarte simplu să descoperi un adevăr într-o junglă unde n-a lucrat nimeni, sau dacă au lucrat au lăsat ordine şi decență în jurul lor. E foarte greu să descoperi un adevăr în opera unui măgar ca Leadbeater, care a compromis totul în jurul lui. Trebuie curaj, *old man,* mult curaj. Te-am ascultat bătîndu-ți joc de M-me Bla-vatsky. Crede-mă, dacă „Doctrina Secretă" ar fi apărut acum două sute de ani, s-ar fi scris asupra ei, astăzi, tot atîtea cărți cîte se scriu despre Boehme...
îmi spune despre experiențele lui de chimie ocult, şi îl ascult fascinat — nu de cele ce-mi spune, ci fascin de făptura lui robustă şi suculentă, de setea lui de a-[1] justifica oarecum cei treizeci de ani petrecuți în Indi India, țară fără miracole şi fără fachiri, țară monoton.:, plată, deprimantă — dacă nu izbuteşti să te desprinzi
156
«dată de toate farmecele oraşului şi să te aşezi la drum cu hotărîrea : ori aflu, ori nu mai mă întorc...
E îngrozitor de cald, aproape 110° Fahrenheit, şi o zăpuşeală terifiantă. Nu ies din casă decît serile, şi sînt atît de tentat sau deprimat, încît mă duc la cafenea şi beau coktailuri sau vinuri tari pînă la miezul nopții. Dacă sînt singur, țes soliloquii ana*rhice, întrebîndu-mă „la ce bun ?" despre multe lucruri care mi-au plăcut cîndva sau îmi plac, încă. Dacă nu sînt singur, mă antrenez în conversații sclipitoare, paradoxale, şi viețuiesc nebuneşte pînă dimineața.
"Viciul a ajuns, acum, nu numai o supapă de siguranță a echilibrului fiziologic şi cerebral — ci o realitate a experienței mele „nediferențiate", a substratului difuz al personalității mele. Viciu, adică ■ dezorganizare morală, dezorientare, marasm şi abulie. E mai mult decît o criză, pentru că ține de mult, şi nu întîmpină rezistența nici nu produce tensiunea unei crize.
în timpul acesta am scris numai cîteva pagini pentru romanul „Victorii", dar sînt proaste, şi va trebui, probabil, să le înlocuiesc. Lecturile mi-au fost, totuşi, extrem de serioase ; Pater Schmit asupra originei religiilor, două cărți din *Yoga-Sufra* cu comentariul lui Bhoja, „primitive culture in Greece" a lui Rose — iar nopțile, cînd eram prea obosit ca să mă duc să-mi beau coktailul, citeam din „Tristram Shandy", o carte care mi-a ajuns iarăşi de căpătîi.
Şi cîte cărți n-am compus mental în aceste săptămîni de anarhie, de libertate, de marasm !... O „educație, a fetelor", în care arăt că virtutea e mai voluptoasă şi mai puțin dezamăgitoare decît viciul, că tinerii sînt proşti, mediocri şi sentimentali, că amanții sînt egoişti, mălăieți şi fricoşi, etc. închin un capitol lecturilor necesare unei fete moderne ; un capitol educației sexuale, altul problemei libertății sexuale (cel mai important, pentru că socot că am găsit motivele pentru care libertatea sexuală masculină e superficială, închipuită, şi nu$_c$ antrenează nici *,'o* problematică morală sau conflict de psihologii; bărbatul e mai mult brută decît femeia, deşi e şi mult mai senti-
157
mental; el poate avea cojmoția sexuală cu oricine, şi poate uita ; în timp ce femeia nu atinge orgasmul decît prin-tr-un bărbat care îi e „simpatic", şi ea nu uită niciodată primele experiențe).
Multe pamflete şi aforisme mi-au trecut prin cap, dar nu le-am notat, şi s-au pierdut. Am compus mental o piesă de teatru fantastică şi cu mult sarcasm, „Comedia morții". "
Macchioro îmi scrie patru pagini admirabile, din America, asupra inutilității creştinismului. Intîlnesc în „The Journal of a disappointed man" de Barbellion, un pasaj asupra Măriei Bashkirtseff care îmi aminteşte ciudat de literal ceea ce scrisesem eu în „Romanul adolescentului miop" asupra lui Giovanni Papini. „Nu vreau să fiu o replică, un duplicat al Măriei Bash-, kirtseff" — spune Barbellion. îmi amintesc că şi eu uzasem cam aceleaşi cuvinte. De altfel, cartea aceasta are multe similarități cu romanele sau personalitatea mra ;

viguros egotism, poftă de lucru şi instabilitate, risipire pe multe cărări, obstacole fiziologice, etc.
Am luat ceaiul la Bogdanov, eu şi *Andrâ.* L-am vizitat pentru întîia oară astăzi. Stă într-o singură odaie împreună cu soția, care suferă de stomac şi a trebuit să-şi scoată toți dinții. Cuid vorbeşte d-ria Bogdanov, o înțelegi mai mult ghicind-o . E foarte stînjenită (orgolioasă şi aristocrată cum e : Van Manen mi-a spus că erau foarte bogați înainte de a' emigra) şi după ce se serveşte ceaiul, îşi căută mereu de lucru pe afară. Bogdanov e tot aît de timid, de încurcat — şi văzîndu-1 suferind din nimjca toată, mi-e foarte drag. Simt căldura dragostei în apropierea acestui om cu care nu mă înțeleg niciodată.
Vorbim despre poezie, despre sex, despre Persiâ^' îl • hotărîm să ne. citească ceva în persoană, şi îl ascultăm vrăjiți — căci Bogdanov ne citeşte cîntînd, .cu" un glas ca o litanie. Andre sare entuziasmat în sus *i* va învăța
158
persoana. De cînd a venit aici, nu ştie ce limbă orientală să învețe. Pînă acum s-a hotărît de mai multe ori pentru chineză, birmană, bengaleză, persană — dar nu începe nici una, pentru că nu ştie pe care să o înceapă.
D*ipă ce plecăm , Andre mă invită la un pahar cu whisky. Sus la „Firpos". Stăm pe terasă şi privim apusul pe Maidan şi cum se înroşeşte rnarmora albă a Victoriei Memorial. Decorul acesta ne apropie deodată. Andre începe să-mi spună cît de goală, este viața lui, colindînd capitală după capitală, neamestecîndu-se niciodată cu poporul în mijlocul căruia stă cîțiva ani, necunoscînd decît pătura cosmopolită, numai consuli şi diplomați, pierzîn-du-şi nopțile în recepții şi banchete. Ar vrea să învețe ceva, dar nu ştie ce, şi nici nu are timp; Cît a stat în Canada", a învățat englezeşte, apoi a venit în România — şi a uitat-o. Aici trebuie să o învețe din nou — şi apoi cine ştie unde va pleca ?
îmi spune că îi plac revoluționarii şi comuniştii. Noi, românii, nu vom putea face niciodată revoluție. Dacă ar fi român, ar şti el ce să facă. Apoi îmi spune că a încercat să violeze o fată de 11 ani — şi aceea a fost cea mai mare voluptate pe care a cunoscut-o vreodată. [Andre Vissiere, al doilea ataşat de legație, probabil a plecat acum şi din Calcutta. în 1931 era încă destul de tînăr, şî avea o foarte vagă experiență diplomatică. Avea însă o serie de informații pe care numai un francez umblat prin lume le putea avea. Acesta era^ şi marele lui farmec, de altfel. Petrecuse doi ani în România, şi cînd a plecat spre India, a luat cu el şi pe servitorul lui din Bucureşti, un băiat din Banat, care nu ştia o boabă franțuzească şi cu atît mai puțin englezeşte. Nu ştiu prin ce miracol a izbutit copilandrul ăsta să se descurce în Calcutta. Ştiu totuşi că Andre îl trimitea să cumpere bilete la anumite cinematografe, şi nu greşea niciodată. Făcea de asemenea o serie de comisioane prin oraş sau ohiar prin cartierele indigene, fără să se încurce. La rîndul lui avea un *boy,* un băiat din Orissa, care nu ştia decît hindusthani, şi cu care iarăşi se înțelegea foarte bine. L-am găsit odată stînd Ia masă şi aşteptînd să fie servit de *boy.* Nu părea de loc uluit de subita lui ascensiune socială. Nu părea de asemenea uluit de miracolul indian din jurul lui.
159
Avea o față ca de piatră. Avea cîteva mii de ani de «experiență a miracolului în urma sa].
*■
Cît de surprinzător ar părea aceasta, am fost gelos pe Ruth. Pe fata care m-a sîqîit şi m-a desgustat întotdeauna, pentru care n-am simțit niciodată nici cel puțin generozitate, de care nu ştiam cum să mă scap. M-am convias* încă odată că gelozia nu are nimic de-aface cu dragostea, că dacă se experimentează alături de dragoste aceasta se % datoreşte orgoliului, spaimei de a rămîne din nou singur, sentimentului proprietății, care întovărăşesc orice dragoste. Dar gelozia se poate experimenta şi singură, fără pic de dragoste. E destul să fie orgoliu acolo, să fie un sentimente de â l'aise, de familiar, de posesiv. Sufeream stupid, astăzi, pentru că Ruth dansa cu Sonny şi apoi a plecat cu el pe terasă. Rîsetele acelea forțate, verva mea,

sclipitoare, răzbunarea mea idioată (am plecat cu maşina la matchul de hockey, cu Iris şi Hellen), banii pe care i'-am cheltuit prosteşte — cît mă. dezgustă acum, mîi fac să roşesc scriind acestea. Eu care mă consideram un om liberat de superstiții, care meditam adesea cu anticipata bucurie la ceasul cînd Ruth se va dărui altuia. Cît de imensă e bestia adormită în mine numai în • clipe de acestea înțeleg. Dar că ar fi fost cît puțin dragoste, dacă m-aş fi temut s-o pierd. Dar nu era decît inerția instinctelor mele : ceea ce a fost odată al meu, să nu mai fie şi al altuia. ,

Mă întreb dacă nu a venit timpul să ne emancipăm de primatul cunoaşterii prin inteligență, prin spiritul pur. Dacă nu trebue să încercăm şi o cunoaştere globală, organică, prin pasiunile, entuziasmele, păcatele şi somnul nostru. Ce mai avem de aflat prin inteligență şi rațiune ? Adevăruri din ce în ce mai abstracte (cum a ajuns fizica modernă), tot mai simbolice, mai depărtate de om şi de ' viață. Drumul acesta a fost prea mult bătătorit. Haide, curaj, pe un drum nou, cu alte instrumente, cu alte ținte, j O pasiune şi o turpitudine — nu ne relevă oare un adevăr nou ? De ce să credem că pasiunile sînt numai o întunecare a rațiunii ? De ce să punem întotdeauna r înainte ?

Aş vrea să cunosc un om nou, unul care să-mi spună că a găsit viața şi adevărul în afara inteligenții şi în afara misticei. La urma urmelor, a început să mă exaspereze adevărurile acestea aproximative, cu inevitabila lor cîtime de irațional, pe care le adunăm ca furnicile de trei-patru mii de ani. Haide, un singur om nou, cu desă-vîrşire nou, altul, el însuşi eu adevărat!

Pe seară mă vizitează un tip extrem de interesant, d-1 Jamini Santa Sen, „an authority on Indian Art", cum se recomandă el. Vine cu o scrisoare de la Mukherji, zemindarul din Uttarpara. Stă trei ceasuri, în care timp vorbeşte necontenit. E un maniac al vorbirii, nu oboseşte, nu se lasă întrerupt, „şi schimbă subiectul de la mimă pînă la gură : artă, dramă, filosofie, misticism, Est-Vest, Niet&he, Christos, eto. Asupra oricărei probleme are « soluție originală. Unele din ele epatante şi consistente, altele fantastice. Dar e un amestec fascinant de geniu şi de farsă. îmi prezintă o broşură în care se află tipărite „opinii" asupra sa, de la Tâgore şi alții. Orice nume aş pomeni, îmi spune, „că îi este prieten". E un soi de iMag-nificentius al nostru. Ceea ce mă interesează în el e extraordinara uşurință cu care generalizează şi divide cultura uniyersală. îmi spune că a fost invitat în Europa şi America, pentru „a releva Răsăritul". Tagore („marele Poet") de cîte ori îl întîlneşte, îl întreabă : „Ei, d-le Sea, cînd te duci în Europa !..."

Mă convinge să-1 întovărăşesc mîine la un Rishi dia Howrah, un soi de iluminat care „e superior chiar lui Aurobindo Ghosh".

Mă gîndesc cît de nepăsător am trecut pe lîngă astfei de oameni, aici în India, fără a însemnă eîteva linii în „Jurnal". M-am mărginit s* scriu despre mine, eînd aveam timp şi dispoziție, sau despre gruparea d-nei P., despre anglo-indieni Dacă ar trebui să scriu cîndva despre oamenii pe care i-am cunoscut — Jurnalul acesta nu
mi-ar sluji mare lucru.

*

E o tragi-eomedie viața mea. A trebuit jsă stau trei ani în India, s-o străbat în lung şi în lat — ea să-mi găsesc omul la cîțiva kilometri de casa mea, în Howrah...

160

161

■ Suprim cîteva zeci de pagini, care n-au nici o legătură cu Ripon Street].

...Nu mai ştiu ce să scriu. Este atît de cald încît am impresia că odaia întreagă se transformă într-un stomac de cetaceu, şi făptura mea fizică se descompune ; este macerată, suptă. O stranie senzație că mă aflu între per§ți vii, viscerali. Parcă şi trupul începe să miroasă, începe să se lichefieze. Oarecare greață. Sub ventilator, mi se răceşte respirația ; şi asta îmi dă o senzație penibilă de boală. Cu toate încercările mele brutale, nu pot faee nimic : nici citi, nici dormi. în casă nu se aude nimic, în afară de ventilatoare ; şi toți dorm, asta mă înfurie. - Sînt

ameţit, obosit, şi totuşi nesatisfăcut. Parcă aş vrea să fac ceva, să mi se întîmple ceva. Cred că sufăr foarte mult din cauza aceasta ; nu mă pot preda complet nici în faţa oboselii, nici în faţa odihnei. Păstrez întotdeauna o urmă de luciditate, puţină părere de rău. Toată după-amiaza mi-o voi pierde astfel. * *

...Vara aceasta care nu se mai sfîrşeşte, sufletul ăsta care nu se mai satură. Ce mai vor de la mine ? Ce păcate mari am de ispăşit ?...

Şi totuşi nu se poate ca toate acestea să nu-şi aibă un rost, o ţintă ; doar nu trăiesc înainte de Creaţie, nu trăiesc un vis. Probele astea îşi au fără îndoială, o finalitate. Mă vor duce undeva. Altminteri aş înebuni, m-aş da la fund. Nu se poate. Nu o spun din teamă. Toţi diavolii din mine ştiu că o după-amiază ca asta mă limpezeşte de orice teamă. Undeva, trebuie să-mi găsesc fratele. Să-1 văd numai odată, să ştiu că este. întîmpîe-se orice, după aceea. Ori unde aş cădea, aş şti ce trebuie să faG ca să mă ridic. Acurrrsînt aici, toate merg bine, nu mă mai nelinişteşte nimic de-alături — şi totuşi aş sfă-rîma sticlă, aş plânge, m-aş bate ca să mă pot trezi. Dacă şi asta este o criză, şi îşi are leac la farmacie, dacă şi asta vine tot din carne — atunci sînt năuc şi nici o etică din lume n-ar avea dreptul să intervină în socotelile mele cu mine însumi.

îmi iubesc atît de mult slăbiciunile şi superstiţiile, 162

încît inventez mereu o teorie a omului ca să mi le scuz. îmi spun mereu că n-aş fi om.dacă nu le-aş avea. Nu ştiu de unde mi-a venit spaima aceasta de a nu mă transforma în înger.

Aş vrea să nu mai scriu pe hîrtie, să inventez ceva nou pe care să nu-1 înţeleg decît eu, care să piară odată cu mine. Nu mai pot suporta catharsisul acesta simplu, al „jurnalului" ; care nu purifică nimic, şi mă îmbată,, mă păcăleşte.

Şi totuşi, ceva prin care să pot spune tot.

*

Noaptea de azi ; cît talent mi-ar trebui ca să pot păstra aici, pentru mine, miracolul nopţii acesteia neverosimile, fără lună, cu văzduhul limpezit* de ploaie ? M-am coborît după terasă numai ca să scriu. Simţeam că nu mai pot rămîne acolo, sus, singur. Vreau să-mi împiînf in memorie — în memoria mea ridicul de proastă — acest miracol' S-a întîmplat ceva astă seară. Nu s-a coborît noaptea pe care o cunosc eu. Nu e nici întuneric, nici spaţiu, nici muzicalitate. Tufele din curte, plantele din verandă, toate acestea îmi spun că s-a întîmplat cev« deasupra noastră. O fi poate vreo stea nouă, vreo constelaţie glorioasă sub care a intrat pămîntul astăseară. Ce rău îmi pare că nu cunosc astronomia, să pot pătrunde semnul sub care ne-am aşezat acum.

Totul e schimbat, transfigurat. Şobolanul pe care l-am întîînit intrînd în odae, era şi el mai năuc ca ?'e ob'cei. Avea o anumită bunăvoinţă. Parcă ar fi vrut să-mi spună ceva. Şi cu toate acestea nu înţeleg, nu înţeleg nimic. Bănuiesc numai că frumuseţea aceasta nu e gratuită, că noaptea asta s-a liniştit deodată cu un anumit scop •— să asculte ceva, să surprindă ceva. încerc să mă abandonez complet acestei linişti suprafireşti, doar voi înţelege ceva. Ar trebui să nu mai am gînduri, să nu mai ara memorie. Poate aşa voi comunica cu tot ce se urzeşte acum deasupra mea.

...Nu poate dormi' nimeni din casă. îi aud vorbind. Cum se apără nenorociţii ăştia contra farmecului...

Citind un filosof modern, am întotdeauna impresia că citesc lucrurila~mintea omului, că observaţiile lîii fine'

] 63

!ji disociaţiile sale subtile le pot face şi eu, oricînd. Numai! : ni" Tilosof matematic, ;uri′ ^itelîel|r ^jjrda^Tfnî "dă Honzaţia noutăţii, a unei alterîtăţi ~....."".....

Poate că sînt un esprit de finesse. De aceea, de cîte ori citesc din seria Kierkegaard—Bergson —Chestov, urmăresc foarte bine, ca şi cînd aş fi gîndit de" multe toate aceste subtile şi *f*ascinante analize.

/ Filosof ia iridiimă-'— ah, aceasta este cu totul altă poveste, "liste ceva care îți dă poftă să bați cu pumnul în masă, să abandonezi totul şi să fugi undeva în sălbăticie, spunîndu-ți : ori înțeleg — ori crap.
De cîte ori citesc un text indian, îmi dau seama cît de mult îmi pierd timpul, şi eu, şi toți ceilalți moderni, îmi promit întotdeauna, solemn, să nu mai fac nimic altceva. Fireşte, nu mă țin de cuvînt. Dar nu aceasta rnă interesează, ci această invitație a filosofiei indiene ia realitate, la viață, la eternitate dacă vreți.
■*
Nu mă grăbesc. Nu pot face nimie împotriva destinului meu. Las oamenii să mă aştepte. Cei care despe-rează, cu atît mai rău pentru ei. Ştiu că aş putea face orice, numai să trăiesc şi să nu-mi pierd vederea. Acum cînd am adunat atîta material ,simt cum nu mai mal interesează. Nici examenele, nici teza — nimic, nimic. Ah, respirația adîncă a plecărilor ! De ce mi-a fost miel ursit să fiu un erudit pasionat de vulgaritate, de rătăcire,! de "aventură ? Să nu mă pot fixa nicăieri, să nu pot sfîrşi; nimic din ceea ce am lucrat...
Willy P. îmi spune în sfîrşit toată dragostea lui cu' Iris Moggeridge: Este un iureş de iubire, de patimă şi de desrădăcinare în toată această casă. Au început toți să iubească. Ceea ce este interesant în cazul lui Willy, e faptul că Iris Moggeridge — înaltă, zveltă, banală — (e protestantă iar d. Moggeridge un protestant fanatic. Nu vrea cu nici un chip să-şi dea fata după un romano-catolic. Willy îmi arată scrisorile acestui *old fool,* în care face exegeză neo-testamentară ca să-i dovedească „păcatul" în care trăieşte, şi termină fiecare scrisoare cam aşa : „Dea Domnul să te întorci la duhul adevărat al Evangheliilor,-şi să te botezi în Ghristos !" Scrisorile d-lui
164
Moggeridge nu sînt ale unui maniac, ci ale unui fanatic. Willy, care pe vremuri nu putea suferi pe protestanți nici pe protestante, îmi spune :
— Ce se amestecă el în dragostea şi fericirea noastră ? E destul că am intenții oneste... D-na P. priveşte cu lîn-cedă prudență toate aceste obstacole. Ştie că nu mai poate interveni. Willy este cu totul al d-rei Moggeridge şi ar fi în stare să treacă iar .la protestantism pentru ea, dacă n-ar şti că şi-ar pierde astfel postul de repetitor 3 a St. Xavier Colege.
Ieri seară m-a invitat la d-1 Moggeridge. "îi jşpusese de mult că sînt ortodox şi mă lua probabil ca arbitru. Mă aşteptam să găsesc un bătrîn nervos care să mă provoace de Ia uşă la o dispută teologică. Mărturisesc că îmi revăzusem chiar un caiet cu note şi răsfoisem Noul Testament, ca să-i pot ține piept.
Am întîlnit totuşi un bătrîn înalt, foarte englez, uscățiv, care ne-a vorbit toată seara numai de colecția lui. de ouă. într-adevăr, avea o colecție • magnifică. Cinci dulapuri, cu nu ştiu cîte sertare şi sertăraşe, pline cu nisip curat, în care stăteau pe jumătate ascunse fel de fel de ouă, din China, Australia, America, India. D-1 Moggeridge îmi spune cu o uşoară mîndrie, că va dărui colecția Muzeului. A muncit la ea treizeci de ani, şi a cheltuit o adevărată avere, scriind în toate părțile lumii şi aşteptînd în fiecare Luni pachetul bine sigilat de 3 a poştă. Sînt în acele sertare şi ouă fosile, precum şi ouă în forme ciudate, aproape paralelipipedice. Toate purtînd o etichetă lipită pe peretele cutiei, în dreptul oului respectiv. D-1 Moggeridge îmi dă amănunte, jnai mult de ordin sentimental.
,.Oul acesta, îmi spune — şi spune şî numele latinesc al păsării care de obicei iese din el — îl am din săptă-mîna în care s-a născut Iris." Şi aşa mai departe.
După un ceas, ni se serveşte limonada. D-1 Magge-ridge e văduv de nenumărați ani. Simt o anumită răceală, o foarte uşoară melancolie şi. sterilitate sufletească în [1] această casă bogată, curată, bine orînțduită. De abia cînd apucă paharul cu limonada, d. Moggeridge îşi mărturiseşte ce are pe suflet.
— Hei, Bill, cînd ai de gînd să te botezi ?
165

Willy şi cu Iris rid, simulînd un *bien-etre* pe carel •sînt departe de a-1 avea.
— -De ce să se mai boteze odată ? — intervin eu. D-l Moggeridge mă priveşte mirat. îi înţeleg deodată \ gîndurile ; ce se ainestecă tînârul acesta aici, cu gînduri j care poate sînt bune, dar care n-au nimic de-aface cu i nunta noastră, cu superstiţiile noastre, cu viaţa noastră. concretă ? Plec ochii în jos, ruşinat. Veneam cu idei generale, cu principii ; veneam poate cu „adevărul". Dar, 1 ce-are aface „adevărul" cu micile manii şi marea Carne J care constituie viaţa lui Moggeridge, a lui Bill, a tuturor*! oamenilor de lîngă mine, care îmi râmîn străini tocmai pentru că nu mă pot primi în lăuntru căldurii lor colective, legate prin sînge, prin limbă, prin tradiţii, prin superstiţii ! Veneam eu, un intrus, un vizitator, să interviu într-o dispută care poate n-avea nimic de aface cu textele care o susţineau — ci cu un întreg trecut familiar, cu tradiţii geografice şi tribale, în care eu nu puteam niciodată intra.
Vizita aceasta îmi descoperă deodată singurătatea. Dar nu o singurătate creiată din incompatibilitatea mea spirituală faţă de lumea celorlalţi — ci o singurătate provocată chiar de carnea mea, de tradiţia' pe care o am în spate, de limba pe care o vorbeam înainte de a vorbi limba *lor.* Nimeni nu poate uita că eşti altceva decît ce ţi-ar fi dat drept tribul lor să fii. Simţeam că înebunesc dacă nu plec. Noroc că aveam bani. D-na P. n-a mai rămas uimită în prag, uitîndu-se după mine. Â început să mă cunoască.
Marea de la Puri. Astă toamnă venisem aici să văd templele şi ruinele. La dracu cu toate templele. Am ieşit ʻiin oraş, şi aştept să apună soarele. -Nu mă interesează Ai mic. Aş vrea să vină mai repede noaptea, să mă întind / Pe nisip şi să privesc măreai Nu ştiu ce vreau. Este în •'nîne acum, cea mai melancolică nemulţumire pe care o ^°oate cunoaşte un om. /
Puri. Legendă, numai legendă. Nu poţi simţi nimic golful acesta bengalic, dacă nu cunoşti trecutul, dacă iubeşti evul mediu indian, cu exasperanta lui zbatere.
Stau la hotel eitind pe Chaitanya. Poate am scris aceasta ca să mă justific.
■ ' ■
Pe plaja aceasta pustie, peste cactuşii aceştia prăfuiţi^ a trecut odată şi M. cu prietena ei. Atunci s-a întîmpJat scena aceea hidoasă, cu bătrînul tantrik. Caut să-mi aduc bine aminte toate amănuntele povestirii. Probabil că ruinele, către care s-a simţit atrasă, sînt chiar acestea pe care le văd eu. Fetele au mers cu pasul lor hipnotic de-alungul mării. într-acolo, într-acolo. [Ele s-au simţit aproape „chemate", aflîndu-se totuşi în oraş, la o depărtare de cîteva mile de ruine. Bătrînul le zărise cu o zi mai înainte. Cum au plecat de-acasă, fără să ştie, şi cum au mers spre plajă, fără să-şi vorbească — nu au înţeles niciodată. Au mers mai mult de două ceasuri. Au ajuns între ruine. Au văzut pe tantrik aşteptîndu-le pe un soi de prispă de piatră veche. 14 s-a părut c-a zîmbit, şi poate el însuşi le-a dorit prea devreme ; în orice caz, s-au deşteptat parcă dintr-un vis, şi au călcat deandăratele, peste cactuşi. Durerea le-a ajutat. Au fugit spre mare, acolo unde zăriseră o barcă de pescari...]
•
Seara. Valurile au ceva jalnic în mărunta lor rostogolire. Parcă aş fi ultimul om lăsat pe pămînt să contemple apele unui golf. Mă simt departe. Mă simt ultimul om, iar nu unul singur între un milion de oameni vii.
•
Jimmy îmi spune ; „Cînd mă despart de lîngâ d-ta, am impresia că trebuie să fac ceva mare, care să uimească lumea. Ce crezi că trebuie 6ă fac ?"
îi răspund cît se poate de serios : „Să înveţi limba tibetană". Şi pentru că mă priveşte zîmbind, adaug : „Da, dragă Jimmy, vei fi într-adevăr un om mare, un om rar, dacă vei arăta lumii că nu eşti numai un bun conducător de tren, ci şi un excelent orientalist. E inutil să cauţi alte fapte mari."
Discutăm multă vreme, căci azi e liber ; e de-abia întors cu expresul Lahore. încerc să-i explic formidabila senzaţie pe care ar stîrni-o el, conducător de tren, într-un viitor congres de orientalişti. Toţi acei savanţi îmbătrî-niţi în şcoli. Şi el, Jimmy, venind pe o locomotivă ca *au*

rfcă o doctă comunicare asupra unui dialect tibetan. i de pare foarte greu. îmi mărturiseşte îndoielile lui : „N-ar fi mai bine să plec în lume, să ajung bancher sau actor de cinema ?" Nu, nu, toate lucrurile acestea sînt banale, toate s-au mai făcut, de sute de ori. „Dar dacă n-am să găsesc nimic, în limba tibetană, care să merite să fie spus la un congres ştiinţific ?" Răspunsul acesta îmi dă de gîndit. Poate că are dreptate.

*

O scenă penibilă, astăzi. Lorrie mă ducea cu mote-sicleta la bibliotecă. Eram, ca de obicei, atîrnat de spatele lui. Şi deodată, în Park Street, îmi lunecă de sub braţ mapa cu hîrtii şi fişe. Niciodată n-aş fi crezut că pot zbura atît de frumos, şi atît de departe una de alta, cîteva sute de foi. Am oprit motocicleta şi eu, roşu pînă în vîrful urechilor, am alergat în mijlocul străzii să le culeg. Este o staţie de maşini, acolo, şi toţi şoferii s-au grăbit să-mi dea ajutor. Bătea puţin vînt, ,şi foile se împrăştiau necontenit. Alergam cu toţii, ei amuzîndu-se, eu intrînd în pămînt de ruşine. „Europenii" se apropiaseră de tro tuare, savurînd scena. M-am întors acasă cu mapa plin. de hîrtii vraişte, cele mai mult pătate de ulei, călcate îi; picioare.

Şi un lucru emoţionant : două foi ajunseră în leagănul i inui copil, într-o curte. Am ezitat dacă merită să intru şi să le iau. In cele din urmă, mi le-a înapoiat doica prin grilaj. .

*

Ribeiro îmi dăruieşte astăzi două memorii entomo-logice de ale sale. îi mulţumesc cu atîta căldură, cu atîta verbozitate, încît mă priveşte puţin jenat, şi sînt sigur că mă suspectează. Căci memoriile — tratînd despre anatomia a nu ştiu cărei larve — sînt într-adevăr ilizibile. Şi-apoi, ce mă poate interesa pe mine, care nu sînt naturalist, aceste cîteva pagini savante ? Totuşi, îmi dau per-;Vect seama, am fost sincer în mulţumirile mele. Memoriile mă făcuseră fericit ; este ceva lucrat în ele, ceva !e efort precis, de rigurozitate ştiinţifică (deşi minimă) are mă încîntă. îrni dă o poftă nebună să fac şi eu un isemenea lucru. Este o invitaţie la muncă măruntă, la sacrificiu, la asceză. îi spun toate acestea — dar Ribeiro
mă aprobă zîmbind. Şi-o fi dînd ei seama că memoriile lui,. întrucît sînt riguroase, fixate, canonice, ajută la stabilitatea cosmosului întreg ? Că reprezintă aproape o dogmă ? ■

.

De continuat; ceva care trebuia făcut, şi 1-a făcut el ; participarea lui Ribeiro la cunoaşterea universală prin-■faptul solidarităţii tuturor disciplinelor ştiinţifice : dar, mai ales, valoarea cosmică a acelor cîteva'precizări atît de puţin însemnate în aparenţă.

[Ribeiro era catolic ; dintr-o „veche" familie de spanioli, fanatici, veniţi din India prntr-o greşeală a nu ştiu cărui strămoş. Adevărul este că are foarte puţin sînge european în el ; cum dealtminteri puţin e în toată familia. Toţi sînt negri, accentuat, cu dinţi albi, de structura celor indieni; iar femeile sînt grase. Mama lui e bigotă, ; Iestul de agreabilă dealtminteri. Numai originea sa ■ pur indiană, cred eu, îl împiedica să înţeleagă — în toate consecinţele — entuziasmul meu pentru lucrurile precise şi minime, care toate la un loc constituie o armătură de valoare cosmică ; adică de luptă contra confuziei, a haosului, a aproximativului. Ribeiro, ca orice anglo-indian mediocru, nu trecea niciodată peste câtechism. Dealtfel, nu ştiu dacă dintre toţi anglo-indienii catolici pe care i-am unoscut, era vreunul catolic în spirit, în „filosofie".]

♦ »

D-na P. era foarte plictisită astăzi şi m-a ţinut mult de vorbă, în camera mea. La început, prezenţa ei mă exaspera — dar m-am antrenat şi am sfîrşit prin a-i spune că „toţi oamenii au o filosofie". - Declamam cu patos : „Da, D-nă P., chiar aceia care cred că nu fac filo-soi'ie, .sînt totuşi filosofi. D-ta n-ai' iubit, nu ai suferit ? Ei bine, asta înseamnă că ai făcut filosofie !"

Mă ascultă atentă, şi chiar puţin flatată. Mă întreabă cu oarecare jenă : „Şi ce fel de filosofie crezi că aş face eu ?" După ce mă prefac că mă gîndesc o clipă, răspund : „D-ta eşti catolică, nu poţi face decît o filosofie realistă", îmi spune : „Ai ghicit !"

Cînd; pleacă, o observ : umblă mai ţeapănă, încearcă să pară mai decisivă în priviri, în vorbe.

Are ceva „revelat" în ea. La masă, seara, i se adresează lui Ruth : „Fetițe, "consolează-te cu realitățile. Nu poți avea inghe-
168
169
tată la fiecare cină, şi nici nu poți merge la cinematogra în fiecare zi." Apoi mă priveşte pe furiş, complice. /
* / Scrisoarea de la H. Mă apucă deodată dorul de a s
de vorbă cu el, cu singurul meu prieten din copilărie. A impresia că ne-am despărțit o viață întreagă. Vreau să-: scriu, şi apoi îmi amintesc că au trecut patru săptămîn de cînd mi-a trimis el scrisoarea, şi rîndurile mele îi vor ajunge peste patru săptămîni. Totul se răceşte pe drum Am să-i răspund la o durere care, poate, va fi de mult. depăşită cînd îmi va citi el scrisoarea. Vorbim ca doi 'morți. *
■*k*
Lorrie mă întreabă dacă vreau un canar chinezesc, ti spun că n-am ce face cu el. Tace. întorc capuL, şi înțeleg cît de mult l-am jignit. Zâmbeşte stupid, fumează stânjenit. Băiatul acesta mediocru, sterp, îngâmfat — îşi descoperă. deodată . un suflet întreg, un suflet de om. îmi pare grozav de rău. Mă ridic de la masă, zâmbesc şi eu, şi âi spun : „Ştii, Lorrie, canarii ăştia sânt extraordinari de sensibili. Răcesc la cel mai mic curent. Şi-apoi, cântecul lor e melancolic. Eu am de lucru, ştii şi tu"...
E inutil. Am impresia, penibilă, că nu pot repara ga;'•:;. Reflectez mult după ce rămân singur. Gafa aceasta de i crede că un tânăr stupid şi îngâmfat nu poate fi totuşi, câteodată, un simplu om.
• .
Plimbîndu-mă astăzi singur pe terasă mă gândeam j aşa : „Am îmbătrînit eu oare atît de mult ca să nu mai pot iubi o fată proastă şi ieftină ca Ruth ?" M-a. apucat deodată groaza : ce ar fi dacă viața şi munca nî-au schimbat Tntr^ițît; tncît să nu-mi mai placă decît lucrurile perfecte ? Şi-mi spuneam: Doamne fereşte !...
[Suprim din nou câteva zeci de pagini].
•
Despre brusca plecare a lui Franck în insula Anda-mane, fără să-mi înapoieze cele cincizeci de rupii pe care mi le datora, nu am nimic de spus.
Mi-am înlocuit tovarăşii de seară ; ies în oraş cu Jimmy, cu Andre. Am avut un singur ceas prost; astăzi, cînd m-a zărit Ivy alături de Ruth, şi a venit la noi plîn-
170
gînd. Mi-am dat seama că era puțin mai grasă, şi coşurile de deasupra sprincenelor o desfigurau. Aş fi vrut să-i
spun un cuvînt bun... N-am găsit niciunul.
*
Ce extraordinară întîmplare ! Să asculți de pe buzele fericitei Iris povestea întreagă a dragostei ei, să înțelegi că s-au întâmplat lucruri grave cu ea, şi nu din stupiditatea ei ci din dorința şi voința ei... Să afli deodată că acest trup a fost despicat pentru că întîi se făcuse lumină în creierul ei haotic !...
Acum înțelege şi povestea pastilelor de chinină, înțelege şi oftaturile lui Hellen. O încurajez.
— Fă-ți de cap, Iris ! Nu-ți fie teamă de nimic... ' *
•
Sînt anumite lucruri pe care nu vreau să le fac, nu trebuie să le fac şi contra cărora voi lupta cît voi putea. Şi, cu toate acestea, nu mă îndoiesc că oamenii sau împrejurările (sau poate chiar anumite părți din sufletul meu, mai puțin cunoscute) mă vor sili să fac şi asemenea lucruri. Atunci, la ce bun să mai lupt, să mă împotrivesc lor? Pentru simplul motiv că ceea ce importă în asemenea lucruri este *voința* de a le face, conformitatea ta cu ele. Căci întîmplările

pot fi legiune. Iar într-o bună zi mă pot trezi într-o împrejurare pe care nici prin vis n-o gîndesc acum. Dar ea nu-mi va fi conformă structurii mele. O voi suporta pentru că mi-a fost dată, şi atît. învață-te să judeci oamenii nu numai prin cele ce fac — ci prin conformitatea dintre fapta şi structura lor. E foarte grav să se poată spune despre un om : în orioe împrejurare s-ar afla, orice condiție i-ar fi dată — îi este conformă. Rezistența materialului uman în fața jocului vieții — iată ce mă interesează.
*
Dispariția lui Hellen.
Hellen trebuia să se întoarcă dimineața de la Telefoane şi n-a venit nici la prânz. D-na P., care ştia că niciodată nu întârzie, pentru că se întoarce atît de obosită încît adoarme din picioare, s-a neliniştit. Au început telefoanele la birou. Nu ştia nimeni de ea. Nu venise de două nopți. Nu venise pentru că aflase că va fi concediată ia chenzina viitoare. D-na P. a avut un dublu şoc ; întîiul,
171
probabil, pentru că Hellen a rămas fără slujbă ; al doilea,!] pentru că fugise de două zile. Plînsete, tînguiri. Încercam, fiecare din noi, s-o consolăm ; că poate a dormit i, vreo prietenă, că i-ă fost ruşine să se întoarcă acasă eon cediată, etc. După ce s-a întors şi Willy, am hotărît s-i căutăm, pe la toate casele amice.
Am găsit-o eu, la Clara Casey ; de altfel, bănuiam di la început că e acolo. Clara e o fată stricată şi cinică. Hellen s-a împrietenit cu ea de cînd a cunoscut-o la Telefoane. Avea nevoie de o asemenea tovărăşie. Clara ştie să se culce cu cine trebuie, cu cine ştie că îi poate face daruri scumpe. S-a culcat cu Andre după cîteva cinerna-j tografe. Şi era âtît de promptă, atît de contagioasă în. meseria ei, încît Hellen începuse să-mi facă avansuri. Din nefericire, era şi Ruth acolo...
îndată ce m-a văzut, Hellen a început să plîngă şî să-mi spună că nu se mai întoarce acasă. S-a hotărît să plece în Europa, să „lucreze". Are încă economii de la Mazda ; şi i s-a promis sprijinul unui domn al cărui nume .nu vrea să mi-1 spună> Mă uitam la ea; într-adevăr că s-a făcut foarte frumoasă, foarte ațâțătoare, cu toată frigiditatea ei .temperamentală. E menită unei mari ascensiuni ; prea • e lipsită de primejdiile feminității. Nu va risca nimic, niciodată ; căci se va da de nenumărate ori, dar nu va iubi. în fața ei, aveam sentimentul straniu că poate mă aflu alături de o femeie predestinată unei mari cariere. Nu ştiu de ce, bănuiesc că Hellen va intra într-un fel sau altul în istorie. Are un destin, de asta sînt sigur. Ar putea fi oricînd o Mata-Hari. Fiind frigidă, a ajuns inteligentă. A putut învăța repede o tehnică întreagă ; ştie să privească, să umble; să răspundă. Cine ştie ce curtezană indiană o fi avînd în sîngele ei amestecat...
Ii spun, totuşi, că eu mi-am luat însărcinarea s-o aduc înapoi. Discut cu ea foarte calm, ca şi cum ar fi vorba de o afacere. îi mărturisesc sincer că şi eu o aprob în hotărîrea ei de a pleca în Europa. Dar lucrurile acestea nu pot fi făcute aşa, brutal, ca să „distrugă inima părinților". Mă mir puțin că sînt în stare să debitez asemenea minciuni. Mă amuză rolul meu de pedagog, de confident care trebuie să țină partea moralei constituite. Dar Hellen
172
îmi uşurează enorm sarcina. îmi spune, scurt, că nu vrea să se întoarcă sub nici un motiv acasă. Dacă vor trimite după ea, se va omorî...
N-am crezut în amenințării^ acestea şi am mărturisit, îndată ce am ajuns acasă, că Hellen se află la Casey. Apoi m-arn închis în cameră şi am început să lucrez la tratatul de spre-asceză, pe care l-am neglijat în ultimul timp.
Nu ştiu precis ce s-a întîmplat. Willy şi cu d-na P. s-au dus s-o ia pe Hellen, şi au izbutit. Probabil că au făcut un pact între ei, căci Hellen părea destul de liniştită. î> masă chiar a rîs, şi mi-a cerut o țigară. D-l P. a întors cu dezgust spatele. Grany a mormăit. Hellen fuma privind tavanul, şi a spus : „Drumul cel mai ieftin este prin Bombay"...

Am petrecut o bună parte din noapte scriind. Despre toate, dar mai ales despre mine. O sete nestinsă de a spune ce gîndesc, de a da socoteală de tot. Aveam impresia-că am surprins şi lucruri mari, impunătoare, rotunde. Gîndeam sigur, inspirat, fără obstacole. Cîte nu se lămureau de la sine... *

Şi iată, acum cînd recitesc, totul mi se pare searbăd, inutil, copilăreşte spus. Ştiu că asta se întîmplă la toţi. Dar de ce destinul acesta — de a începe mereu, de a relua mereu ?... Să nu fie nicăieri o oprire definitivă, un
adevăr hotărîtor ?...

•

Noapte frumoasă. A început toamna. Simt o dulce şi otrăvită oboseală. Să mă desfac, să mă topesc cu această căldură intoxicată, să-mi pierd carnea, să-mi împrăştii spiritul... De ce nu-mi pot schimba memoria, aşa cum această vegetaţie din jurul meu îşi schimbă verdeaţa ?

Heilen vine lîngă mine, pe terasă. Fumez, privind peste metereze. Mă fac că n-o «văd.

— Iris iubeşte, îmi spune ea, cu glas blînd. Au început copiii să crească...

Mă întorc şi o privesc în ochi.

— Te simţi bătrînă, Hellen ? o întreb. Ezită cîteva e, şi mă apucă de braţ, prieteneşte.

Nu, ştiu că sînt încă foarte tînără. Doar poate aş

fi putut fi şi eu fericită...

Nu ştiu ce să răspund ; nu ştiu dacă se gîndcşte Ja Regie Peter sau la Ernest Mann.

Tac, îi strîng braţul.

— Mă înţelegeam bine cu tine, adaugă Hellen cău-,tîndu-mi ochii. Dar acum, mai sînt două luni, şi pleci...

— Ai sa vii tu în Europa, şi atunci ne vom revedea, o consolez eu.

Hellen rămîne deodată visătoare. îmi dau seama că si ea e tristă, ţ^cum, cînd scriu, înţeleg că tristeţea e în aer. în noapte, ca de pretutindeni se ridică aceeaşi dulce evanescenţă, aceeaşi ispită a somnului sufletukn)3 Stăm aşa o bucată bună, pînă ce auzim paşi pe scară. Ruth apare la capătul terasei, şi ne caută.

— Ce staţi pe întuneric, tăcuţi ca doi îndrăgostiţi ? ne întreabă ea cu un glas care vrea să pară glumeţ, dar e numai de o trivială gelozie.

Dealtfel, Hellen mi-a spus zilele acestea că Ruth speră să plece odată cu mine, împreună cu mine. Biata fală ..

*

Tratatul despre asceză e gata. îi citesc fragmente lui Van Manen, care îl găseşte prea abstract. Ar fi trebuie să fie un tratat tehnic, îmi spune el ; un manual din care oamenii să poată învăţa o „cale". Şi-apoi, nu citez,cieioc texte mistice, deşi el e sigur că am adunat destule în caietele mele...

Nu ştiu cum să-1 lămuresc. îmi amintesc zîmbind nevinovat, că tot/ce-am scris în acest tratat de asceză am învăţat de la celeTtrei femei, care m-au chinuit şi m-au desgiistat după capacitatea lor carnală şi spirituală. Trei femei, M., Ruth şi Jenny, care nu se deosebesc întru nimic una de alta, -deşi aparţin unor rase şi unor mitologii atît de deosebite. în fond, nici scîrba nici durerea nu ni Je provoacă ele. Singurătatea noastră umilită, virilitatea "noastră ofensată — de aici izvorăşte sentimentul acela de dezastru şi de nimicnicie pe care îl cunoaşte orice bărbat în alt pat decît patul său.£Asceza înseamnă pur şi simplu restaurarea unităţii primordiale, fortificarea solitudinii, reîntoarcerea la virginitate.^

— E abstract, adăugă Van Manen. Ştiu foarte bine că ai dreptate, dar aşa cum l-ai scris, pare schematic si

neurotic. Pare prea mult gîndit, şi prea puţin trăit. Ii lipseşte viaţa, căldura, comunicativitatea...

D-na P. îmi spune că a întîlnit-o pe Catherine. E slabă, urîtă —- dar bravează. Adună bani ca să se întoarcă în , Anglia. Adună de doi ani... D-na P. are un zîmbet răuiăcios cînd spune asta. îmi dă a înțelege : Lasă că şi-aici *c* bine ; şi aici e loc destul să moară oamenii...

Plimbîndu-ne mult împreună fără să ne vorbim, Ruth s-a aşezat deodată pe bancă. Se făcuse de mult întuneric. Se uita undeva înaintea ei, deasupra apei, poate.

— N-ai s-o uiți niciodată, nu e aşa ? mă întrebă ea direct, ca şi cum ar fi continuat o conversație de mult începută.

N-am răspuns nimic ; m-am aşezat lîngă ea, şi am apucat-o cu brațul drept, repede, trăgînd-o către mine. N-a înțeles nimic din acest gest, căci a adăugat.

— Iar pe mine nu m-ai iubit niciodată, spune, nu e aşa?

De data aceasta "m-a privit în ochi. Era mai puțin tristă decît aş fi bănuit după glasul ei uscat. Am răspuns că i-am dat destule probe, pînă astăzi, de iubirea mea. I-am amintit de Jenny, etc.

— Şi cu toate acestea, cît aş fi vrut să mă iubeşti şi pe, mine, puțin, puțin de tot numai...

^s^-

Am încercat să rîd, şi am izbutit. I-am arătat \>3fc£ele de cinematograf ; vezi eu mă gîndisem la ea, Q^pregă-tisem şi astă seară o surpriză. . ' ^ •

Acum, a trecut şi asta. Self-disgust... [RestițiiJurnalului se suprimă.]

— SFÎRŞIT

CUPRINSUL :

Prezentarea unui roman indirect
Caietul I.....
Caietul II ...
Intermezzo.....
Caietul III.....
Pagii 15 53

■ **103** 116

Tipărit la Imprimeria „Bacovia" Bacău sub cd. 5115/1991